

DİJİTAL TARİH DERGİSİ

EYLÜL 2025 / 4. SAYI

BİLHASSA TARİH

SEYRİ DEĞİŞTİREN

SAVAŞLAR

Alpaslan DEMİR / Bünyamin PUNAR / Cuma Ali YILMAZ

Dilan TAŞTEKİN / Işık EĞRİOĞLU ERTEKİN / Muharrem KESİK / Mustafa UYAR

Sehriye ŞAHİN / Vedat TURĞUT / Yücel ÖZTÜRK

SAVAŞ , KAN VE KADER

T

arihin derinliklerine baktığımızda, belirli savaşların sadece askerî zaferler ya da kayıplar değil, aynı zamanda toplumların, devletlerin ve medeniyetlerin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynadığını görürüz. Bu savaşlar, sadece zafer veya mağlubiyetle sonuçlanmaz; yeni ideolojilerin doğmasına, coğrafyaların yeniden çizilmesine ve insanlık tarihinin akışının değişmesine yol açarlar. Bu bağlamda, "Tarihin Seyirini Değiştiren Savaşlar" konseptli dergimiz, bu önemli askeri çatışmaların toplumsal, kültürel ve politik etkilerini derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır.

Agâh Gürtürk

Genel Yayın Yönetmeni

bilhassatarih@gmail.com

[@ bilhassa.tarih.dergisi](https://www.instagram.com/bilhassa.tarih.dergisi)

[@ bilhassa_tarih](https://twitter.com/bilhassa_tarih)

İÇİNDEKİLER

4 **Myriocephalon Savaşı**
Muharrem Kesik

16 **Peloponnesos Savaşı**
Dilan Taştekin

24 **Waterloo Savaşı**
Işık Eğrioğlu Ertekin

34 **Gaugamela Savaşı**
Cuma Ali Yılmaz

43 **Ridaniye Savaşı**
Alpaslan Demir

50 **I.Kosova Savaşı**
Vedat Turğut

61 **Niğbolu Muharebesi**
Yücel Öztürk

73 **İndus Nehri Muharebesi**
Mustafa Uyar

84 **Preveze Deniz Muharebesi**
Bünyamin Punar

92 **Pön Savaşları**
Sehriye Şahin

CLEİM KOCAELİ

Her detayında özenle işlenmiş, kaliteli kumaşlarla hazırlanmış takım elbiseler ve klasik giyim seçenekleriyle tarzınıza şıklık katın. İster iş hayatınızda profesyonelliği vurgulamak, ister özel anlarınızı unutulmaz kılmak isteyin, size en uygun seçenekler burada. Klasik giyimde mükemmelliği arayanlar için, zarafetin ve kalitenin bulunduğu bu koleksiyonla tanışma zamanı. Şimdi stilinizi yeniden keşfedin ve her ortamda fark yaratın.

Karabaş mah. Cengiz topel cad. No:44
Yürüyüş yolu İzmit/Kocaeli

0544 984 44 41

cleimkocaeli

Prof.Dr.Muharrem Kesik

İstanbul Üniversitesi

Myriocephalon Savaşı

17 Eylül 1176

Türkiye Selçuklu Devleti'nin ünlü sultanı II. Kılıç Arslan'ın saltanatının ilk yıllarında Selçuklu Devleti'nin gücünü kırmayı ve onu zayıf düşürmeyi hedefleyen bir politika izleyen Bizans İmparatoru Manuel güçlü bir ittifak tesis etmişti. Sultan II. Kılıç Arslan, tamamen aleyhine olan ve kendisini çok güç duruma sokan bu ittifakı ancak 1162 yılında İstanbul'a giderek İmparator Manuel'in tüm taleplerine olumlu cevap vererek dağıtabildi.

Taraflar arasında imzalanan İstanbul Antlaşması bir müddet sonra bozuldu. Çünkü Sultan II. Kılıç Arslan, Bizans İmparatoru Manuel Komnenos ile 1162 yılında yaptığı antlaşma sonrasında rakiplerinden birer birer kurtulmuş, özellikle Dânişmendlilerin Sivas Meliki Yağbasan ve Nureddin Mahmud b. Zengî'nin ölümleri onun gücünü daha da arttırmasına ve Bizans imparatorunun da bu gelişmeden kaygı duymasına yol açmıştı.

Bizans İmparatoru Manuel yaklaşık 10 yıl kadar Macaristan'daki sorunlar ile mücadele etti ve bu yüzden Anadolu'daki gelişmelere müdahale etme fırsatı bulamadı.

İmparator Manuel, geçen 10 yıllık zaman diliminde Sultan II. Kılıç Arslan'ın düşmanlarını ortadan kaldırarak kuvvetlenmesini hoş karşılamıyor, ayrıca Batı Anadolu'daki Türkmen akınlarından da büyük bir rahatsızlık duyuyordu. Kılıç Arslan 1162 İstanbul Antlaşması uyarınca imparatora teslim etmeyi vaat ettiği şehirleri de vermemişti.

Bütün bu sebeplerin dışında Bizans İmparatoru Manuel Komnenos , Büyük Roma Germen imparatoru olarak Avrupa'ya da himayesi ve kontrolü altına almak istiyordu. Bunu başarabilmesi için Hristiyan dünyasına olumlu mesajlar vermesi ve bu işi başaracak güçte ve yetkinlikte olduğunu göstermesi gerekiyordu. İşte bu yüzden Anadolu'yu yeniden Roma toprağı hâline getirmesi ve İstanbul'dan Kudüs'e giden yolu açarak Müslümanları tamamen sindirmesi gerekiyordu.

İmparatorun Batı'daki (Macarlarla) problemlerini bitirip Anadolu'da Selçuklular üzerine bir sefer planladığını öğrenen Sultan II. Kılıç Arslan elçilerini derhâl imparatora göndererek aralarındaki meseleyi onun taleplerine uygun bir şekilde çözmeyi önerdi. İmparatorun Anadolu'da uygun gördüğü şehirlere garnizon olarak Bizans birlikleri göndermesini rica etti. Bu faaliyete kendisinin de yardımcı olacağını bildirdi.

İmparator, sultanın bu yaklaşımını kabul ederek Alekios Petraliphas'ı 6.000'i aşkın bir askerî kuvvetle ve bu sefere yetecek kadar para ile birlikte gönderdi. Kılıç Arslan Bizans ordusunun yaklaşmakta olduğunu duyunca henüz ele geçirememiş olduğu şehirlere haber göndererek imparatorluk ordusunun yaklaştığını ve şehri savunmaya kalktıklarında iki orduya birden (yani Bizans ve Selçuklu'ya) karşı koymak zorunda kalacaklarını ima etti. Bu yüzden bu şehirler Bizans ordusu gelemeden sultanın egemenliği altına girmeyi tercih ettiler. İmparator durumdan haberdar olup da Selçuklu sultanının kendisini oyaladığını fark edince hemen sefere çıkmak istedi.

Dorylaion - Günümüz adıyla Şarhöyük

İmparator bizzat sefere çıkmadan önce Basileios Tzikandyles ve Mikhail Angelos adlı kumandanlar idaresindeki Bizans ordusunu Türkmenlerin üzerine sevk etti. Bizans ordusunun harekâtından haberdar olan Türkmenler ise bölgeyi boşaltmak suretiyle geri çekildiler. Böylece Kırkağaç, Bergama ve Edremit yeniden Bizans hâkimiyeti altına girmiş oldu. Bundan başka Bizans kuvvetleri Denizli (Laodikeia)'yi tahkim ederek korunaklı hâle getirdiler.

İmparator Manuel Komnenos, 1175 yılının ilkbaharında İstanbul'dan hareketle İstanbul Boğazı'nı geçerek Melangeia'ya ulaştı. Bitinya (Bithynia) ve Rhyndakos şehirlerinden yeterli kuvvet topladıktan sonra Dorylaion ovalarına yönelerek orada bulunan Bizans Kalesi'ne, Selçuklular ile yapılmış olan antlaşma henüz devam ediyorken malzeme doldurmak, sultana düşman olanları desteklemek ve Dorylaion Kalesi'ni yeniden inşa etmek amacıyla sefere çıktı.

Bizans İmparatoru Manuel Komnenos, Selçuklular ile imzalamış olduğu antlaşmaya aykırı olarak Dorylaion'u (Phrygia'da) tahkim ederek korunaklı ve müstahkem bir hâle getirmek istedi ve bununla da Selçukluları savaşa kışkırtmış oldu. Sultan II. Kılıç Arslan doğal olarak elçilerini göndermek suretiyle imparatorun Dorylaion'da ne yapmaya çalıştığını sordu. Dorylaion'da istihkâm kurmanın aralarındaki antlaşmaya aykırı bir davranış olduğunu ve iki taraf arasında 12 yıldır süren dostluğun devam etmesini rica etti.

Sublaion Kalesi - Denizli

Kılıç Arslan, imparatorun neyin peşinde olduğunu anladığı için ondan Dorylaion'dan çekilmesini talep etti. İmparator, sultandan yerine getirilmesi mümkün olmayan taleplerde bulunarak II. Kılıç Arslan'ın, dostluğun devam etmesine yönelik teklifini reddetmiş oluyordu. Kinnamos'un kaydına göre, Dorylaion şehrinin yeniden inşası hızlı oldu ve 40 gün sürdü. Bölgede otlakların bol oluşu Türkmenleri buraya çeken başlıca etken idi. Birçok Türk, inşaatı engellemek için iç bölgelerden gelerek imparatora karşı mücadele veriyordu.

Kinnamos'a göre İmparator Manuel ile Türkmenler arasında yaşanan mücadelelerde pek çok Türk öldürülmüştü ve bunların aralarında önemli kişiler de vardı. Dorylaion yeniden inşa edildikten ve mükemmel biçimde savunmaya elverişli bir hâle getirildikten sonra imparator bu bölgeden ayrılıp Sublaion'a yöneldi. Bizans İmparatoru Manuel, Myriokephalon Savaşı öncesinde Sublaion'u da yeniden inşa edip içine bir garnizon yerleştirdi. O, planlamış olduğu diğer işlerini de tamamladıktan sonra İstanbul'a döndü. Böylece İmparator Manuel kuzeybatı ile batı bölgelerine giden yolların ve çevrenin güvenliğini sağlamış oldu.

Selçuklular ve Bizans arasında patlak veren bu kriz üzerine imparator askerî birliklerini toplamaya başlayıp ve bir taraftan da bunları yeni hizmete alınan askerlerle güçlendirdi. Ayrıca, başlıca Latinlerden ve Tuna İskitlerinden (Kumanlar) meydana gelen büyük bir ücretli ordu da oluşturdu. Sırp ve Macarlardan oldukça kalabalık birlikler topladı ve özenle savaşa hazırlanmaya başladı.

Bizans İmparatoru Manuel, Dorylaion ve Sublaion kalelerinin inşaatını tamamladıktan sonra Papa III. Alexandre'a da bir mektup göndererek Türklere karşı yapacağı savaşta ondan Batılı hükümdarları ikna ederek Bizans ordusuna yardım etmelerini sağlamasını rica etmişti. Böylece Manuel Konya üzerine girişeceği seferi bir Haç Seferi'ne dönüştürmek istemiş ve bu hareketiyle hem ordusunu güçlendirmek hem de Katolik Hristiyan Batı nezdinde güçlü bir siyasî lider olarak ön plana çıkarak Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa'ya karşı avantaj sağlamak istemişti.

Manuel Komnenos, 1176 Konya Seferi'nde gidiş yolu olarak muhtemelen şu güzergâhı takip etmiştir: Bizans ordusu Balıkesir yakınında Achryraous (Akîra), Akhisar (Thyateira), Sardeis (Sarımahmut/Salihli'nin batısında), Alaşehir (Philadelphia), Buldan Yenicekent (Tripolis), Pamukkale (Hierapolis), üzerinden güneye ilerlemiştir.

Sonra Çürüksu (Lykos) kıyısındaki Laodikeia (Eskihisar), Honaz (Kolossai/Khonai) , Lampis (Honaz ve Dinar arasındaki Acıgöl taraflarındaki ova/Çardak Beylerli Höyüğü) ve Dinar (Kelainai/Apameia Dinar'ın batısından), Menderes'in kaynaklarının bulunduğu Khoma (Soublaion/Homa/Gümüşsu), Myriocephalon Kalesi'ne ulaşmıştır. 2023 yılında tamamladığımız araştırma ve incelemelerimizin sonucunda savaş yerinin Denizli ili Çivril ilçesi Işıklı (Eumenia Antik kenti) kasabası sınırları içerisinde bulunan "Kufi Çayı Boğazı" olduğuna karar verdik.

Eumenia Antik Kenti

Myriocephalon Kalesi'nin de geçidin yakınında bulunan Eumenia antik kentinin kalıntıların bulunduğu bugünkü Işık kasabası Sarıbaba Tepesi'ndeki Eumenia Kalesi olduğunu tespit ettik.

İmparator bütün yol boyunca sıkı bir düzen kurmuş, geceyi geçirdiği her konaklama yerinde karargâhın etrafına askeri koruyan manialar (çitler) kurdurmuş, her yürüyüş başlangıcını düşünerek tespit etmiş ve savaş sanatının bütün kurallarını göz önünde bulundurmuştu.

Ancak savaş makinelerini çeken yük hayvanlarıyla, sayıları çok olmakla birlikte hepsi de savaşçı olmayan adamlardan oluşan sürücüler yüzünden pek yavaş ilerleyebiliyordu. Ayrıca Türkler de görünmüşlerdi ve küçük çarpışmalarla Bizanslılara saldırmaktaydılar. Selçuklular Bizanslıların önünden giderek, onların hayvanlarına yem bulamamaları için yol boyunca bütün meraları yakmışlar ve içecek su bulamamaları için de kaynak ve kuyuları çeşitli yöntemlerle kullanılamaz hâle getirmişlerdi.

Sultan II. Kılıç Arslan bir yandan askerî hazırlıklarını yaparken diğer yandan da imparatora elçiler göndererek barışçı yoldan anlaşma ricasında bulunmuştu. Elçileri vasıtasıyla imparatorun bütün şartlarını, ne olursa olsun kabul edeceğini bildirmekteydi.

Bizans ordusu, Selçuklu Devleti sınırlarına ulaştığında asıl çarpışmalar başladı. Özellikle Türkmen kuvvetleri Bizans birliklerine çeşitli yönlerden etkili bir şekilde yüklenmeye başladı.

Türkler Tzibritze Geçidi'nde Bizanslılara saldırıyor

Kardinal Boso'nun da işaret ettiği üzere Türkler Bizans ordusuna planlı bir şekilde, dozu ayarlanmış saldırılar yaparak yavaş yavaş geri çekiliyor sanki Bizans ordusuyla başa çıkamıyormuş gibi bir izlenim vererek düşmanı bilinçli bir şekilde pusu bölgesi olan geçitlere doğru çekmeye çalışıyordu.

Selçuklu sultanı yine de diplomasi kapısını hep açık tuttu ve yeniden müzakereye girişmek istedi. Ancak imparator kibirli bir tavır içerisinde, ona cevabını bizzat Konya'da bildireceğini belirtti.

Bunun üzerine sultan bir anlaşmaya varılamayacağını anlayarak, Bizans ordusunun Myriokephalon'dan hareket ettikten sonra geçmesi gereken ve "Civritzi (Tzibritze/Tzybritze/Tzivritze/Cybricymani/Tzibrelitzemani) Geçidi" adını taşıyan, yolun darlaştığı yeri işgal etti. Askerlerini Bizans ordusunun geçişi sırasında, beklenmedik bir şekilde karşı koymak üzere birliklerini bu dar geçidi çevreleyen dağ ve tepelerin üzerine yerleştirdi. Geçidin girişi de çıkışı da Selçuklu sultanının adamları tarafından tutulmuş vaziyette idi.

Bizans İmparatoru Manuel Komnenos hiçbir önlem almadan birliklerini Tzibritze Geçidi'ne yakın bir mevkie (Işıklı/Eumenia) getirdi (Eylül 1176). Bu sırada Selçuklular Kufi Çayı Boğazı'nda gerekli tedbirleri almışlar ve Bizans ordusunun yaklaşmasını beklemeye koyulmuşlardı. Sultan II. Kılıç Arslan da boğazı çevreleyen tepelerin üzerinde dolaşarak bir tepeden diğerine geçerek adamlarını kontrol ediyor ve son direktiflerini veriyordu.

Bizanslı kaynak yazarı Niketas'a göre Bizans ordusunun önünde böylesine güç geçilir bir yol bulunmasına rağmen anlaşıldığına göre imparator ordusu için hiçbir ön tedbire başvurmamıştı. Kendisini büyük ağırlıkların yükünden kurtarmamış, kuşatma, âletlerini taşıyan arabaları bile geride bırakmamıştı. Ordu yolun güçlük arz eden kısmına gelince Angelos'un oğullarıyla aynı zamanda Makrodukas ve Lapardas da birlikleriyle hiçbir saldırıya uğramadan geçip ilerlediler.

Bunların yaya kuvvetleri dağların engebeli uzantısında bulunan Türklere saldırıp onları ürkütmüş ve geçidin sarp duvarlarına doğru sürmüşlerdi. İmparator Manuel'in, mektubunda verdiği bilgiye göre Türkler Bizans ordusuna arkadan saldırmışlardır. Bizanslılar (öncü kuvvetlerle) aralarındaki bağlantıyı ihmal ettiler ve Türkler de gittikçe artan sayıda ve bütün güçleriyle sarp ve yüksek tepelerden, aşağıda yürüyüş hâlinde bulunan Bizanslıların üzerine atılarak tek tek birliklerin bağlantısını kestiler.

Selçuklular geçidi çevreleyen yüksek tepelerden Bizans askerinin üzerlerine büyük kayalar yuvarlayıp insan ve hayvanların ezilmesini, geçit içinde panik ve kaos yaşanmasını ve kayalar dolayısıyla kırılan devrilen arabaların geçit içinde yolu tıkamasını ve kayıpların daha da artmasını sağladılar. Selçuklular geçidin her iki ucunu da tuttukları için Bizanslılar, ne öne ne de arkaya gidebiliyorlardı ve geçit içinde kolayca bertaraf edilebiliyorlardı.

Savaş şiddetli çarpışmalar ile devam ediyorken birdenbire imparatorun yeğeni Andronikos Vatatzes'in bir mızrağın ucuna takılmış olan kellesi Selçuklular tarafından düşmana sergilendiğinde artık Bizans askerinde moral namına bir şey kalmamıştı. Selçuklular ise bu sırada imparatorun yanında bulunan birlikleri bozguna uğratmak için ellerinden gelen çabayı gösteriyorlardı. Ordunun bu en büyük ve güçlü kısmını yenmeyi başardıkları takdirde diğerlerini kolayca imha edebilecekleri düşüncesindeydiler.

İmparator, Selçuklu askerini geçitten atmayı birkaç defa denedi ve adamlarına bir yol açmak için çok gayret etti. Fakat hiçbir başarı elde edemedi. Aynı yerde kalmaksa, mahvolmak anlamına geliyordu. Bu sebeple Manuel maiyetinde bulunan az sayıda atlı ile önünde bulunan düşmanların üzerine atıldı ve geri kalanlara, artık kendilerine yardımcı olamayacağı için, kendi başlarının çaresine bakmalarını haykırdı.

Manuel kendisini sıkıştırmış olan Selçuklulardan kurtuldu; ancak o, etrafını sarmış olan Türklerin kılıç ve gürzlerinden aldığı çok sayıda yara ve şişler içinde bulunuyordu. Bütün vücudu yaralar içindeydi, kalkanına 30 ok saplanmıştı ve yamrı yumru hâle gelmiş miğferini başında düzgün tutamıyordu.

İmparator, yavaş yavaş ilerleyerek ve bazen çarpışarak, gruplar hâlinde durmadan akıp gelen ve onu esir etmek isteyen Türklerin yanından geçerek büyük bir sevinç içinde, önceden geçitten geçmiş birliklerin yanına ulaştı.

Bizans İmparatoru Manuel çok çaresizdi. Karanlıktan istifadeyle kaçmayı planlıyordu. Lakin böyle gizlice kaçmak askerleri esaret ve ölüme terk etmek olacaktı. Bu planı maiyetine açıkladığında hepsi, özellikle Kontostephanos dehşete düştüler ve Manuel'in aklını kaçırdığını ve sayıkladığını sandılar.

Türkler ise gün ışıır ışmaz Bizanslıların üzerine yürüyerek onları kuşatmak istediler. Bu sebeple bütün yönlerden, ürkütücü naralar atarak ordugâha karşı yürüyüp burasını kuşattılar ve yaylarını Bizanslılara karşı boşalttılar.

Selçuklu sultanının merhametine sığınmaktan başka bir çaresi kalmayan İmparator Manuel Komnenos geceleyin Sultan II. Kılıç Arslan'a bir elçi gönderip barış talebinde bulundu. Yapılan antlaşmaya göre Bizans İmparatoru Manuel Komnenos, İstanbul'a dönünce 100.000 altın, 100.000 gümüş fidye ödeyecek Dorylaion (Eskişehir) ve Sublaion (Homa/Gümüşsu) istihkâmları yıkılacak ve Selçuklulara teslim edilecekti. Bizans imparatoru ve askeri, Türk topraklarından kendi sınırına varıncaya kadar bir Selçuklu müfrezesi tarafından korunacaktı.

Sultan II. Kılıç Arslan'ın savaş sonunda yapılan antlaşmada öne sürdüğü talepler kazandığı zaferle aynı değerde değildi. Kardinal Boso, bu olayı "Sultan imparatoru, kendisine karşı yaptığı hatayı tazmine zorlamak varken iyi niyetinden kaynaklanan lüzumsuz bir davranışla (yapasına/töresine bağlı olduğundan) suçunu affetti ve onu serbest bıraktı." diyerek yorumlamıştır.

Öte yandan Manuel İstanbul'a dönünce bu antlaşmayı tanımadı ve zor durumdaydım, çaresiz imzaladım, şimdi ise bu şartlara uymak zorunda değilim dedi. İmparator Manuel, 17 Eylül 1176 tarihinde Selçuklular karşısında aldığı ağır hezimetten sağ salim kurtulmuş olsa da bu yenilginin imparatorun hafızasında unutulmayacak derin izler bıraktığı ve hezimet gününden sonra eski neşesini kaybettiği anlaşıyor.

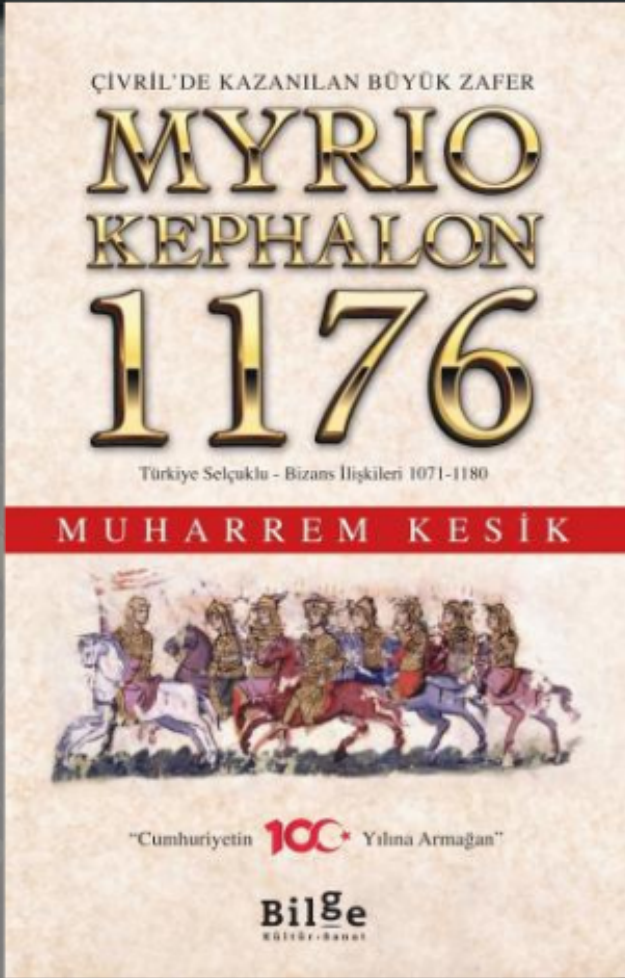
Bu zafer Türklerin Anadolu'dan sökülüp atılamayacağını Bizans'a kesin bir şekilde göstermiş oldu. Savaşı kazanan Selçuklular artık savunan taraf değil saldırıya geçen siyasi güç seviyesine çıkmış oldu. Selçukluların eline çok sayıda esir ve ganimet geçti. Sultan II. Kılıç Arslan, Bizans ordusunu mağlup ederek Anadolu'da Türk birliğini sağlama konusunda güçlü bir adım atmış oldu. Bu zaferle birlikte Bizans İmparatorluğu, Selçuklular için bir tehdit olmaktan çıktı.

Prof. Dr. Muharrem Kesik 'in bazı eserleri

- 1) Anadolu Türk Beylikleri
- 2) Selçukluların Muhteşem Sultanı: Melikşah
- 3) Selçukluların Haçlılarla İmtihanı
- 4) Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyeti
- 5) At Üstünde Selçuklular: Türkiye Selçuklularında Ordu ve Savaş
- 6) 1071 Malazgirt: Zafere Giden Yol
- 7) Sultan Alp Arslan Malazgirt'in Kahraman Kumandanı

Bu kitapta tarafları Myriocephalon Savaşı'na götüren sürecin hikâyesini, savaşın sebeplerini, gelişimini, taktiklerini, nerede meydana geldiğini ve sonuçlarını kısaca Myriocephalon Savaşı'na dair her sorunun cevabını bulacaksınız.

Selçuklu Tarihinin en önemli uzmanlarından Prof. Dr. Muharrem Kesik, otuz yıllık bilgi birikimi ve tecrübesiyle sizler için yazdı.

“Sen değil misin bizi bu Tanrı'nın terk ettiği dar geçide zorla tıktıran? Dağların çöktüğü, kayaların üzerimize düşerek bizi ezeceği bu örs içinde, bu ölüm mengenesine sıkıştıran sen değil misin? Bu felaket vadisinden, bu cehennemin ağzından bize ne? Bu engebeli ve çetin yolda yürümeye çabalamaktan kazancımız ne? Biz basit insanların barbarlarla (Selçuklularla) ne alıp vereceği vardı? Hiçbir şey! Şimdi bu adamlar bu dar, ne sakladığı görünmez vahşi toprakta bizi sarmış bulunuyorlar ve bizi tuzağa düşürdüler. Ve şimdi sen bize ihanet edip bizi koyunlar gibi boğazlanmak üzere düşmanlara bırakıyorsun haaa!” (Bir Bizans askeri).

Arş.Gör.Dilan Taştekin
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Peloponnesos Savaşı

Yunan polisleri (şehir devletleri) aynı rengin pek çok farklı tonuna sahip olan ortak kültürlerinin çatısı altında mütemadiyen ilişki ve iletişim halinde oldu. Denize bağlı olan canlı bir ticaret hayatları da vardı ve ticaret birbirleriyle olan iletişimin artmasına vesile oluyordu. Arkaik dönemde oluşmasının ardından herhangi bir polis in güçlü olup varlığını sürdürebilmesi çabası klasik dönemde yaşanan ciddi savaşlarla nihayetlendirildi.

Yağma akınlarının yerini yıllar süren savaşlara bırakmasının en temel nedenleri arasında nüfusun artmasıyla mevcut alanın yetersiz kalması vardı. Yaşanan anlaşmazlıklar yalnız iki polis arasında kalmayıp onlara bağlı olan yahut onları destekleyen diğer irili ufaklı polis lere de sirayet ederek çok daha geniş bir alana ve nüfusa yayılıyordu.

MÖ yedi ve sekizinci yüzyıllarda özellikle Sparta, Argos ve Korinthos arasında toprakları genişletme yahut korumaya çalışmaları nedeniyle başlayan gerginlik MÖ altıncı yüzyılın ortalarına dek devam etti.

Bu tür anlaşmazlıkların savaşla sonuçlanma ihtimalini azaltmak adına polis ler yazılı anlaşmalar ve süreli ateşkesler gibi güvence sağlamak yahut çeşitli ittifaklar kurmak gibi yöntemlere başvurdular. Sparta bu süreçte devasa bir ittifak oluşturdu: Peloponnesos Birliği.

En güçlü polislerden biri olan Sparta'da da köle gücünün ve tarım ekonomisinin önemli olduğu çoktanrılı ve ataerkil bir toplum yapısı vardı. Yasalar ve savaşta gösterilen cesaret oldukça kutsaldı ve Sparta ülkülerine en bağlı, en yurtsever Yunan polisi idi. Bu polisin yönetim biçimi dengeli bir monarşi, oligarşi ve demokrasi karışımıydı. Sparta önce Peloponnesos yarımadasının ardından tüm Yunanistan'ın en güçlü polisi haline geldi ve bunun neticesinde, (savaş zamanı dışında vergi ödemesi talep etmeyen) Peloponnesos Birliğini kurup liderliğini de üstlendi.

Yunan dünyasında MÖ beşinci yüzyılda kurulan bir ittifak daha vardı ki bu ortak bir düşmana karşı Yunan polislerinin güçlerini birleştirmesi neticesinde kuruldu: Atina'nın her konuda liderliğini üstlendiği Delos Birliği. Üyelerinin yıllık olarak vergi ödediği birlik, Atina'nın tahakkümünde seyre diyordu ve Atina polis ten ziyade artık emperyal politikaları ustalıkla uygulayan bir güçtü ; birlikten ayrılmak isteyenlere müsaade etmiyordu hatta zor kullanarak yeni üyeler de alıyordu.

Başka bir deyişle, ortak düşman olarak kabul edilen Perslere karşı birlikte hareket ve mücadele etmek amacıyla kurulan birlik artık Atina'nın diğer polislerin iplerini kendi ellerinde tuttuğu bir imparatorluğa dönüşmüştü. Söz konusu süreçte sivri dilli, cüretkâr, hırslı ve kaba politikacıların varlığı da gerginlikleri arttıran bir başka unsur idi. Sparta ile Atina arasındaki rekabetin sonucunda yaşanan gerginlikler, fikir ayrılıkları MÖ beşinci yüzyılın hem siyasi hem de sosyal ve kültürel hayatını şekillendirdi.

Sparta ile Atina arasında dönüm noktalarından biri olarak görülebilecek bir hadise yaşandı : MÖ beşinci yüzyılın ortalarına doğru Peloponnesos yarımadasında meydana gelen bir deprem sonrası heilot lar ayaklanmıştı. Spartalıların yardım çağrısı üzerine Atina ayaklanmayı bastırmak için destekte bulundu fakat Spartalılar tarafından geri çevrildi. Neticede alenen ifade edilmese de MÖ 460-445 yıllarında Atina ile Sparta arasında çatışmalar yaşanıyordu. Atina'nın tahakkümünde olan polis ler ile Sparta'nın müttefikleri olanlar arasındaki ilişkiler oldukça canlı ve değişken idi.

Ticaret hayatındaki rekabette güçlü kalmaya çalışan karşısında ya Sparta'yı ya Atina'yı ya da bunlardan birinin müttefikini buluyordu. Pire limanından Atina'ya örülen meşhur sur duvarları da bu süreçte Miletoslu Hippodamos'un gözetiminde inşa edildi. Atina'nın dikkat çeken diğer bir hamlesi de birlik hazinesinin Delos'tan Atina'ya nakledilme işiydi. Birlik hazinesini n Delos'tan ziyade Atina'da daha güvende olacağı düşünülüyordu. Fakat Atina'nın imparatorluğu uzun ömürlü olmadı.

Euboi'a'da çıkan ayaklanmada Megara'nın marifetiyle Atina karadaki gücünü kaybetti ve on altı yıl öncesindeki haline geri döndü, Sparta ile barış yaptı. İki polis de birbirlerinin müttefiklerine ve tarafsız olanlara müdehale etmeme, anlaşmazlık yaşanınca hakeme başvurma konusunda mutabakata vardılar, ayrıca anlaşmaya göre halihazırdaki müttefiklerin de artık taraf değiştirmemesi gerekiyordu.

Bu barış süreci de uzun ömürlü olmadı. Doğrudan olmasa bile kolaylıkla ve kaçınılmaz olarak Atina ile Sparta tekrar karşı karşıya geldi; yapılan anlaşmayı ihlal etmeden gücü ve kontrolü elde tutmak, herhangi bir polis ile anlaşmazlık yaşamak pek mümkün değildi. ἡ δὲ εὖνοια παρὰ πολὺ ἐποίει τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἄλλως τε καὶ προειπόντων ὅτι τὴν Ἑλλάδα ἐλευθεροῦσιν. ἔρρωτό τε πᾶς καὶ ἰδιώτης καὶ πόλις εἴ τι δύναιτο καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ξυνεπιλαμβάνειν αὐτοῖς· ἐν τούτῳ τε κεκωλῦσθαι ἐδόκει ἐκάστῳ τὰ πράγματα ὥ μή τις αὐτὸς παρέσται.

οὕτως ἐν ὀργῇ εἶχον οἱ πλείους τοὺς Ἀθηναίους, οἱ μὲν τῆς ἀρχῆς ἀπολυθῆναι βουλόμενοι, οἱ δὲ μὴ ἀρχθῶσι φοβούμενοι. Hellas'ın özgürlüğe kavuşacağı sözünü veriyorlardı, böylece pek çok insan onlardan yana olmuştu. Gerek sözle gerek fiilen her bir fert her bir polis elinden geleni yapmaya çalışıyordu; bizzat destek vermezlerse amaçlarına ulaşamayabileceklerini düşünüyorlardı. Onca insan Atinalılara karşı öyle bir hiddet içindeydi ki, onların tahakkümünden kurtulmak istiyorlardı, boyunduşa girmekten korkuyorlardı.

Taraflar arasındaki diplomatik görüşmeler bir sonuç vermemişti ve yaşanan gerginliğin bardağı taşıran son damlası ise Spartalıların Plataia'ya saldırması olmuştu. Burası Perslere karşı zafer kazandıkları bir yerdi ve manevi bir önemi vardı, bu hareket yalnız bir saldırı değil bir hakaret olarak kabul edildi.

Bu polislerde meclis toplanır ve savaş konusunda oylamaya katılanlar da orduda savaşan askerlerdi; kendileri çocukları ve kardeşleriyle birlikte ölmeye/öldürmeye gitmek için oy kullanıyorlardı; aldıkları kararın ne anlama geldiğini biliyorlardı. Peloponnesos Savaşının ardından Yunan dünyasında geleneksel ahlak görüşleri ciddi sorunlarla karşılaştı, asker vatandaş olgusunun ihtiyacı karşılayacağına dair varsayımlar temelinden sarsıldı.

Bununla beraber tarih ve tragedya eserlerinde insanların birlikte yaşama çabalarına değindi, savaş coşkusu bir kenara atmasalar da yer yer iğneleyici eleştiriler de yapıldı. Savaşın sürdüğü yıllarda ve sonrasında yaşananlar Hellenistik Dönem'in toplumsal, siyasi ve entelektüel ortamına zemin hazırlamış oldu.

Savaşırken Atinalılar denizde Spartalılar ise karada birbirlerinden daha iyi konumdaydı. Bu nedenle Atinalılar donanmalarıyla Peloponnesos topraklarına yanaşmaya çalışıyorlardı.

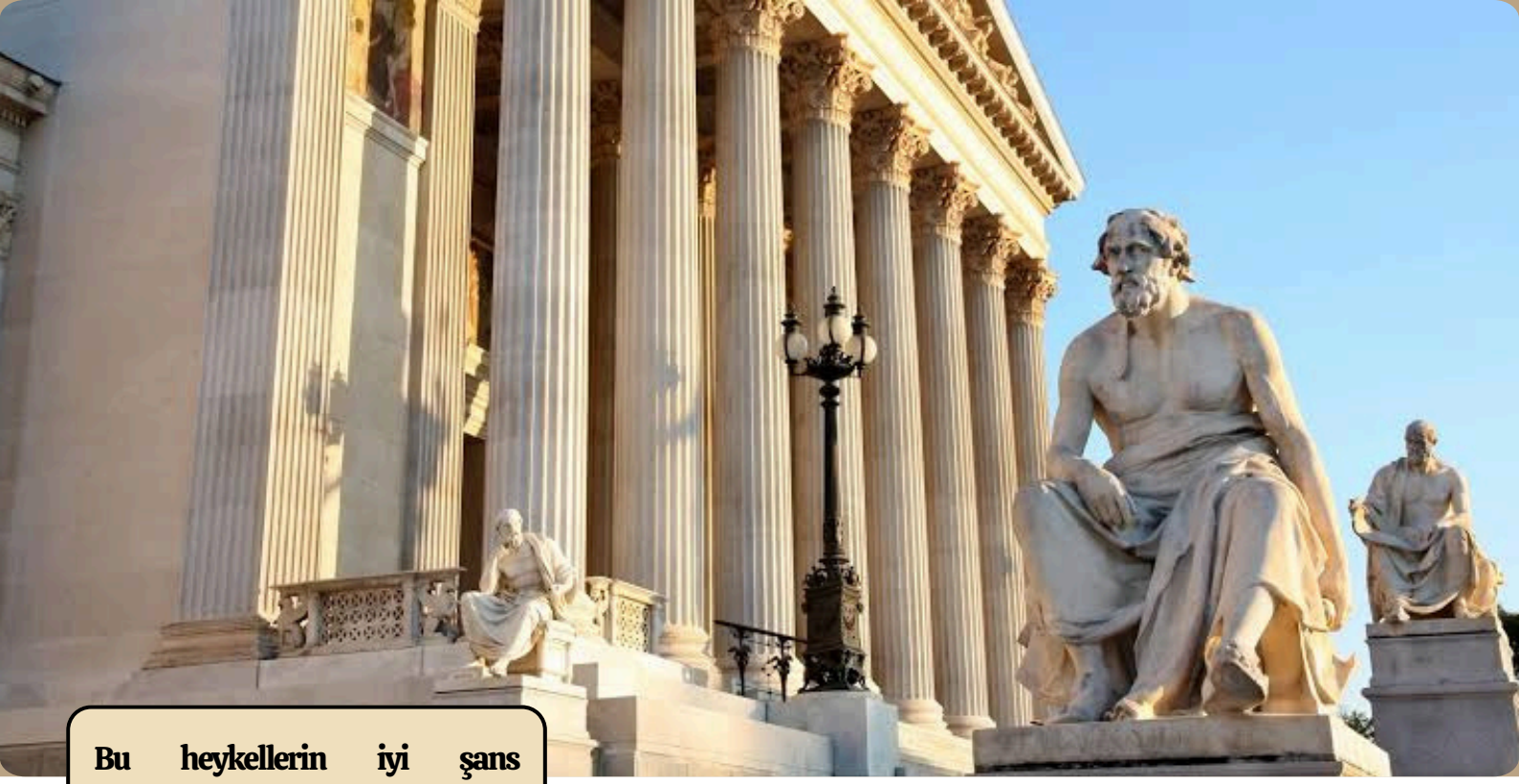
İki taraf da diğerinin bulundukları koşullar nedeniyle usanıp barış yapmak zorunda kalacağını bekliyordu. Kimi kez Atina kimi kez de Sparta'nın başarı elde ettiği savaş, Aristophanes'in savaş tamtamlarını döven tokmaklara benzettiği iki komutanın Kleon ile Brasidas'ın ön saflarda mücadele ederken hayatlarını kaybetmesiyle nihayetlenir. İki polis de aslında kâr elde etmekten çok zarar görmüştü.

Savaş devam ederken Atina'da acı bir şekilde tecrübe edilen büyük salgın hastalık da toplum içindeki gerilimin artmasına neden olmuştu. Özellikle tarımın devam ettirilememesi ticareti doğrudan etkiliyordu. Maddi ve manevi maliyeti ağır bir yük olan bu savaşın daha fazla devam etmesi beklenmiyordu. MÖ 421 yılında Atina'nın lehine Nikias Barışı yapıldığında Sparta imparatorluğu yok etmeyi şimdilik başaramamış oldu.

MÖ 415 yılında Atina için büyük bir servet elde etme fırsatı doğdu fakat bu Peloponnesos Birliği ile karşı karşıya gelme tehlikesi taşıyan bir girişimdi. Sicilya adasında bulunan Eggesta'dan elçiler gelip Atina'dan destek istediğinde, deniz seferi için herkes heyecana kapılmıştı, yaşlılar büyük bir güçle yola çıkılırsa, ki bu o güne dek görülmemiş büyüklükte bir donanma idi, en azından seferden hüsrarla dönülmeyeceğini düşünüyorlardı.

Gençler ise bu sefer vesilesiyle yeni yerler görme hevesindeydi. Askerler ise sefer sonrasında elde edecekleri parayı düşünüyorlardı. Gelen parayla vatandaşlar artık parasız kalmayacaklarını umut ediyorlardı. Bu süreci itidalli Nikias ve fevri çıkışlarıyla bilinen Alkibiades'in uyumlu bir şekilde yürütmeleri bekleniyordu ki Alkibiades bu süreçte Sparta'ya kaçarak faaliyetlerine o tarafta devam edecekti, fakat Atina'da herkesin dikkatini çeken manidar bir olay daha yaşandı: sefere çıkmadan evvel bir sabah Herme heykelleri tahrip edilmişti.

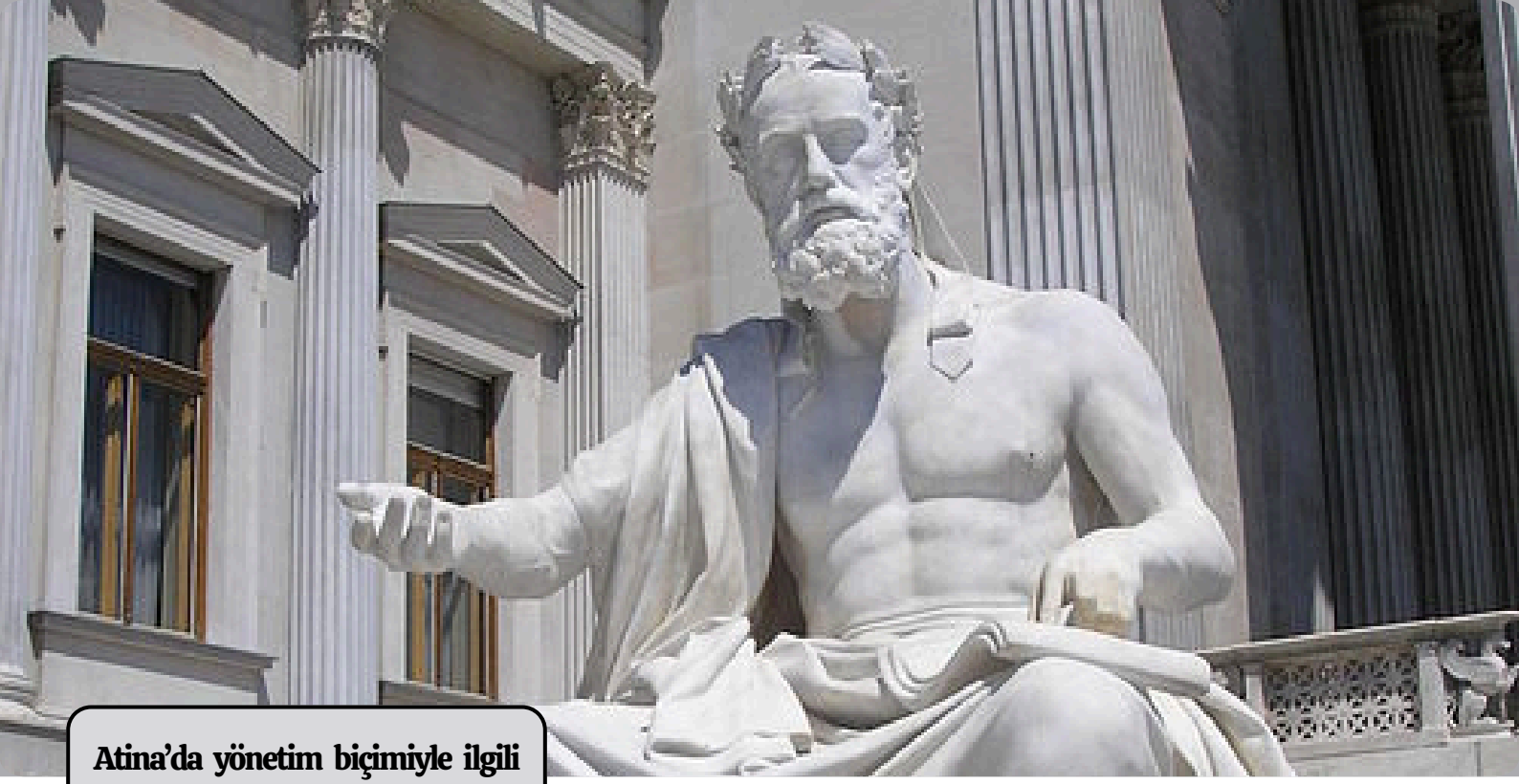

Bu heykellerin iyi şans getirdiğine ve insanları koruduğuna inanılırdı. Nitekin Atina için işler yolunda gitmedi; onbinlerce adam kaybetmekten başka bir şey elde edemediler. Her şey kaybedilmişti, gemiler, askerler, mahvolmayan hiçbir şey kalmamıştı. Sefere çıkarken once insan vardı, şimdi eve geri dönecek o kadar az kişi var ki.

Daha önce Marathon ovasında kazanılan zaferin yankısı ne kadar büyük olduysa bu yenilgi de aynı ölçüde acı vericiydi. Atina'nın imparatorluk gücünü borçlu olduğu Delos Birliği ise itibarını ve üstünlüğünü kaybetmişti.

Pelopennesos Savaşının en başından sonuna kadar ağır kayıplar verildi, ayaklanmalar oldu, sürekli değişen ittifaklar kuruldu, komplolar düzenlendi, cinayetler, iftiralar, yalanlar doldu taşı. İlmli siyasetçi modeli ortaya çıktı ve bunun sonucunda kimin gerçekten vatansever olduğunu kimin kaypak bir sahtekar olduğunu ayırt etmenin oldukça güç olduğu bir çürümüşlük söz konusuydu.

Spartalılar ise Perslerle ücreti mukabilinde Ioniadaki polislerin özgürlüğü için masaya oturuyordu: Bir zamanların Yunanların özgürlük savunucusu diye anılan Sparta idi bunu yapan. Peloponnesos Savaşının son yıllarına gelindiğinde artık Thukydides'ten değil Ksenophon ve Diodoros'tan faylanmaktayız.

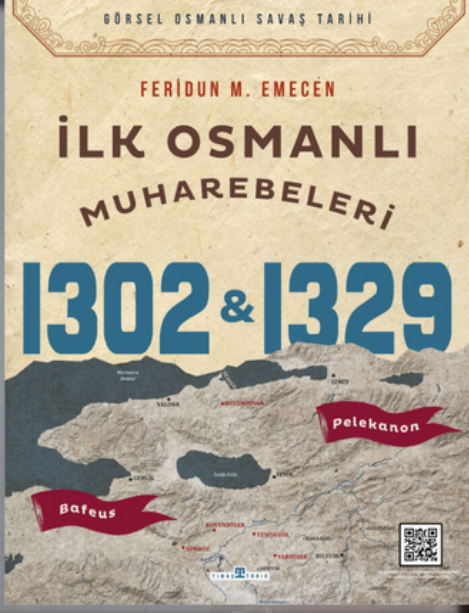

Atina'da yönetim biçimiyle ilgili yaşanan gerginliklerin ardından demokrasi yeniden tesis edilmişti ve artık bir de bağlılık yemini etmek gerekiyordu: demokrasiye zarar vermeye, tiranlık kurmaya kalkışacak kim olursa öldürmek için hem sözlerimle hem de fiilen, oy vererek bizzat sorumluluk alacağıma elimden gelenin en iyisini yapacağıma and içerim. Bunu yapanı da tanrıların gözünde suçsuz olarak göreceğim.

Savaşın sonunda Sparta üstünlüğü ele geçirdiğinde savaş esirlerinin akıbetini görüşmek üzere toplantı yapılır ve Ksenophon'un Hellenika'da aktardıklarına göre, Atinalıların daha önce neler yaptıkları hatırlatılır: gelenekleri hiçe saydılar, sağ ele geçenlerin sağ elinin kesilmesine karar verdiler, ele geçirilen gemilerdeki mürettebatın denize atılmasını istediler. Spartalılar da bu şekilde davranmayı uygun görüp esirlerin idamına karar verdiler. Aigospotamoi mevkinde zafer kazanan Spartalılar, Atinalıların Karadeniz'le olan irtibatını tamamen kesintiye uğratmış oldu.

Atina'nın müttefiki olan polisleri de teslim alarak buralardaki demokratik yönetim biçimini Sparta'ya bağlı olan oligarşik yönetim biçimlerine dönüştürdüler. Spartalılar Atina'yı yakıp yıkmadılar, oysa bu konuda oldukça ısrarlı polisler vardı. Neticede Atina artık Sparta'nın müttefiki olarak Pire'den Atina'ya uzanan sur duvarını yıkmayı, donanmasını dağıtmayı, oligarşi yanlısı sürgünleri geri çağırmayı kabul etti. Tüm bunlar Sparta'nın güç kazanmasıyla sonlanmış olsa da daha büyük bir çerçeveden bakıldığında yaşanacak daha kötü şeylere zemin hazırladığını tarih göstermiştir.

Tarihi Canlandıran Sayfalar: Osmanlı'nın Görselli Savaş Kronikleri

Prof.Dr. Feridun Emecen, ilk Osmanlıların pusu ve baskın dışında taktik beceri gösteremeyen aşiret savaşçıları oldukları görüşünü çürütüyor. Osmanlılar daha ilk devirlerde istihbarat toplama, topografyayı çalışma, hızlı hareket etme, taktik esneklik gösterme ve gece harekatı düzenleme konusunda ne kadar deneyimli olduklarını bu muharebelerle ispatladılar.

Askerî tarih uzmanı Prof. Dr. Mehmet Yaşar Ertaş'ın akıcı bir üslupla kaleme aldığı bu kitapta, bölgesel ve küresel düzeyde derin etkileri olan Mohaç Muharebesi'nin politik ve ideolojik arka planı, konjonktürel dinamikleri, siyasi aktörleri, savaşa yol açan gelişmeleri, sefer hazırlıkları, stratejileri ve taktikleri, savaş alanı ve savaşın sonuçları ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

www.timas.com.tr

Dr.İşık Eğrioğlu Ertekin

Trakya Üniversitesi

Waterloo Savaşı

18 Haziran 1815

18 Haziran 1815'te Belçika topraklarında gerçekleşen Waterloo Savaşı, Avrupa güçlerinin muharebe alanlarındaki sıradan gövde gösterilerinden biri olmaktan çok ötede bir konumdadır. Waterloo, sonuçları açısından değerlendirildiğinde kıtanın ve dolayısıyla dünyanın geri kalanının siyasi ve diplomatik rotasını değiştiren tarihsel bir dönüm noktasıdır. Napolyon Bonapart'ın "Yüz Gün" olarak anılan ikinci iktidar dönemini sona erdiren bu muharebe, devrim sonrası Fransa'nın yeniden imparatorluk iddiasıyla sahneye çıkmasına karşı Avrupa monarşilerinin topyekûn tepkisini temsil etmektedir.

17 Haziran'ı 18 Haziran'a bağlayan gece yağmur yağmamış olsaydı, Avrupa'nın kaderi bambaşka olurdu. Napolyon'un çöküşünü gökten düşen birkaç damla su getirdi.

Victor Hugo

Bu nedenle Waterloo, yalnızca bir hükümdarın değil, aynı zamanda devrimci ve imparatorlukçu Fransız yayılcılığının da sonudur. Napolyon'un yenilgisi, Avrupa güçleri arasında 1815 Viyana Kongresi ile tesis edilmeye çalışılan "meşruti denge" anlayışının fiilen kabul görmesini sağlamış; böylece savaş sonrası dönemde restorasyon siyaseti ivme kazanmıştır. Aynı bağlamda, Fransa'nın kıta üzerindeki hegemonya arayışının durdurulması, çok taraflı diplomasiye dayalı yeni bir uluslararası ilişkiler sisteminin doğuşunu da mümkün kılmıştır.

Dolayısıyla Waterloo, yalnızca bir savaşın sonu değil; 19. yüzyıl boyunca sürececek olan göreceli barış döneminin ve dengeler siyasetinin başlangıcıdır. Bu çerçevede, Waterloo Savaşı'nın sonuçları sadece 1815 sonrası Avrupa'sını değil, 20. yüzyılın başlarına kadar uzanacak diplomatik ve siyasal gelişmeleri de derinden etkilemiştir.

Rusya seferinde güç kaybeden Napolyon Bonaparte'ın, 1814'te Britanya, Avusturya, Prusya ve Rusya birleşik orduları karşısındaki mağlubiyeti, Altıncı Koalisyon Savaşları'nın sonlanmasına ve müttefiklerin Paris'e girmesine sebep olmuştu. Başkent'in düşüşü ardından Napolyon Bonaparte, Fontainebleau Antlaşması ile Elba Adası'na sürgüne gönderilmiş, Fransız senatosu XVIII. Louis'yi Fransa kralı ilan ederek Bourbon'ların geri dönüşünü meşru kılmıştı.

Muharebenin Arka Planı: Napolyon'un Dönüşü

Ancak bu ilk Bourbon restorasyonu, toplumun belirli kesimlerinde ve ordu içinde hızla kabul görmedi ve Bonapartistlerin muhalefetiyle birlikte devrim ve imparatorluk yanlısı geniş kitleler arasında belirsizlik ve güvensizlik ortamı oluşmasına sebep oldu. Napolyon bu politik istikrarsızlıktan yararlanmakta gecikmedi ve 26 Şubat'ta Elba'dan kaçarak 1 Mart'ta Fransa'ya ayak bastı. Ancak bu dönüş, müttefikler tarafından Fransa tahtına oturtulmuş olan XVIII. Louis için büyük bir krize yol açmış; kısa sürede ordunun sadakatinin kendisine değil Napolyon'a bağlı olduğu anlaşılmıştı.

Devrik imparatorun yedi yüz askerle Paris'e ilerleyişi, halkın ve ordunun artan desteğiyle bir zafer alayına dönüşmekte gecikmedi ve XVIII. Louis'nin, Paris'ten ayrılarak Belçika'daki Gent'e sığınmak zorunda kaldığı 20 Mart günü Napolyon başkente girip iktidarı yeniden devraldı. Bu süreç Napolyon'un Yüz Günü olarak adlandırılan ikinci hükümdarlık döneminin başlangıcıdır.

Bu esnada Avrupa'nın büyük güçleri, 1 Kasım 1814 tarihinden itibaren Vıyana Kongresi'nde Avrupa'da barışın yeniden tesis edilmesi ve kıta üzerindeki güç dengesinin kalıcı bir şekilde yapılandırılması amacıyla müzakereler yürütmekteydi.

İngiltere, Avusturya, Rusya ve Prusya'nın önderliğinde yürütülen müzakereler, Napolyon Savaşları esnasında tarumar olan kıtasal düzen, monarşik meşruiyetin restorasyonu ve "Avrupa Uyumı" adı verilen siyasi güçler dengesinin tesisi gibi konuları kapsamaktaydı.

Ancak kongre henüz nihai kararlarını açıklamadan önce, 1 Mart 1815'te Napolyon'un Elba'dan kaçarak Fransa'ya dönmesi, diplomatik gündemi altüst etmişti.

Kongreye katılan güçler, 13 Mart 1815'te Napolyon'u "barışın düşmanı" ilan ederek Yedinci Koalisyon'un temelini atmış, 25 Mart'ta da ortak askerî müdahale taahhüdünde bulunmuşlardı.

Napolyon, yeniden tahta geçişinin müttefiklerin nezdinde yarattığı etkinin farkındaydı. Dolayısıyla, Paris'e döner dönmez Restorasyon döneminde terhis edilmiş Grand Armée'yi yeniden yapılandırma çalışmalarına başlamıştı.

Bu esnada müttefikler Fransa'nın doğu ve kuzeydoğu sınırlarında dört büyük orduyu birleştirme planlarını uygulamaya koymuşlardı. Buna göre: 200.000 kişilik bir Avusturya ordusu Alsace-Lorraine üzerinden Fransa'ya girecek, onları yaz aylarında 150.000 kişilik bir Rus ordusu takip edecek, 100.000 askerden müteşekkil bir Prusya ordusu Belçika'nın güneyine yönelecek ve Britanya'nın temelini inşa ettiği bir İngiltere-Hollanda ordusu da kuzeyde toplanacaktı.

Saha ve Strateji

Bu dört ordunun aynı anda Fransa'ya ilerlemesi hedeflenmişti. 27 Nisan'da Napolyon, üstüne doğru ilerleyen düşman gücünü Fransız topraklarından uzak tutmak ve müttefiklerin birleşmesini önlemek için Belçika topraklarında bulunan Wellington ve Blücher'e saldırma kararı aldı. Bu stratejinin bir başka avantajı da Avusturya ve Rus kuvvetleri cepheye ulaşmadan önce İngiliz ve Prusya ordularına verebileceği kadar zarar vermektir.

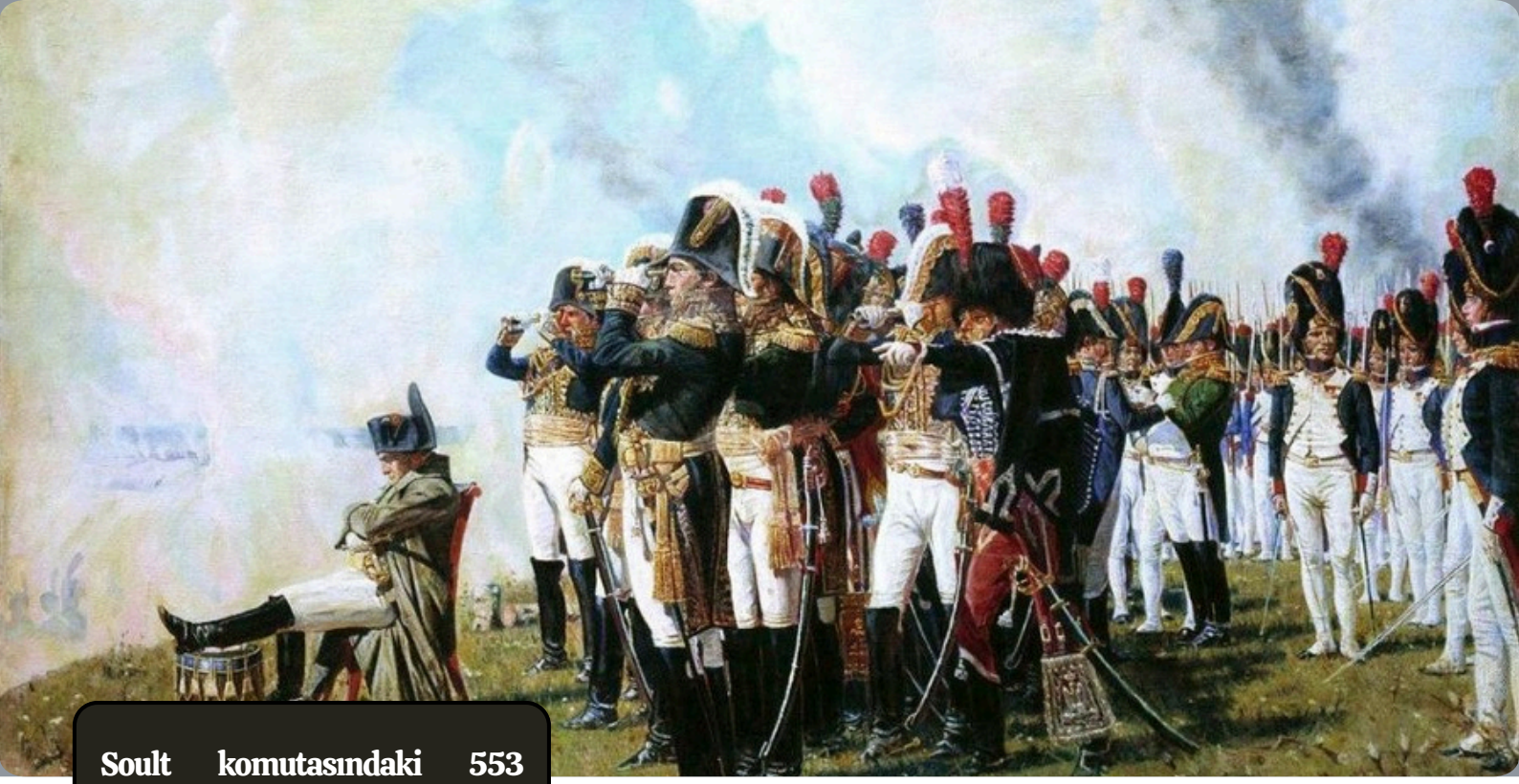
Lakin Napolyon'un üstüne doğru ilerleyen düşman gücüne sayıca denk bir kuvvet oluşturması için zamana ihtiyacı vardı. Fransa'ya döndüğünde aktif görevde yalnızca 200.000 asker bulmuş ve XVIII. Louis döneminde kaldırılan zorunlu askerliği yeniden yürürlüğe koymanın halk nezdindeki olumsuz etkisini göze alamamıştı.

Bu nedenle Napolyon, mevcut kuvveti artırmak üzere hızla harekete geçip seferberlik ilan etti. İzinli askerleri göreve çağırdı, ülkeye dönen savaş esirlerini ve terhis edilmiş gazileri yeniden orduya dâhil etti, donanma personelini kara ordusuna aktardı ve sivil hayata dönmüş binlerce eğitilmiş askeri hemen orduya kattı. Potansiyel insan kaynağı oldukça fazlaydı, fakat müttefik orduları hızla ilerliyordu. Dolayısıyla 50.000 askerden oluşan bu yeni birlikler, Napolyon'un Kuzey Ordusu (l'Armée du Nord) adını verdiği ana ordusuna zamanında dahil olamayacaktı.

Napolyon'un Kuzey Ordusu'nun kuvvet mevcudu şu şekildeydi: Grouchy'nin sağ kanadında Vandamme komutasındaki III. Kolordu (15.000 piyade, 1.000 süvari, 1.000 topçu, 38 top) ve Gerard komutasındaki IV. Kolordu (12.900 piyade, 1.600 süvari, 1.000 topçu, 38 top) yer alır. Ney'in sol kanadında D'Erlon'un I. Kolordusu (17.700 piyade, 1.800 süvari, 1.100 topçu, 46 top) ile Reille'in II. Kolordusu (21.800 piyade, 1.800 süvari, 1.100 topçu, 46 top) bulunur.

Napolyon'un yedek kuvvetlerinde Mortier'in İmparatorluk Muhafızları (12.600 piyade, 4.000 süvari, 3.000 topçu, 118 top) ve Lobau'nun VI. Kolordusu (9.400 piyade, 700 süvari, 32 top) görev yapar. Grouchy'nin yedek süvari birliklerinde ise Pajol (2.800 piyade, 300 süvari, 12 top), Exelmans (3.000 piyade, 290 süvari, 12 top), Kellerman (3.400 piyade, 300 süvari, 12 top) ve Milhaud (2.700 piyade, 300 süvari, 12 top) bulunur. Toplam kuvvetler 89.400 piyade, 22.100 süvari, 9.090 topçu ve 366 toptur.

Soult komutasındaki 553 kurmay subay ve 1.978 kişiden oluşan istihkam birliği ile birlikte Napolyon'un Kuzey Ordusu'nun toplam mevcudu 123.121 asker ile 366 toptan oluşmaktaydı. Buna karşılık müttefiklerden Wellington Dükü, Batı Belçika'da konuşlanmış Britanya, Hannover, Hollanda-Belçika, Braunschweig (Black Brunswickers) ve Nassau birliklerinden oluşan 69.829 piyade, 14.482 süvari, 8.166 topçu, 1.240 istihkam ve 196 topa sahip bir İngiliz-Hollanda-Alman ordusu toplamıştı.

Bu kuvvetler 133 tabur, 109 süvari bölüğü ve 34 bataryaya dağılmıştı. Kolorduların mevcudu ve komutanları şunlardı: I. Kolordu (Orange Prens): 25.233, II. Kolordu (Hill): 24.033, Yedek Kolordu (Wellington): 20.563.

Doğu Belçika'da ise Mareşal Blücher, 99.715 piyade, 11.879 süvari, 9.360 topçu ve 312 topa sahip bir Prusya ordusunu yönetiyordu. Bu kuvvetler 136 tabur, 137 süvari bölüğü ve 41 bataryaya dağılmıştı. Kolorduların mevcudu ve komutanları şöyleydi: I. Kolordu (Ziethen): 32.692, II. Kolordu (Pirch): 32.704, III. Kolordu (Thielmann): 24.456, IV. Kolordu (von Bülow): 31.102.

General Friedrich Kleist, Lüksemburg'da 26.000 kişilik bir Prusya kolordusunu komuta ederken, Prens Schwarzenberg ise Ren Ordusu'nda 210.000 Avusturyalıyı Baden boyunca uzanan cephede toplamıştı. General Bachman'ın 37.000 kişilik İsviçre ordusu Alpler'de seferber edildi. İtalya'da General Johann von Frimont 75.000 Avusturyalıya komuta ediyordu.

Wellington, İspanya'daki muharebe alanlarında tekamüle ulaşan kare piyade düzenini Waterloo'da da uygulamaya koyacaktı. Kare formasyonu, her kenarı 60 fit (yaklaşık 18 metre) olan bir dörtgenden oluşmaktaydı. Ön ve arka cephe, her biri 34 askerden oluşan dörder sıra halinde düzenlenmişti. Her iki kenarda toplam 272 asker bulunmaktaydı. Yan cepheler ise her biri 26 askerden oluşan dörder sıradan meydana geliyor ve toplamda 208 asker içeriyordu.

Böylece bir karedeki toplam asker sayısı 480'e kadar ulaşabilmekteydi. Bu formasyon her yöne 360 derece dönük ateş hattı sağladığı için Fransız süvarilerin arkadan veya yandan baskın yapması imkânsız hale gelecekti. Ayrıca karenin her kenarının ön safında diz çökmüş, arkadaki üç sıra ise ayakta durarak ateş menziline giren süvarileri sürekli ateş altında tutacaktı.

11 Haziran günü Napolyon'un Kuzey Ordusu Belçika'ya doğru yola çıktı. 13 Haziran gecesi ordu ön hatta ulaştı. 14 Haziran'a gelindiğinde tüm ordu Maubeuge'den Philippeville'e uzanan bir hat üzerinde toplanmıştı ve saldırıya hazırды.

Wellington'un Anglo-Hollanda ordusu ile Blücher'in Prusya ordusu arasındaki temas noktasını yararak iki orduyu ayırmak ve ayrı ayrı imha etmek maksadıyla Kuzey Ordusu üç paralel hat üzerinde, üç ana kuvvet halinde ilerleyecekti. Bu ilerleyiş, müttefikler tarafından beklenmeyen bir zamanda 15 Haziran'da başladı.

Napolyon'un planı gereği 16 Haziran'da iki önemli muharebe yaşandı. Ligny'de merkez ve sağ kanadındaki kuvvetleriyle Napolyon, Blücher'in Prusya ordusuna saldırarak ağır bir yenilgiye uğrattı. Bu çarpışmada Prusyalılar yaklaşık 16.000 ölü ve yaralı, 8.000 kayıp verdi. Aynı gün Quatre-Bras'da Ney, Wellington'un kuvvetlerini geri püskürtmeye çalıştı ancak başarılı olamadı. Wellington hattını korudu fakat Blücher'e yardım edemedi.

Günün sonunda Napolyon, Grouchy'ye 33.000 piyade ve iki süvari kolordusuyla Blücher'i takip etmesini ve Prusya ordusunun Wellington'a yönelmesini engellemesini emretti. 17'sinde Blücher kuvvetlerini Wavre'ye çekti. Wellington, Quatre-Bras'dan düzenli bir geri çekilme ile Waterloo hattına yerleşti. Napolyon ana kuvvetleriyle Wellington'u takip ederken Grouchy, Wavre'de Prusyalıları oyalamaya çalıştı. Şiddetli yağmur araziye çamurlaştırdı, topçunun ilerleyişini yavaşlattı ve muharebenin ertesi gün başlamasına sebep oldu.

18 Haziran günü sabah saatlerinde Napolyon, Wellington'un Mont-Saint-Jean hattına cepheden saldırdı. İngiliz ve müttefik birliklerin kare formasyonları Fransız süvari hücumlarını püskürttü. Öğleden sonra Prusya IV. Kolordusu (Bülow), Wavre'den gelip Wellington'un sol kanadına ulaştı ve Fransız sağ kanadına baskı yaptı.

Ardından Prusya II. ve I. Kolorduları da yetişerek müttefik orduların birleşmesini sağladı. Üç Prusya kolordusu Fransız sağ kanadını bükerek, Wellington genel karşı saldırıya geçti. Ve nihayetinde Fransız ordusu çözüldü ve panik içinde dağıldı. 18 Haziran gecesi Waterloo'da savaş alanında her millettten kırk beş inden fazla ölü yatıyordu. Fransızlar 25.000 ölü veya yaralı, 8.000 esir ve 220 top kaybetti. Prusya kayıpları toplam 6.604'tü. Wellington'un ordusu ise 15.096 kayıp verdi.

Wellington Dükü komutasındaki müttefik ordusu ve Prens Blücher komutasındaki Prusyalıların Waterloo'da kazandıkları ortak zaferden sonra Napolyon, 21 Haziran'da Paris'e döndü. Müttefik ordularının Napolyon'un ardından başkente girmesi an meselesiydi.

Şehirde, yenilginin haberleri yayılmış ve siyasi atmosfer gerginleşmişti.

Bu sebeple Temsilciler Meclisi ve Senato, Napolyon'un görevden çekilmesini talep etti ve 22 Haziran günü Napolyon tahttan çekilmek durumunda kaldı. Müttefik ordular temmuz başında Paris kapılarına dayandığında 4 Temmuz 1815'te ateşkes imzalandı ve Fransa'nın 23 yıldır Avrupa'yla süren savaşları resmen sona erdi.

Waterloo Savaşı, 18 Haziran 1815'te Napolyon'un kesin yenilgisiyle sonuçlanarak siyasi ve askerî kariyerini bitirdi ve Avrupa'da "güç dengesi" ilkesinin bir asır boyunca var olmasını sağladı. Napolyon'un yenilgisiyle birlikte hiçbir devletin kıta üzerinde tek başına üstünlük kurmasına izin vermeyen Büyük Güçler Sistemi başladı.

Sonuç

Bu denge, diplomasiyle sorun çözmeyi, ittifaklar yoluyla güç dağılımını ve gerektiğinde kolektif müdahaleyi amaçlamaktaydı. Hedef, hem devrimci hareketlerin hem de yeni "tek adam" imparatorluklarının yükselmesini engellemekti. Waterloo'dan sonra Avrupa güç dengesi sistemi kuruldu, monarşiler el birliğiyle devrimci hareketleri bastırmayı hedefledi. Ancak müttefiklerin kazandığı bu zafer, Fransız Devrimi'nin özgürlük, eşitlik gibi temsil ettiği tüm ideallerini kalıcı olarak yok edemedi.

Bastırılmak istenen bu fikirler, kıtanın siyasal ve toplumsal dokusuna zaten işlemişti. Bu idealler, Waterloo'dan yalnızca birkaç yıl sonra Fransa'da ve başka ülkelerde yeniden filizlenerek kısmen zafer kazandı. Böylece Waterloo Savaşı, Avrupa'da statükoyu güçlendirmesine rağmen, cumhuriyetçi ve devrimci fikirlerin uzun vadeli yükselişini engelleyemedi.

Sakarya Üniversitesi Tarih Öğrenci Topluluğu

sautarihTPl

SAUTarihTPl

Tarih Öğrenci Topluluğu olarak, tarih ufkumuzu genişletmek amacıyla yıl boyunca konferanslar düzenliyor, önemli tarihî mekânları yerinde keşfe çıkıyoruz. Üyelerimizin kaleme aldığı kitap yorumlarıyla zenginleşen etkinliklerimizin yanı sıra, dil ve okuma gruplarımızla tarih okumalarını derinleştiriyoruz. Tarihe ilgi duyan herkesi, birlikte öğrenmeye ve topluluğumuzun etkinliklerini yakından takip etmeye davet ediyoruz!

Doç.Dr.Cuma Ali Yılmaz

Fırat Üniversitesi

Gaugamela Savaşı

M.Ö. 331

Büyük İskender ve Pers kralı III. Darius arasında MÖ 331 yılının Ekim ayında Mezopotamya ovasında bulunan Arbela / Erbil bölgesinde Gaugamela Savaşı yaşanmıştır. Granikos ve İssos Savaşlarında ağır yenilgi alan Pers kralı III. Darius, devletinin bütün satraptıklarına beyannameler göndermiştir. Her ne kadar devletin büyük parçaları Büyük İskender'in eline geçse de İran, Anana, Baktria, Fırat'ın kaynaklarına kadar olan topraklar henüz Pers krallığına aittir.

Darius, elindeki toprakları korumak için ülkenin dört bir tarafına haber salıp savaşmaya davet etmiştir. Ordunun toplanma yeri olarak Babylon Ovası kararlaştırılmıştır. Baktria satrapı Bessos, Asya'nın uzak köşelerinden olan Baktrialıları, Sodgiyanalıları, bir de Hint Kafkaslarında oturan Hint dağlılarını bu bölgeye getirmiştir. Mauakes'in komutası altında olmak üzere Türkistan'ın süvari kavimlerinden Sakalarla Aral Gölü bozkırlarında oturan Dahae'ler de onlara katılmışlardır.

Arakhosia, Drangiana ahalisi ile Praveti dağlarında oturan dağlılar, satrapları Basaentes'in, bunların batı komşuları Areialılar, satrap Satibarzanes'in, Persis, Hyrkania ve Horosanlı süvariler de Phrathaphernes ile oğullarının komutası altında bölgeye gelmişlerdir.

Bunların yanı sıra, bir zamanlar Asya'nın hâkimi olan Medler, kendi satrapları Atropates'in komutasında, Kur, Arakses ve Urmiye Gölü boyları vadilerinden Kadusiahlılar, Sakasenler ve Albanialılar, Pers denizi sahillerinden Okontobates ile Artabazos'un oğlu Ariobarzanes'in komutanları altında Gediosia ve Karamania kavimleri, yedi hükümdarlar soyundan Orksines'in komutasında. Persisli'ler Babylon ovasına gelmişlerdir.

Susianalılarla Uksilerin başında Susiana satrapı Abulites'in oğlu Oksathres vardır. Babylonia kıtaları Bupales'in, Armenia kıtaları Orontes ile Mithraustes'in Suriyeliler de Mazaaios'un komutasında olarak burada toplanmışlardır. Darius bu kez, Büyük İskender'in, Granikos ve İssos'taki gibi zafer kazanamayacağını düşünerek savaşa hazırlanmıştır. Büyük İskender önce Dicle'ye doğru ilerlemiş ve nehre vardığında beklediğinin aksine ne Darius'u ne de oraya bıraktığı muhafızlarını bulmuştur.

Böylece Dicle Nehri'ni direniş görmeden geçmiştir. Ancak nehri geçmek akıntının hızı nedeniyle güç olmuştur. Nehir geçildikten sonra, Büyük İskender bir süre askerlerini dinlendirmiştir. Ardından askerler ile birlikte Asur toprakları içinden ilerlemiştir.

Nehrin geçilmesinden dört gün sonra, öncülerinden düşman süvarisinin açık alanda görüldüğü haberi gelmiştir. Ancak sayıları tam olarak anlaşılamamıştır. Büyük İskender bir çarpışma için gerekli düzenlemeleri yapıp düşman ordusunun sayısını öğrenmek için daha fazla öncü askeri keşfe göndermiştir. Bunlar düşman kuvvetlerinin sayısının 1.000'in üzerinde olmadığını bildirmiştir.

Bu haberin üzerine Büyük İskender, atlı askerleri ile düşman kuvvetlerine yetişmiş ve bir kısmını esir almıştır. Esirlerden, Darius'un ordusu ile Gaugamela'da bulunduğu bilgisi alınmıştır. Bunun üzerine Büyük İskender ordusunu durdurup müstahkem bir ordugâh kurarak askerlerine dört günlük istirahat vermiştir. Perslilerin saldırmasını beklemiştir. Gaugamela Arbela bölgesinde bulunan geniş ovadır. Savaşı burda yapma planı Darius'a aittir. Büyük İskender'in 40.000 piyadesi ve yaklaşık 7.000 cephe süvarisi vardır. Darius'un ise 34.000 süvarisi ve piyade güçleri vardır.

Büyük İskender'in birim listeleri ve savaş planlarıyla birlikte savaştan sonra Büyük İskender'in eline geçen Pers ordusunun bütün yazılı yerleşimcilerinin ayrıntılı kayıtlarına erişebilmelerine rağmen kaynaklarımızın hepsi, sonraki olaylar hakkında karışık ve farklı bilgiler vermektedir. Günümüze ulaşan kayıtların hiç biribütün savaşı anlatmaz.

İki ordu Mezopotamya'da Arbela (Erbil) yöresinde karşılaşmıştır.

Burada, gerçekleşecek olan savaş, Pers-Makedon seferlerinin en zorlu çarpışması olacaktır. Darius, özellikle tırpanlı arabaların yapacağı etkiye güvenmiştir. Bu şimdiye kadar henüz kullanılmamış bir silahtır. Bunların kullanılabilmesi için açık ve ovalık araziye ihtiyaç vardır. 200 taneden ibaret olan bu harp arabalarının tekerleklerinin yanında büyük tırpanlar ve araba oklarının ucunda da birer mızrak bulunmaktadır.

Bu arabalar yan yana bitişik bir şekilde durup Makedonya falanksını doğrayıp dökeceklerdi. Seçilen bu muharebe alanını Darius itina ile hazırlatmıştır. Toprak yarıkları, fundalıklar ve tırpanlı arabalara engel olabilecek her şey bertaraf edilmiştir. Pers mevzilerinin ön kısımlarında derin hendekler kazılarak, bunların düşman süvarilerine karşı birer tuzak olması için üstleri tekrar kapatılmıştır. Demir ayak oltaları yerleştirilmiştir.

Bunlar piyade hücumlarını zor duruma sokacaktır. Darius savaşa girmek yerine, yakıp yıkarak geri çekilme (Büyük İskender'in ordusu batıya doğru yürürken onu yiyecekten yoksun bırakma) politikasını izleyebilirdi. Bu arada Pers süvari birlikleri, özellikle Makedonlar tedarik malzemesi aramak için küçük gruplara bölündüklerinde tehlikeli olan beklenmedik, vur kaç akınlarıyla saldırabilirdi.

Yıpranan aç, Pers saldırılarıyla dengesi bozulan ordu Büyük İskender'i geri dönmeye zorlayabilirdi. Yakıp yıkarak geri çekilme stratejisi çok tehlikeliydi. Birçok kent, Darius için aç kalmak yerine ambarlarını Büyük İskender'e açmayı tercih edebilirdi. Sonunda bir kralın diğer kraldan iyi olabileceğine karar verebilirlerdi.

MÖ 331 yılının 1 Ekim sabahı, tepeler üstündeki ordugâhından Makedonya ordusu harekete geçti. Burada eşyaların yanına Makedonya piyadesi bırakıldı. Çok geçmeden ordu, ovaya inmiş, muharebe nizamına girmişti. Ortada falanksların altı taksesi, bunların sağında Hypaspistler, daha sağda Makedonya soylu süvarilerinin teşkil ettiği sekiz ile falanksların Krateros'un komutasındaki takselerin solunda Helen müttefikleri süvarileri sonra Thessalialı altı soylu sınıfı yer almıştı.

Sol kanadın komutanı Parmenion olup Thessalialı soylu süvari sınıfının teşkil ettiği Pharzalos ile'si sol kanadın ucunda bulunuyordu. Büyük İskender'in hücumu geçirmek istediği sağ kanatta kral ile'sini takip ederek Agrianlılarla okçuların bir kısmı ve Akontislerle beraber Balaknos bulunuyordu.

Düşmanın üstün kuvveti karşısında mutlaka bir çevirme hareketi yapmak gerektiğinden, aynı zamanda savaşın neticesini alacak olan taarruz kuvvetinden yalnız muharebe safının arkasını ve kanatlarını korumaya yetecek kadar kuvvet ayırmak gerektiğinden Büyük İskender, safının gerisinde sağ ve solda olmak üzere birer kıta yerleştirdi. Bunların görevi, eğer düşman muharebe safının gerisini tehdit edecek olursa, geriye dönerek ikinci bir cephe kurmak, yok düşman sağ kanada saldırırsa çeyrek bir dönüşle muharebe safına katılmaktı.

Sol kanatta yedek olarak Thesaliapiyadesi, Koiranos'un komutası altında müttefik süvarilerinin bir kısmı, Agathon'un komutasında Odyrs süvarileri, en solda da Andromakhos'un emrinde ücretli askerin başında Kleandros, Brison'un komutasında okçular, Attalos'un komutasında Agriyanlıların yarısı, sonra Sarrissophorların başında Ariston, en sağda yeni toplanmış olup bugün en tehlikeli bir yerde silahlarını deneyecek olan Helen süvarilerin başında Menidas yer almıştır. Darius tırpanlı savaş arabalarına düşmana yüklenmelerini emretmiştir.

Ama Makedonyalılar hazırlıklıydılar. Makedonya'nın sağındaki ve merkezindeki okçular ve ciritçiler ateş açtılar, bazı durumlarda bunlar gerçekten dizginleri ele geçirdiler ve sürücülerini yıktılar. Bazı savaş arabaları hattı geçti ama Makedonya piyadesi zaten hatta boşluk oluşturmak ve savaş arabalarının geçmesine izin vermek üzere eğitilmişti. Savaş arabaları Makedonya'nın sağında fazla başarı elde edemediler.

Muhtemelen savaş arabaları Makedonya'nın en zayıf kanadıydı. Mazeus'un öncülüğünü yaptığı bir başka Pers süvari taarruzunun Parmenion'un Thessalialı süvarilerini dövdüğü solkanadına fazla zarar vermediler. Bu esnada Pers hattında, sol ve merkez arasında Bessos'un atlılarının ayrılmasından dolayı bir boşluk ortaya çıktı. Büyük İskender bu fırsatı değerlendirdi. Seçkin kraliyet muhafız süvari birliğini kama biçimine soktu ve Makedon falanksına onun yanında ilerlemesini emretti.

Savaş çığlıkları yükseldi ve saldırdılar. Düşman hattındaki boşluktan daldılar ve korumasız kanadını ezip geçtiler. Kaynaklar bu sahneyi canlı bir biçimde betimlemişlerdir. "Kısa bir zamanda savaş göğüs göğüse bir çarpışma haline geldi. Büyük İskender'in çevresindeki süvariler ve Büyük İskender'in kendisi süvari mızraklarıyla askerlerin yüzünü hedef alarak sert ve acımasız biçimde düşmanı sıkıştırdılar. Süvariler Perslere darbe indirdi ve sıkı biçimde kümelenmiş ve uzun kargılarla silahlanmış Makedonya falanksı da onları yere yıktı.

Makedonya süvarisi, Büyük İskender'in kendisi başlarında olunca, saldırıyı şiddetle sürdürdü. Mızraklarıyla yüzlerini hedef alarak, Persleri önlerine sürdüler. Bir diken ormanı görüntüsü yaratan kargılarıyla Makedonya falanksı yakın düzen içerisinde dövüşüyordu. Sonuçta savaşın başından bu yana kıyıda duran ve şimdi çevresinde terörden başka bir şey göremez olan Darius sırtını dönen ve kurtulmak için at koşturan ilk kişi oldu. Makedonya saği üzerinde çevirme yapan kuvvetler de Arestes'in ve askerlerinin güçlü saldırısıyla dağıtıldılar.

Alanın bu bölümünde Pers bozgunu tam olarak gerçekleştirdi. Makedonyalıları kovalamayı sürüdürüp yollarına çıkan kaçakları kılıçtan geçirdiler. Ancak kovalamada Büyük İskender'e katılmayı başaramayan Simmias ve taburu olduğu yerde kalarak savaşı orada sürdürmek zorunda kaldı. Çünkü Makedonya sol kanadının başının derinde olduğu haberi gelmişti. Bu noktada Makedonya hattı yarıldı ve Hint ve Pers süvarisinin bir bölümü boşluktan içeri dalarak, en geride Makedonya yük hayvanlarının bulunduğu yere ulaştı. Orada bu hareket zorlu bir mücadeleye dönüştü. Persler büyük bir cesaretle saldırıyorlardı.

Çünkü hasımlarının çoğu silahsız kişilerdi ve hiç kimse düşmanın falanksın çifte hattını yaracağını ve kendilerine saldırmak üzere tam buraya geleceğini düşünmemişti. Dahası ele geçirilmiş tutsaklarda saldırıya katıldılar. Bununla birlikte bu kesimde ilk falanks yedekleri oluşturan askerlerin komutası altındaki subaylar durumu anlar anlamaz, önceden aldıkları komutlara göre düzene geçtiler ve Perslerin gerisinde ortaya çıktılar. Yük arabalarının çevresine toplanan Perslerin birçoğu öldürüldü.

Diğerleri ise dövüşmeye devam etmeyip kaçtılar. Bu arada henüz Darius'un savaşı terkedip kaçtığından habersiz Pers sağ kanadı, Büyük İskender'in sol kanadını kuşatmak için harekete geçti ve Parmenion'un üzerine bir yan saldırı başlattı. Bu noktada Makedonyalıları iki ateş arasında kalınca, Parmenion Büyük İskender'e konumunun umutsuz ve yardıma ihtiyacı olduğunu bildirmek için hızla atlı bir haberci gönderdi.

Durumdan haberdar olan Büyük İskender, Persleri kovalamayı bıraktı ve yoldaşlar süvarisiyle beraber bir dönüş yaparak, dörtlü Pers sağ kanadının üzerine at koşturmaya başladı. İlk olarak düşman süvarisinin kaçmaya teşebbüs eden bölümünün üzerine saldırdı. Çok geçmeden Parthialılar, bir miktar Hintli ve Perslerin en kalabalık ve en iyi süvarisiyle zorlu bir çarpışmaya girdiler. Bu bütün savaşın en şiddetli süvari çarpışmasıydı. Derin düzende olan Pers bölükleri, birbirini ardına dönüp saldırıya geçtiler, göğüs göğüse savaşmak için kendilerini düşmanın üzerine fırlattılar. Süvarisi çarpışmasının atlara manevra yaptırma ya da mızrak fırlatma gibi bilindik taktikleri unutuldu. Herkes kendi başınaydı ve sanki yaşam umudu yalnızca onda yatıyormuş gibi kendi yolunu açıp geçmeyi çabalıyordu.

Umutsuzca ve sağına soluna bakmadan yalnızca sağ kalmak için dövüşüyor, hiç kimse yenilgiyi aklına dahi getirmiyordu. Orada Büyük İskender'in yoldaşlarından altmış kadarı öldürüldü. Yaralananlar arasında, Koenos, Menidas ve Hephaestion'un kendisi vardı. Fakat İskender bu defa da düşmanlarını yendi. MÖ 331 yılı ilkbaharında başlayan savaş Büyük İskender'in zaferi ile sonuçlanmıştır. Büyük İskender her zamanki gibi, çarpık savaş düzenini uygulayarak Pers ordusunu yerle bir etmiştir. Bu savaşın diğer savaşlardan ayırtıcı özelliği, iki kral arasındaki çekişmeyi kesin bir sonuca ulaştırıyor olmasıdır. Gaugamela Savaşı'nda Darius üçüncü ve son kati darbeyi almıştır.

Büyük İskender ise Darius'un peşine düşmüş olmasına rağmen onu yakalayamamıştır. Büyük İskender'in uyguladığı savaş stratejisi, her defasında kendisine zafer olarak dönmüştür. Bu bir noktada, Büyük İskender'in Asya topraklarına olan arzusunu gösteriyor ki, daha evvel giriştiği savaşlarda Pers topraklarının sadece bir kısmını ele geçirmiştir. Bu savaş Büyük İskender'in Darius'a karşı kazandığı en önemli muharebedir. Büyük İskender artık Asya'nın kralı olmuştur.

o o o o o o
o o o o o o

KONURALP® OKÇULUK | ARCHERY

GELENEKTEN GELECEĞE BİR OK AT!..

TUĞ
HAN
YAY

➤ OKAT ➤
Geleneksel Okçuluk Spor Kulübü

Prof.Dr.Alpaslan Demir
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Ridaniye Savaşı

22 Ocak 1517

16. yüzyıldan itibaren Osmanlı–Memlük ilişkileri dalgah bir seyir izlemişti. Timur’un 1402 Ankara Savaşı’ndan sonra Anadolu’da ortaya çıkan güç boşluğunda Memlükler, bazı Anadolu beylikleriyle yakınlaşarak Osmanlıların güney sınırlarındaki nüfuzunu sınırlamaya çalıştı. 15. yüzyıl boyunca zaman zaman ittifaklar kurulsa da, özellikle Hicaz bölgesinin himayesi ve ticaret yolları üzerindeki rekabet iki taraf arasında gerilimi sürekli kıldı.

II. Bayezit 1485’te Memlûklere karşı savaş başlattı, ancak kesin bir zafer elde edilemedi. 1491 yılına gelindiğinde, altı büyük çarpışma her iki tarafı da yıpratmıştı ve sonuçta savaş öncesindeki sınırları koruyan bir barış antlaşması yapıldı. Bu başarısız seferler, Bayezit’i orduda düzenlemelere giderek ateşli silahların sayısını artırmaya ve askeri yapıyı yenilemeye yöneltti.

16. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu ile Memlük Sultanlığı arasındaki ilişkiler, yalnızca iki bölgesel güç arasındaki siyasi rekabetten ibaret değildi. Bu ilişkiler, İslam dünyasındaki liderlik mücadelesi, kutsal şehirlerin (Mekke ve Medine) himayesi, ticaret yollarının kontrolü ve dini otoritenin meşruiyeti gibi çok boyutlu unsurları içeriyordu. Memlükler, Mısır merkezli güçlü bir siyasi otorite olarak bu ticaret yollarını kontrol ederken; Osmanlılar kuzeyden genişleyerek bölgedeki nüfuz alanını artırma çabasındaydı.

L. Selim, vezirleri Yunus ve Sinan Paşa ile Mısır seferini tartışıyor.
(Tâcü't-Tevârîh)

1512'de tahta geçen Yavuz Sultan Selim, Osmanlı dış politikasında köklü bir yön değişikliğine gitti. Öncelikli hedefi doğuda Safevî tehdidini bertaraf etmektir; zira Şah İsmail'in Anadolu'daki Şii propagandası Osmanlı merkezi otoritesi için ciddi bir tehlike oluşturmuyordu. 1514 Çaldıran Zaferi, Osmanlı ordusunun ateşli silahlar ve topçu ateşinde sağladığı üstünlüğü kanıtladı. Bu zafer, doğu sınırlarını güvence altına almakla kalmadı, aynı zamanda Yavuz'un güney seferlerine yönelmesinin önünü açtı.

Mısır Seferi Hazırlıkları

1516 sonlarından itibaren Osmanlılar Mısır Seferi için kapsamlı hazırlıklara girişti. Sina Çölü'nün aşılması, seferin en kritik lojistik sorunuydu. Osmanlı mühendisleri ve askerî görevliler, çöl güzergâhındaki kuyuları onararak ve yeni su depoları inşa ederek ordunun su ihtiyacını güvence altına aldı. Deve kervanlarıyla erzak taşınması organize edildi ve yapılan anlaşmalarla ikmal hatlarının güvenliğini sağlandı.

Yavuz Sultan Selim, bir yandan savaş için gerekçe oluşturmaya çalışırken, diğer yandan da hazırlıklarını tamamladıktan sonra gizlice Memlük sınırında belirmeyi planlıyordu. Bu amaçla Veziriazam Sinan Paşa'yı Fırat havalisine gönderdi. Görünürde İranlılara karşı harekete geçtiğini söyleyen Sinan Paşa, Memlüklerden Fırat'ı geçmek için izin talep edecek, gerekirse Diyarbakır'a kadar ilerleyecek ve karşısına bir engel çıkarsa durumu doğrudan padişaha bildirecekti.

Mercidabık Muharebesi (Selimnâme)

Bu sırada Memlük sultanını oyalamaya çalışırken, ümerasını da hediyeler göndererek avlamaya çalışıyordu. Bu diplomatik manevralar; ordunun ilerleme hızını önemli ölçüde artırdı. Yavuz Sultan Selim, sefer öncesinde ordunun disiplinini artırmaya ve farklı birlikler arasındaki koordinasyonu sağlamaya özel önem verdi. Yeniçeriler; sipahiler; topçu birlikleri ve yardımcı kuvvetler sefer öncesi tatbikatlarla sahada uyumlu hareket etmeye hazırlandı. Osmanlı istihbaratı, Memlüklerin savunma planlarını öğrenmek için yerel ağlardan faydalandı; böylece muhtemel çatışma noktaları önceden tespit edildi.

Mercidabık Savaşı (1516), Osmanlı–Memlük mücadelesinde bir dönüm noktası oldu. Osmanlı topçusunun etkili kullanımı ve yeniçeri ateş gücü, Memlüklerin süvari ağırlıklı savaş düzenini boşa çıkardı. Bu savaş sonucunda Suriye ve Filistin Osmanlı hâkimiyetine girdi; böylece Mısır seferinin lojistik temeli büyük ölçüde sağlanmış olmakla birlikte Mısır’a kadar Osmanlı kuvvetlerinin önünde bir engel kalmamış oluyordu.

Mercidabık Savaşı’nın ardından meydana gelen Ridaniye Savaşı, Memlük Sultanlığı’nın sonunu hazırlamış ve Mısır’ın Osmanlı hâkimiyetine girmesine yol açmıştır. Kahire yakınlarında, Matariye ile Cebelülahmer arasındaki Ridaniye (Reydaniye) bölgesinde gerçekleştiği için bu adla anılmıştır. Mercidabık’ta alınan ağır mağlubiyetin ardından Memlüklerin ikinci kez tutunmaya çalıştığı bu savaş, Osmanlı ordusunun üstün gelmesiyle sonuçlanmış ve Osmanlıların Kahire’ye girerek Mısır üzerinde kesin kontrol sağlamasına imkân tanımıştır.

Ridâniye Muharebesi (Selimnâme)

Ridaniye mevki, Kahire'nin yakınlığında bulunuyor ve Nîl Deltası ile çöl geçitleri arasında stratejik bir savunma hattı oluştuyordu. Memlükler için burası, Osmanlı ordusunun Kahire'ye ulaşmasını engelleyecek son önemli mevziydi. Bölgenin en önemli avantajı, dar geçitlerle çevrili olması ve savunma için doğal bir set işlevi görmesiydi. Ancak bu coğrafi avantaj, Osmanlıların çevik manevra kabiliyeti ve topçu ateşi karşısında dezavantaja dönüşebilirdi.

Osmanlı kuvvetleri önce Gazze'ye ardından Ariş, Hanyunus, Salahiye, Bilbis üzerinden Ridaniye'ye geldiler. Ridaniye, Kahire'nin kuzeydoğu tarafında, şehre yakın mesafede tahkim edilmiş bir köydü. Osmanlı askerleri şans eseri çölü yağmur yağarken geçtiler ve su sıkıntısı çekmeden Ridaniye'ye geldiler ve Berketü'l-Hac denilen yerde Tomanbay'ın ordusuna cephe aldılar. 22 Ocak 1517 sabahı Memlük ordusunun ağır süvarilerinin klasik ani hücum taktiğiyle savaş başladı.

Ancak Osmanlı ordusu, yeniçeri piyadeleri ve topçuyu koordineli biçimde kullanarak bu hücumları püskürttü. Yavuz Sultan Selim'in planı, ordunun bir kısmını Memlük savunma hattının yanından geçirerek beklenmedik bir baskın yapmaktı. Bu manevra Memlüklerin ön cephe düzenini bozdu ve moral kaybı hızla yayıldı. Osmanlı topçusunun yoğun ateşi, Memlük süvarilerinin geri çekilmesine neden oldu; bu an, savaşın Osmanlı lehine döndüğü kritik eşikti. Çarpışmanın ilk saatleri tamamlandığında Osmanlı ordusu belirgin bir üstünlük sağlamış, Kahire'nin kapıları adeta açılmıştı.

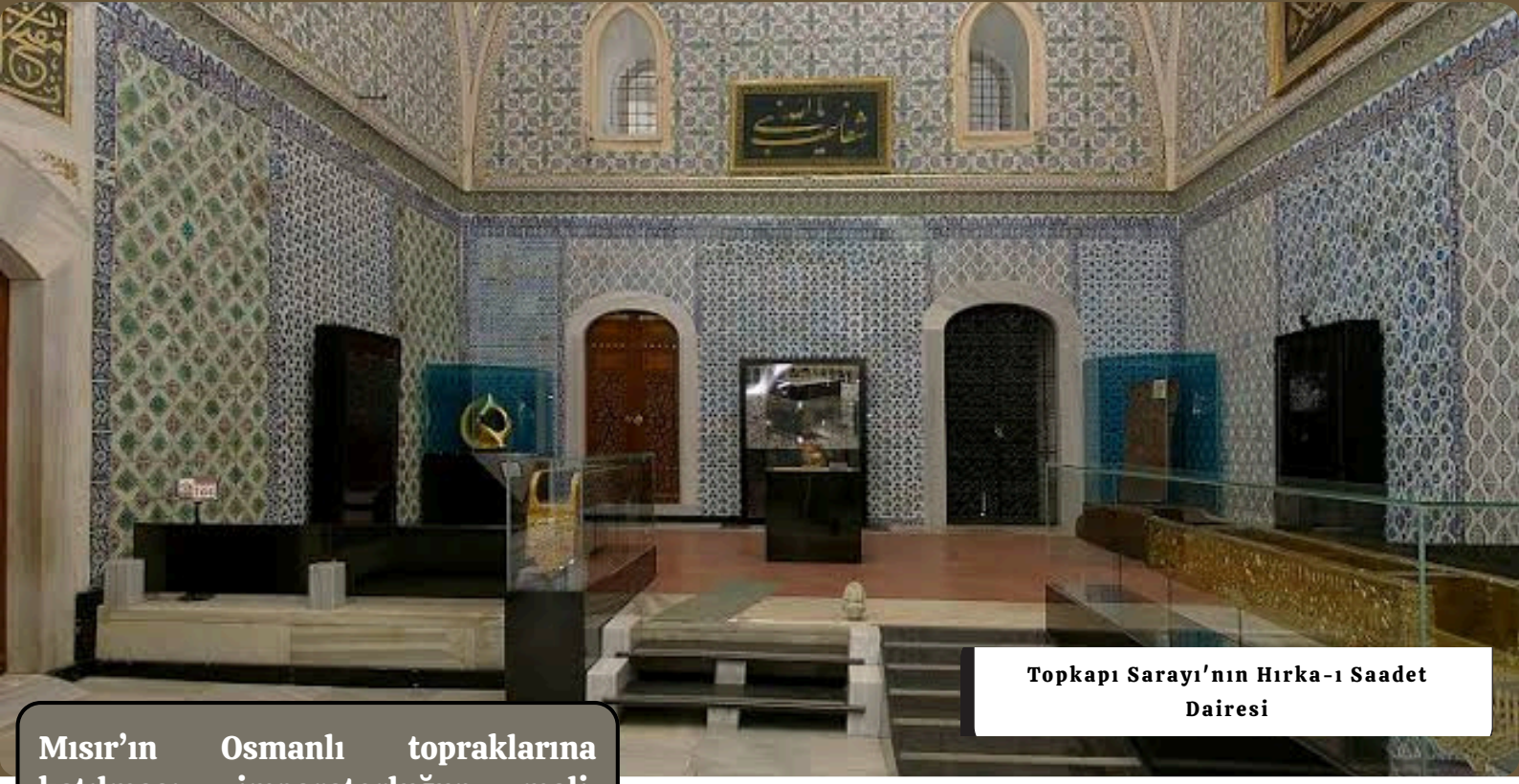
رحمة الله
مصلوب
طومان باي

Kahire Muharebesi'nden sonra
yakalanan son Memlûk hükümdarı
Tomanbay'ın 13 Nisan 1517 tarihli
idamı (Tâcü't-Tevârîh)

Ridaniye Savaşı'nın ilk çarpışma saatlerinden sonra Osmanlı ordusu, belirgin bir üstünlük sağlamıştı. Yavuz Sultan Selim'in, Memlûk savunma hattını cepheden yarmak yerine yanlardan kuşatma stratejisi, savaşın kaderini belirleyen manevralardan biri oldu. Memlûk ordusu ecnebilere top ve topçu tedarik ederek İskenderiye sahilinde bulunan topları da buraya getirmişti. Ancak Sultan Selim'in taktikleriyle Memlûk topları devre dışı kalmış, Memlûk kuvvetleri bu planın uygulanmasına şaşırarak ancak mukavemet göstermeyi sürdürmüşlerdi. O gün bitmeyen savaş ertesi gün ikinci vaktine kadar sürdü. Memlûk ordusu, ağır zırhlı süvarilerine güvenerek Osmanlı topçusunun etkisini küçümsemişti; ancak yoğun ateş gücü, kısa sürede Memlûk saflarında karışıklık yarattı. Savaşın kritik anlarından biri, Memlûk Sultanı Tomanbay'ın bizzat cephede gösterdiği direnişti.

Tomanbay, moral bozukluğunu önlemek için ön saflara kadar gelmiş, askerlerini toparlamaya çalışmıştı. Hatta ordunun merkezine saldırarak sultan Selim'i yakalamak istediye de padişah El-Mukattam dağına dolaşan birliklerin başında olduğundan bunda başarılı olamadı. Osmanlı ordusunun disiplinli ilerleyişi ve topçunun sürekli ateşi karşısında bu çaba sonuçsuz kaldı. Öğleye doğru Memlûk ordusu tamamen çözülmeye başladı; Tomanbay az sayıda adamıyla geri çekildi.

Osmanlı birlikleri 23 Ocak 1517'de Kahire'ye girdi. Şehirdeki bazı Memlûk unsurları direniş göstermeye çalışsa da bu girişimler kısa sürede bastırıldı. Tomanbay kısa süreliğine yeniden toparlanarak bazı bölgelerde gerilla yöntemleriyle Osmanlı garnizonlarına saldırılar düzenledi; ancak bu teşebbüsler de başarısız oldu. Mart 1517'de yakalanan Tomanbay, Yavuz Sultan Selim'in emriyle idam edildi ve böylece yaklaşık 267 yıllık Memlûk Sultanlığı fiilen sona erdi.

Topkapı Sarayı'nın Hırka-ı Saadet
Dairesi

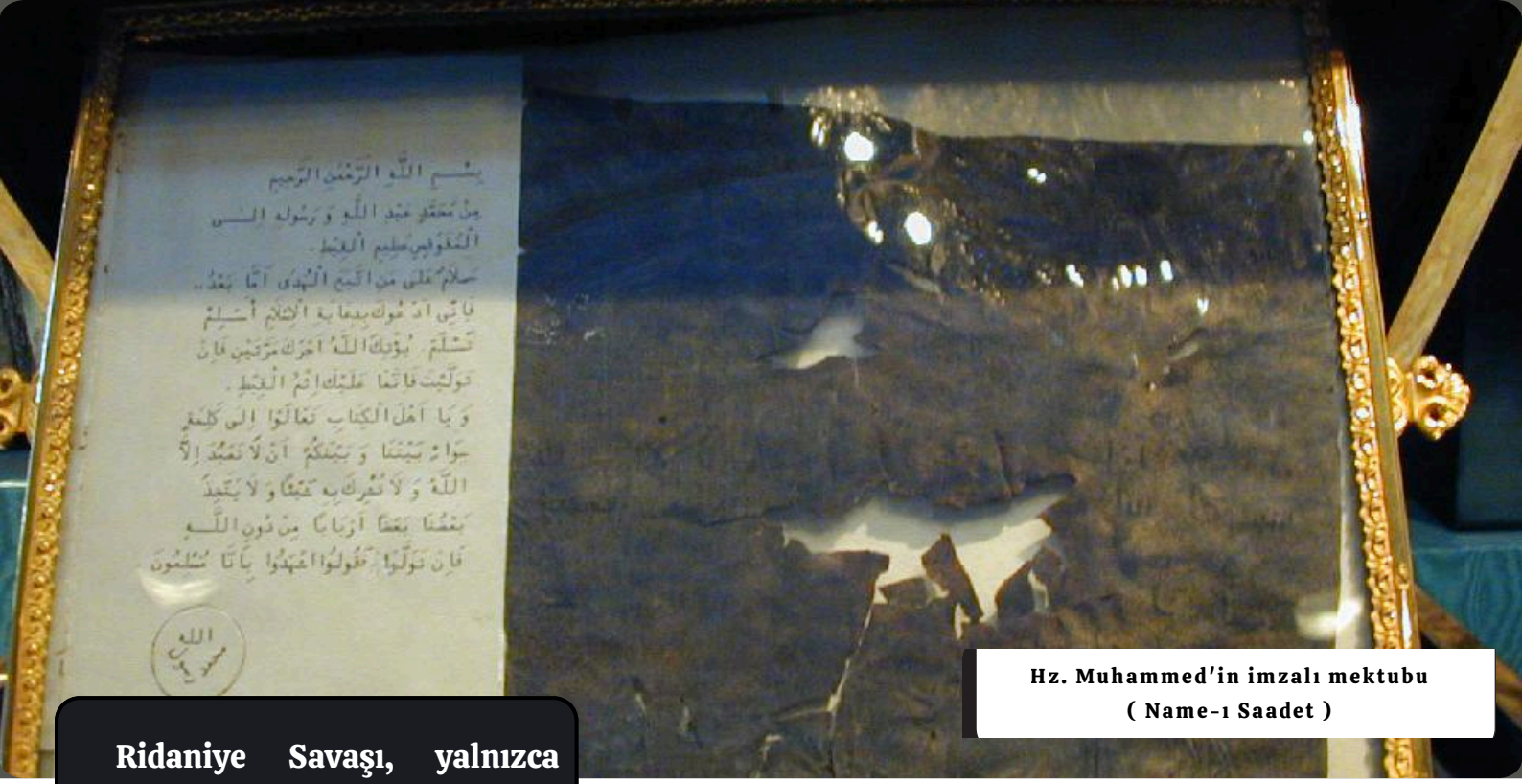
Mısır'ın Osmanlı topraklarına katılması, imparatorluğun mali, stratejik ve kültürel gücünü büyük ölçüde artırdı. Memlük Sultanlığı ortadan kalkınca Asya kıtasında bulunan Suriye, Filistin, El - cezire ile Hicaz ve Afrika kıtasında bulunan Mısır gibi önemli ve zengin b i r kıtayı kazandırdı . Nil deltası, verimli tarım arazileri ve önemli limanlarıyla Osmanlı ekonomik sistemine entegre edildi. Bununla birlikte Mısır, Osmanlı merkeziyetçi sistemine doğrudan uymakta zorlanan karmaşık bir idari yapıya sahipti. Bu nedenle Yavuz, yerel Memlük beylerini bir süre görevlerinde bırakarak geçiş sürecini yumuşattı. Vergi sistemi ise kademeli olarak Osmanlı tımar ve iltizam usullerine göre yeniden düzenlendi. Mısır'ın fethi, Osmanlıların Afrika kıtasında kalıcı hâkimiyet kurma yolunda attığı ilk büyük adımdı. Bu gelişme, kıtanın doğu sahillerine ve Kızıldeniz havzasına yönelik stratejik ilgiyi artırdı. Osmanlı donanmasının bölgede daha etkin hâle gelmesi, Hint Okyanusu'nda ortaya çıkan yeni güç dengelerine karşı savunma planlarının geliştirilmesini zorunlu kıldı.

Dini ve Sembolik Boyut

Fetihle birlikte Mekke ve Medine'nin himayesi Osmanlılara geçti. Bu gelişme, Osmanlı padişahlarının “Hâdimü'l-Haremeyn eş-Şerifeyn” (Kutsal İki Şehrin Hizmetkârı) unvanını kullanmaya başlamasına neden oldu. Yavuz Sultan Selim'in, Abbâsî halifesi III. Mütevekkil'den bazı dini yetkileri devraldığı yönündeki rivayetler, Osmanlı tarih yazımında önemli bir yer tutar. Ancak modern tarihçiler, bu devrin sembolik bir anlam taşıdığı ve pratikte Osmanlı padişahlarının zaten fiili dini liderlik konumunda olduğunu vurgular.

Jeopolitik Etkiler

Ridaniye Zaferi, Osmanlıların Doğu Akdeniz, Kızıldeniz ve Hint Okyanusu üçgeninde yeni bir güç dengesi oluşturmasını sağladı. Portekiz'in Hint Okyanusu'ndaki ticaret hatlarını ele geçirme çabaları, Osmanlıları bölgesel bir deniz gücüne dönüşmeye zorladı. Basra Körfezi, Yemen ve Habeşistan kıyıları Osmanlı stratejik planlamasında önem kazandı. Bu dönem, Osmanlı-Avrupa rekabetinin Akdeniz'den Hint Okyanusu'na taşındığı bir sürecin başlangıcı oldu.

**Hız. Muhammed'in imzalı mektubu
(Name-ı Saadet)**

Ridaniye Savaşı, yalnızca Osmanlı ile Memlûkler arasında gerçekleşen bir askeri çatışma değil, aynı zamanda İslam dünyasının siyasi ve dini geleceğini belirleyen stratejik bir dönüm noktasıdır. Mercidâbık ile başlayan süreç, Ridaniye'de nihayete ulaşmış; böylece Osmanlı İmparatorluğu, Mısır'ı hâkimiyeti altına alarak güney sınırlarını kalıcı biçimde güvence altına almıştır.

Bu fetihle birlikte Kahire'nin yanı sıra kutsal şehirler Mekke ve Medine de Osmanlı yönetimine geçmiş; padişahlar bu tarihten itibaren “Hâdimü'l-Haremeyn eş-Şerifeyn” unvanını kullanmaya başlamışlardır. Bu gelişme, Osmanlıların yalnızca siyasi üstünlüğünü değil, aynı zamanda İslam dünyasındaki dini meşruiyetini de pekiştirmiştir. Ekonomik ve jeopolitik açıdan ise Nil Nehri'nin verimli toprakları ile Kızıldeniz'in stratejik limanları, imparatorluğun mali yapısına ve ticaret kontrolüne önemli katkılar sağlamıştır.

Sonuç olarak Ridaniye, Osmanlıların sadece bölgesel değil, küresel ölçekte de yeni bir güç merkezi haline gelmesini sağlayan; siyasi, ekonomik ve dini yönleriyle uzun vadeli etkiler yaratan bir dönüm noktası olmuştur.

I. Kosova Savaşı

Prof.Dr.Vedat Turğut
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

28 Haziran 1389

Kosova, adını Kara Tavuk anlamına gelen Kos'tan ya da biçilmiş, tırpan anlamına gelen Kosa/Koso'dan alır. Kosova Ovası, Balkan Yarımadası'nın ortasında, kuzey-batıdan güney-doğuya doğru uzanır. Kosova Ovası'nın, Balkan Yarımadası'nda merkezî bir konumunda bulunması, Ortaçağ ve yeni zamanlarda ticaret yollarının birleştiği bir nokta haline gelmesine neden olmuştu.

Adriyatik Denizi kıyısındaki Leş' ten başlayarak, Drin Vadisi boyunca; Prizren Lipyan'a gelen, buradan da Lap Suyu üzerinden Niş'e, İvranya üzerinden Sofya'ya giden tarihi Roma Yolu, Kosova Ovası'ndan geçer. Bunun kuzeyinden gelen İpek-Priştine yoluyla Üsküp-Kaçanik-Lipyan-Priştine-Vuçitrin Mitroviçe-Yenipazar yönünde güneyden kuzeye doğru uzanan Makedonya-Bosna yolu da Kosova Ovası'na ulaşır.

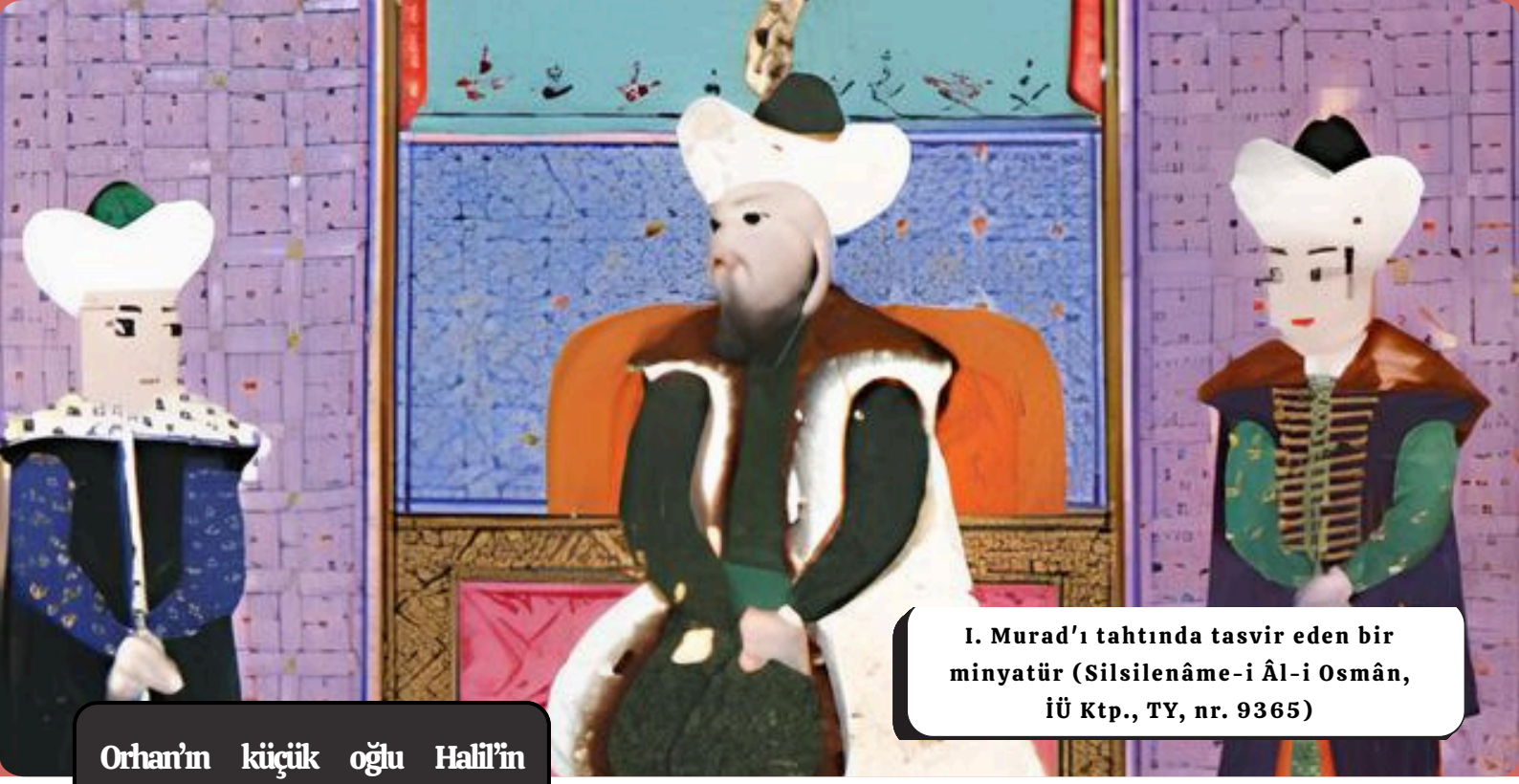
Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezini, Selanik üzerinden Bosna ve Yukarı Sırbistan'a bağlayan bu yolun, Edirne-Filibe-Köstendil-Komanova-Üsküp yoluyla da bağlantısı bulunuyordu.

**Kosova'nın başkenti Priştine
yakınlarındaki Sultan I. Murat Türbesi
ve civarı (2006)**

Kendilerini Veys el-Karenî'ye dayandıran Türk liderleri arasında haklı olarak “eşitlerin arasında birinci (hatta biricik)” şeklinde tavsif edilen Osman Gazi'nin liderliğinde teşekkül eden Devlet-i Âlfiyye, Kosova'da girişeceği bu mücadeleye kadar oldukça önemli merhaleler atlattı.

Sakarya nehri havalisini uzunca bir süre savunmayı başarmış olan Bizans'ın elinden alınan Bursa (1322), İznik (1331) ve İzmit (1337)'in ardından Üsküdar sahillerinden asıl hedef (kızıl elma) olan İstanbul'u seyretmeye başlayan Osmanlılar, kendilerine 1299 yılındaki biatten beri bağlı olan Anadolu beyliklerinden Danişmendli neslinden Karesîlerin elindeki Balıkesir ve çevresinde yer alan antik Mysia topraklarını, kendi aralarında mücadeleye dalıp Balkan seferlerini ihmal etmelerinden dolayı ilhak edip, Balkan fütuhatının liderliğini Süleyman Paşa'ya vermiş, eski Türk aile geleneğine uyarınca Orhan Gazi'nin büyük oğlu evini Batı'da kurmaya çalışırken, adını Veys'den alan Murad, ulu hükümdar olarak babasından sonra baba ocağını tütürmek üzere kendi namıyla anılan sancakta oturmaya başlamıştı.

I. Murad'ı tahtında tasvir eden bir minyatür (Silsilenâme-i Âl-i Osmân, İÜ Ktp., TY, nr. 9365)

Orhan'ın küçük oğlu Halil'in korsanlar tarafından kaçırılıp kurtarılması serüvenini izleyen kısa bir zaman diliminde Süleyman Paşa'nın da suikastı düşündüren ani ölümü, Sultan'ı derinden sarsmış. Onun Bursa'yı babası Osman'ın vasiyetine uygun olarak vefatından evvel fethetme gayretine düşmesi gibi oğlu Murad da onun bu kederini vefatından hemen evvel Edirne'yi lalası Şahin Paşa ile beraber fethederek gidermeye çalışmıştı.

Artık esas merkez Bursa olmak üzere karşı kıtada da bir merkez edinen Devlet-i Âlîyye, bir yandan Balkanlara doğru fetih hareketine başlarken, diğer yandan da İstanbul'u Batı'dan da kuşatma altına alıyor, Silivri dahil olmak üzere bütün hinterlandını kaybeden İstanbul, boğazı sıkılmış bir şekilde kaçınılmaz sonuna direnebildiği kadar direniyordu. Murad Hüdâvendigâr döneminde kök atada zaten birbirleriyle akraba olan beylikler, birbirlerine kız alıp-vermek suretiyle var olan bu akrabalık bağlarını pekiştirmişlerdi.

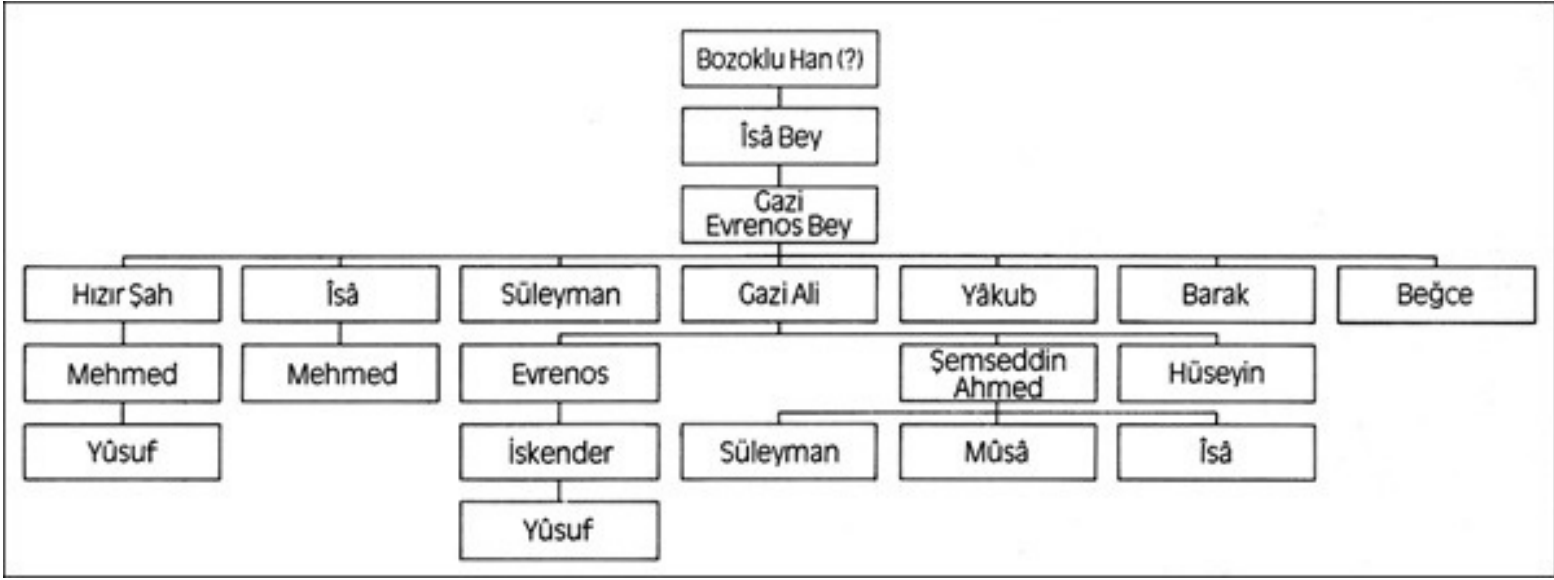
Bu beyliklerin en güçlülerinden Germiyanoglu Şah Çelebi'nin kızı Devlet Hatun çeyizi olan babasına ait beylik topraklarıyla beraber Yıldırım Bayezid'e varıyor, Aydınoglu İsa Bey'in kızı Hafsa Hatun da bundan birkaç yıl sonra kocası olacak olan Yıldırım Bayezid'in isim babası olan Bayezid-i Bistamî'nin müridlerinden Abdügaffar Çelebi'yi mütevellî tayin ettiği vakıflarından başka ailesine ait vakıfları haricindeki bütün Aydınoglu topraklarının merkeze ilhakını, aynı aileden Cüneyd Bey'in muhalefetine rağmen sağlıyordu.

Candaroğulları'ndan Süleyman Paşa ve Kasım Bey de damat edinilerek beylik merkezi tazyik altına alınıyor, sırtını o dönemde Çerkezlere dayamaya hazırlanan Mısır'daki Hilafet merkezine güvenen Karamanoğulları'ndan Alaüddin Ali Bey de damat edinilmesine rağmen, Cüneyd Bey'den daha evvel şiddetli muhalefetini sürdürdüğünden savaştan hemen evvel onun üzerine büyük bir sefer düzenlenmek zorunda kalınıyordu (Frenkyazısı Muharebesi).

Kızının hatrına Karamanoğlu'nu bağışlayan Sultan Murad, Eretna Bey'in vefatından sonra buhrana düşen Kızılırmak-Yeşilirmak havzası ile Fırat-Dicle havzasındaki geniş topraklardaki istikrarsızlık ortamını da yakından takip ediyor, Timur'un yakınlaşan istilasından evvel bu topraklarda sivrilmeyi başaran Kadı Burhanüddin'in şerrinden çekinen Amasya Emiri Kutluşahzâde Hacı Şadgeldi ve oğullarıyla dostane bir siyasi ilişki kuruyordu. Osmanlı Devleti'nin yakın akrabalık ilişkisi içinde olduğu bu beylikler arasında adeta güneş gibi parlamasında Murad Hüdâvendigâr döneminin başlarında kurulmasına karar verilen Yeniçeri Ocağı'nın çok büyük bir etkisi bulunuyordu.

Bu ordunun teşkili fikrini verenler, eski Selçuklu âlimleri ve mutasavıfları neslinden gelenler olup, Mısır'daki devlete "Türk Devleti" dedirten Emir Mencik Baba ve Beyce Şeyh'in yanında yetişen Şeyh Ulaş oğlu Molla Rüstem, Türklerin yerine Çerkezleri ikame etme siyaseti güden Mısır Devleti'nin yerine Balkan fütuhatında çok önemli merhaleler kat etmiş olan Osmanlıları alternatif olarak gördüler.

İşte bu yeni intizamlı ordunun ilk önemli sınavı Kosova Savaşı olacaktı. Sultan Murad, Bulgar Kralı Şişman'ı kontrolü altına almak için Çandarlı Ali Paşa'yı bölgeye gönderdi. Ordusunu Filibe'de toplayan Sultan, oğullarını büyük gazaya çağırırken, Hac'dan dönmekte olan Evrenos Bey de Filibe'de orduya katıldı.

Bu tarafta durum böyleyken, Rumeli yakasında Nemanja Hanedanı'ndan Stefan Duşan'ın liderliğindeki birleşik Sırp Devleti, onun 1355'teki ölümüyle parçalanmış ve bölgede ortaya çıkan feodal prenslikler arasında Morava nehri civarında hâkimiyet kuran Sırp Kralı Lazar, Duşan'ın oğlu Uroş'un 1371'de ölümüyle diğerleri arasında ön plana çıkmıştı. Çirmen zaferinden sonra Sultan Murad'a tâbîyyet sunan Lazar'dan başka damadı Brankoviç, Bosna Kralı, Hırvat, Arnavut, Bulgar, Macar ve Çek prenslikleri, Osmanlıların ilerleyişine karşı koyacak güçten uzak bir görüntü sergiliyorlardı.

Osmanlıların Karaman Seferi'ni fırsat bilen bu prensliklerin, tâbîyyetten çıkarak Türk ilerleyişini durdurmak amacıyla en önemli sınavlarını verecekleri bu savaşta etrafında toplandıkları en büyük siyasi lider Lazar'dı. Bu sefer sırasındaki taşkınlıklarından dolayı bazı Sırp askerlerinin idam edilmesi de Lazar için bir bahane sunmaktaydı.

Osmanlı akıncılarının H. 790/M. 1388'de Niş'in kuzey-batısındaki Ploçnik ya da Bleka'da baskınla yenilgiye uğratılmaları, onlara Türklerin karşısına birlikte çıkılması halinde yenilgiye uğratılabileceği fikrini vermiş olmalıdır. Diğer yandan bu ittifaka katılmayıp, savaşa daha kuvvetli durumda bulunan Osmanlıların yanında katılan Bulgar ve Makedon prenslikleri de vardı. Bunlardan Aleksander'ın Müslüman olduktan sonra Aydın'a sancakbeyi atanacaktı.

Lazar ve müttetikleri, Osmanlı ordusunun durumunu öğrenmesi için Sultan'a bir elçi gönderilmesi ve geçitlerin tutularak meydan muharebesine girilmeden evvel İslam ordusuna ağır zayıat verilmesi konusunda anlaştılar. Gönderilen elçi Sultan'a meydan okuyup, ordusuyla Sırp topraklarına davet edince, Sultan Murad'ın "kimse dabancasın/tokadın yimeyen kendü dabancasun demürden sanur ve kedi karanu/karanlık evde kendüyü aslan tevehhüm eder, inşaAllah ana/ona Türk erliğin gösterem" cevabını verir.

Murad Hüdâvendigâr, doğrudan kendisine bağlı merkezî yeniçerisinin yanısıra vassal Anadolu beyliklerinin askerleriyle beraber Kosova'ya ilerlerken Komutan Lazar, Sırp, Boşnak, Hırvat, Arnavut, Bulgar, Macar ve Çek askerlerinden müteşekkil müttetik kuvvetleriyle onu karşılamaya hazır hissediyordu. Bu savaşta büyük faydaları görünen okçuların başını Hamidoğulları neslinden gelen Mustafa Bey ve Malkoç Bey'ler çekiyordu.

Bunların neslinden gelenler; daha sonraları Balkanların en önde gelen akıncılarından olacaktı. Ordunun yüksek sevk ve idare katlarında Lala Şahin, Evrenos, Balaban, Timurtaş, Firuz, Kutlu, Hoca Paşa gibi savaşlarda denenmiş ve tecrübe görmüş kişiler bulunuyordu. Osmanlı ordusu ve Haçlı ordusunun asker sayısı kaynaklarda birbirine yakın olarak gösterilir. Yalnızca Bulgaristan'ı kontrol altına tutmaya giden ordunun sayısı 30.000'i buluyordu.

1389 Haziranı'nın ikinci yarısında meydana gelen savaşta Osmanlı ordusunun merkezinde padişah ve yeniçeriler, sağ kolda Şehzâde Bayezid, sol koldaki Anadolu beyliklerinin başında ise Şehzâde Yakub Paşa bulunuyordu. Sırlar ise Lazar merkezde, sağda damadı Vuk Branković, solda Bosna Kralı Tvrtko'nun askerleri yer alacak şekilde yerleşmişlerdi. Kosova Savaşı başlamadan evvel haçlılar tarafından ele geçirilen Şehirköy, Timurtaş Paşa oğlu Yahşi Bey tarafından ele geçirilmiş, Evrenos Bey de derbentleri yoklamak üzere ileri karakol görevi üstlenmişti.

Osmanlı ordusu, Gümüşhisar'dan Priştine'ye ilerlerken, öğle vakti öncü Komutanı Evrenos Bey'in düşman ordusunun görüldüğünü bildirmesi üzerine Sultan Murad, hemen muharebe düzeni alınmasını emretti. Evrenos, "günün kızgın, askerin yorgun, düşmanın azgın olduğunu, bugün dinlenilerek yarın savaşılmasını" önerince Murad, bu öneriyi kabul ederek ordusunu Priştine'nin kuzeyindeki sırtlara çekmişti.

Düşman hayli yakın olduğundan bir baskın olasılığına karşı, İnce Balaban komutasındaki bir birlik ileri karakola görevlendirilmiş ve ordugâh çevresinde güvenlik düzeni alınmıştı. Murad, düşmanın çokluğuna değinerek askerin önüne deve konulup konulmaması hakkında büyük komutanların görüşünü sordu. Yıldırım Bayezid “şimdiye kadar olan muharebelerde böyle bir yöneme başvurulmadı, şimdi de vurulmaması”nı söyleyerek “Allah’ın yardımıyla bu muharebeyi de kazanacaklarını” ifade etti.

Daha sonra söz alan Vezir-i azam Ali Paşa da deve konulmamasını istedi. Evrenos Bey de “düşmanın atı deveye girmeyeceği için siper görevi göreceği fakat ürktükleri takdirde düşmandan önce develer tarafından askerin ezileceği” görüşüyle bu öneriye karşı çıktı. Bunun üzerine Sultan Murad; “peki, önce okçularımızı öne koyalım ve bunlar sağa sola ok yağdırsınlar. Onların arkasından gazilerimiz bir ağızdan tekbir getirerek düşmana hücum etsinler. Bu gazada ya taht ola ya baht ola. Bu kadar uzun ömrümde, bunca gazalar yaptım.

Bu seferimde şehit olup iyi adla bu âlemden göçersem, her dirliğin sonu ölmek olduktan sonra, gam yemem” diyerek savaş planını açıkladı. Karşı tarafta ise Lazar, ihanete uğradığının şüphesi içinde müttefiklerine güvensizlik aşıliyordu.

Savaşın cereyan tarzı ve safhalarına bakıldığında Osmanlı ordusunun savaş meydanında müdafaada kaldığı, süvari gücüne sahip Sırp ordusunun ise saldırı pozisyonunda olduğu söylenebilir. Aydınoğlu Hanedanı'na mensup olup, aile tarihini kaleme aldıktan sonra Osmanlı Tarihi'nin bu safhasına da eseri Düsturnâme'de yer veren Enverî, Haçlıların ağır süvari hücumunun okçular vasıtasıyla dağıldığından bahseder. Üç safhada cereyan eden mücadelenin ilk safhasında Sırpların saldırılarını püskürtülmüş, Sırp Despotu Vuk Branković ve Bosna Kralı Tvrtko ikinci aşamada savaştan çekilmiş ve savaşın son bölümlerinde Sultan Murad şehid edilirken yakalanan Lazar, Yıldırım Bayezid'in emriyle idamedilmiştir.

Sırp kaynakları, savaş sırasında Vuk Branković'in ihanet ederek Lazar'ı yalnız bıraktığını yazar. Bir Katalan kaynağı ise Branković'in Lazar'ın ölümünden sonra krallığının başına geçmek için süratle savaş meydanından ayrıldığını belirtir. Savaş hakkında oldukça ayrıntılı bilgi veren Neşrî haricindeki Osmanlı kaynakları genellikle Murad'ın ölümü olayına odaklanır. Onun ifadelerinden Evrenos Bey'in fikrine göre hareket edilerek geri çekilir gibi yapıp düşman arkadan kuşatılmış, hilal taktiği uygulanarak zırhlarından dolayı hızla geri dönemeyen düşmana ağır zayıtlar verdirilmiştir. Osmanlı kaynaklarında önce Sultan Murad'ın suikasta kurban gittiği, ardından da yakalanmış olan Lazar'ın öldürüldüğü belirtilir.

Sultan, bir ara etrafında çok az asker bulunduğu halde dolaşırken yerdeki yaralılarından biri ona bir isteği olduğunu söyleyip yaklaşıma izni almış ve gizlediği hançerle onu yaralayıp ölümüne sebep olmuştur. Enverî ise, Murad'ı hançerleyen Miloş'un daha önce sultanın kulları arasında bulunurken sonradan kaçıp mürted olan bir Sırp beyi olduğunu ve böylece onun Sultan Murad tarafından tanınması sebebiyle yanına yaklaşabildiğini ifade eder.

Sırp ve diğer Batı kaynakları olayı tertipli, önceden planlanmış bir saldırı olarak görme eğilimindedir. Onlara göre, soylu bir fedai grubu aralarında anlaşarak bazı kaynaklarda Macar asıllı olduğundan söz edilen Miloş'u Sultan'ı öldürmekle görevlendirmişler ve Miloş bu işi mızrakla gerçekleştirmiştir. Muharebenin başlarında Osmanlı merkez ve sol kanat cephesinin yarılmasına, Haçlıların ağır zırhlı süvarilerinin neden olduğu söylenir.

Nitekim, I. Murat'ı şehid etmeğe gelen Miloş'un hem kendisi ve hem de bindiği atı o kadar kuvvetli zıhlarla korunmaktaydı ki, Hükümdarın koruyucularının ve yeniçerilerin şiddetli kılıç, topuz, balta, ok darbelerine karşın ölmemiş, tekrar tekrar üç kez kaçmış, en sonunda bindiği atının topuğundan vurulması suretiyle devrilip başı ezilerek öldürülebilmıştır. Düşmanın ağır zırhlı süvarilerinin bulunuşu, Osmanlı Savaş Meclisi'nde düşman atlarını ürkütmek için, cephe önüne deve koymak veya koymamak düzenlerinin tartışılmasına sebep olmuştur.

Bezm ü Rezm'e göre, Kadı Burhanüddin Sultan Murad'ın öldürülmesinde Yıldırım Bayezid'in olduğunu düşünmektedir. Sırp Despotu Vuk Brankoviç ile gizlice anlaşılan ve kendine taht yolunu açmak isteyen Yıldırım Bayezid'in bu olayda parmağı olduğu iddiasında olan Anadolu beyliklerinin savaştan sonra hemen ayaklandıkları, savaşta gönderdikleri birliklerin başında bulunan Şehzâde Yakub'un da babasının çadırında idam edilmesi de bu ayaklanmanın ana sebepleri arasında yer aldığı bilinir.

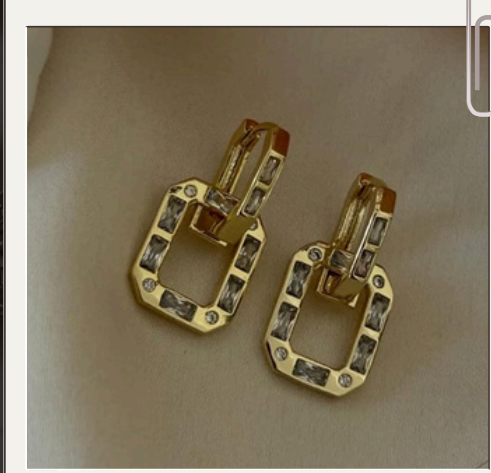
Ancak bunun Yıldırım Bayezid'e karşı olan çevrenin bir propagandası olduğu açıktır. Babasının cülûs günü doğduğu için kendisine kutlu bir aziz olan Bayezid-i Bistamî'nin adı verilen Yıldırım, en büyük evlat olması hasebiyle zaten tahtın en büyük namzeti idi. Nitekim, Sultan olduktan sonra Bayezid'in ilk işi bu propaganda çerçevesinde hareket eden beyliklerin topraklarını bir sancak halinde teşkilatlandırarak merkezi otoriteye doğrudan rabtını sağlamak olmuştur. Savaşta kesin zafer kazanan taraf Osmanlılar olsa da Sultan'ın şehadeti, bu zaferi gölgelemiş ve zaferden beklenen sonucun alınmasının önüne geçmiştir.

Zaferin Osmanlılar tarafından kazanıldığını 1411'de Lazar'ın oğlunun yanında bulunan Kostantin de açık bir şekilde ifade eder. Sırplarla anlaşarak Lazar'ın kızı Maria ile evlenen Bayezid, Lazar'ın oğullarını da kendisine vassal bir konuma getiriyordu.

Sırp milliyetçiliğinin en popüler efsanesini oluşturan Kosova Savaşı, Sırp kimliğinin teşekkülünde önemli bir rol oynamış, zengin bir destanî kahramanlık edebiyatı oluşturmuştur.

1989'da dönemin Sırp Lideri Slobodan Miloseviç önderliğinde Kosova ovasında tertiplenen ve daha sonra Yugoslavya'nın dağılmasına yol açan olayların bir bakıma başlangıç noktasını teşkil eden I. Kosova Savaşının 600. yıl dönümü töreni bunun bir göstergesidir. Savaşın Osmanlılar açısından en önemi tarafı, yerli feodal beylerin direnişinin kırılması, güneye doğru inme imkânının ve Kuzey Sırbistan'daki hâkimiyetin kapılarının açılmasının sağlanmasıdır.

Zerafetin Adresi..

siriuus.co
jewelry

@siriuuss.co

Prof.Dr.Yücel Öztürk
Sakarya Üniversitesi

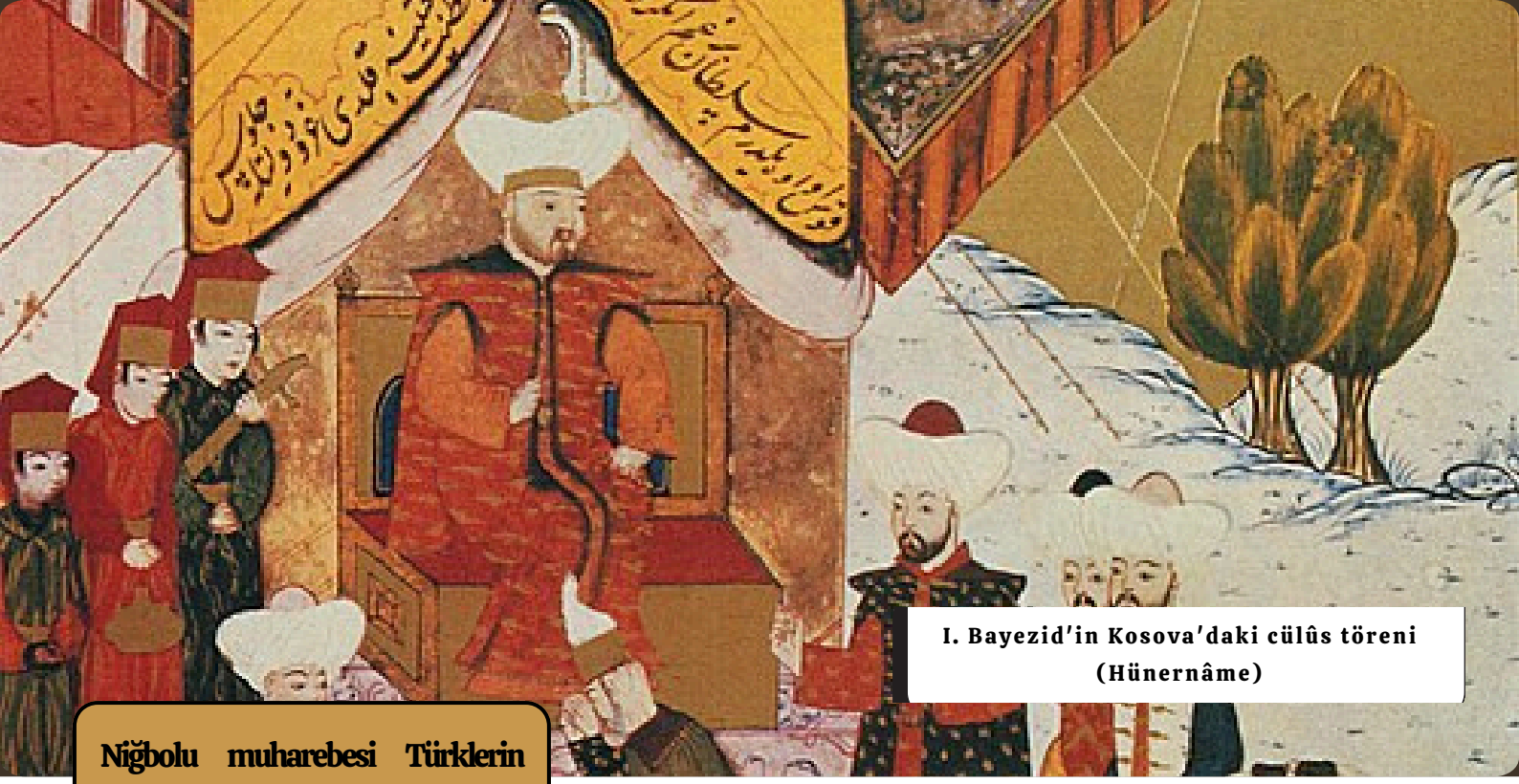
Niğbolu Muharebesi

25 Eylül 1396

İnsan bir doğal ve sosyal çevre içerisinde yaşar ve zaman içinde bu çevrenin inşa ettiği varlık haline gelir. İnsanı anlamak için onun içinde yer aldığı toplumu, doğayı, kültürü, iletişim halinde bulunduğu sosyal ağları, kuşağını göz önünde bulundurmamak gerekir.

Kişinin bu çoklu doğal ve sosyal etkenlerden soyutlanarak anlaşılması mümkün değildir. Belirtilen durum, aslında bir bağlam gerçeğidir. Bir tarihi olay da tıpkı insan gibi belli sosyal, ekonomik, kültürel faktörlerin bir arada etkileşim içinde bulunduğu bir bağlamın (kontekst) ürünüdür.

Bağlam anlaşılmadan olay hakkında verilen bilgiler ne kadar detaylı olursa olsun bir anlam taşımaz ve kuru bir malumat olmaktan öteye gidemez. Niğbolu savaşının bağlamını analiz edebilmek için onun öncesindeki olaylarla olan ilişkisine bakmak ve anlamak gerekir. Bu, aynı zamanda savaşın nedenlerini analiz etmek olacaktır.

I. Bayezid'in Kosova'daki cülûs töreni
(Hünernâme)

Niğbolu muharebesi Türklerin Osmanlılar zamanında tüm haçlılarla yaptığı tek savaştır. Daha önce cereyan eden Sırpsındığı (1364) ve Birinci Kosova (1389) muharebeleri de Türk – Haçlı savaşları kategorisinde yer almakla birlikte kısmen Balkan ittifakı ile Türkler arasındaki savaşlardır.

Niğbolu savaşında Türklerin karşısında Sırp'lar ve Bulgarlar yoktur, zira onlar artık Türk İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelmişlerdir. Balkan prenslikleri ya doğrudan, ya da dolaylı olarak Türk hakimiyetine girmiş, sıra Macaristan'a gelmiştir.

Yıldırım Bayezid'in şahsiyeti de bu savaşın bağlamını analiz etmede önemli bir anahtar işlevine sahiptir. Yıldırım Bayezid'in, babası I. Murat gibi vezir ve beylerin reyine göre hareket eden, kritik kararları daima onlara danışarak alan bir padişah olmadığı, mutlak irade sahibi bir imparator karakteri sergileyen şahsiyet olduğu devrin kaynakları tarafından kabul edilmiştir.

Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim gibi mutlak imparatorluk anlayışına bağlı, idarede asla ortak kabul etmeyen, eğilmez, bükülmez, aldığı karardan dönmez liderlik özelliklerini onda da görürüz.

Yıldırım Bayezid öncesinde Osmanlı Devleti'nin hakim gücü Balkan uç teşkilatıdır. I. Murat zamanında Uç teşkilatını merkeze bağlama teşebbüsleri olmuş, ancak bu noktada fazla bir ilerleme sağlanamamıştır. Yıldırım Bayezid ise artık beyleri tasfiye ederek mutlak merkezi egemenliğe sahip imparator olma anlayışıyla hareket etti.

Bu amaçla işe önce Anadolu'dan başlayarak karşısında direnme gösteren; potansiyel olarak her an Osmanlı rakipleriyle birleşerek saldırma tehlikesi gösteren Germiyan, Aydın, Menteşe, Saruhan beylikleri üzerine yürüyerek hakimiyet altına aldı. Bu beyliklerin topraklarını miri arazi statüsüne geçirerek ilk timarlı sipahi teşkilatının temellerini attı.

Akabinde Osmanlıların Anadolu'daki en önemli rakibi olan Karamanoğulları üzerine yürüdü. Karamanoğulları daima Bizans'ın Osmanlılara karşı kullandığı hazır kıta görevi üstleniyor; fırsat bulduklarında Macar—Eflak kuvvetleriyle paralel hareket etmekten geri durmuyorlardı. Karamanlıları mağlup eden ve boyun eğdiren Yıldırım Bayezid, hızla Balkanlara geçerek Eflak kuvvetlerini mağlup etti (1391).

Anadolu ve Balkanlardaki Osmanlı karşıtı beylikleri organize eden merkezi güç Bizans idi. Bu gerçeği ilk kavrayan ve Bizans'ı ortadan kaldırmadan Türk İmparatorluğu'nun kurulamayacağını fark eden ilk padişah Yıldırım Bayezid'dir. Bu nedenle, Anadolu ve Balkanlardaki kalkışmaları dindirdikten sonra asıl amacına, İstanbul'u zapt etme teşebbüsüne girişti.

Türk sultanı bir yandan İstanbul'u uzun süre kuşatarak açlığa mahkum etmek suretiyle teslim olmaya zorlarken, bir yandan da Orta Anadolu'da, Timur bağlantılı beyliklere, Memluk hakimiyet sahası olan Malatya'ya doğru hakimiyetini genişletti. Karamanoğullarının Karadeniz'deki müttefiki olan Candaroğullarını ortadan kaldırdı.

Bu gelişmeler, Türk. İmparatorluğu'nun artık Anadolu ve Balkanlardaki hakimiyetini gerçekleştirdiğini ve bu aşamadan sonra Avrupa'ya yöneleceğini gösteriyordu. Balkanlardan sonraki ilk hedef şüphesiz Macar krallığı idi. Avrupa'nın içinde bulunduğu durum, bu büyük haçlı organizasyonunun hazırlanmasında en önemli rol oynayan faktörlerden biridir.

Selçuklular zamanındaki ilk haçlı seferlerinde tüm Avrupa'yı tek merkezden sevk ve idare eden Papa, Haçlı seferlerinin başarısızlığı üzerine gücünü büyük ölçüde kaybetmişti. Fransa ve İngiltere arasında baş gösteren yüz yıl savaşlarının yarattığı bölünmeye ilaveten Avrupa aynı zamanda dinsel bölünmeye de maruz kalmıştı. 1309'dan 1378'a kadar süren Avignon Papalığı, Papalığın tümüyle Fransız kontrolüne girmesi sonucunu doğurmuştu.

1378'de Avignon Papalığı sona ermişse de, Fransız müdahalesi devam etmiş, başta İngiltere olmak üzere Avrupalı güçler Papalık üzerindeki bu Fransız tahakkümünü tanımamışlardır. Böylece Katolik inancı birisi Fransa nüfuzunda Avignon, diğeri Roma olmak üzere iki dinsel merkeze bölünmüş, İngiltere'nin başını çektiği Kuzey Avrupalı devletler Fransa'ya karşı duydukları tepkiyle Avignon papasını tanımayarak Roma'ya bağlılıklarını bildirmişlerdir.

Niğbolu'da Türklere karşı savaşılan haçlı organizasyonunun hazırlanması bu kargaşa ortamında gerçekleşmiştir. Haçlıların sevk ve idaresiyle ilgili ayrıntılara dikkat edildiğinde, bu Haçlı organizasyonunun esasında Macaristan ve Fransa krallıklarıyla onların kontrolündeki iki merkezli papalık gücünün girişimiyle yapıldığı, diğer Kuzeyli güçlerin ise Haçlı kampından ayrılmanın yaratacağı psikolojik hasarı bertaraf etmek, Fransa'yı Türklere karşı kazanılacak muhtemel zaferin tek kahramanı yapmamak için sembolik düzeyde yer aldıkları anlaşılmaktadır.

Türk istila hareketinin Macaristan sınırlarına dayanması aşamasında başta Papa olmak üzere tüm Avrupa krallarına mektuplar yazarak yardım isteyen Macar kralı Sigismund'un çağrısına en aktif ve etkili şekilde cevap veren, Fransa'nın Burgondiya dükası Philip olmuştur. Philip, Korkusuz Jan olarak da anılan oğlu ve Nevers kontu Jean'ı Haçlı organizasyonu için görevlendirdi. Fransa'nın en üst düzeydeki asilzadelerinden oluşan Fransız birliğinin başına getirilen Jean, diğer Alman kontlarının da iltihak etmesiyle fiili olarak Haçlı organizasyonunun başı konumuna gelmişti.

İngiliz, Flaman, Leh, Çek, Hospitaliers Tarikatı, Rodos Şövalyelerinin de katılımıyla Türklerin karşısına tüm Avrupa Hristiyanlarının yer aldığı büyük Haçlı organizasyonu oluşmuştu.

Savaşta yer alan Türk ve Haçlı kuvvetlerinin mutlak sayısını tespit etmek mümkün değildir.

Savaşan taraflar genel kaide üzerine, kendi kuvvetlerini az, düşmanı ise sayıca fazla göstermeye çalışıyor, bu nedenle asker mevcudunun tespiti tahminden öteye gidemiyor. Bu gerçekler göz önünde bulundurulmak kaydıyla, Haçlıların mevcudunun yüzbinden fazla, Türklerin ise 70 ila 80 bin arasında olduğu genel olarak kabul edilmiştir. Fransızlar ve onlara iltihak edenlerden oluşan Haçlı birliği Karpatlar üzerinden, Macarların kumandasındaki ikinci Haçlı kolu Tuna sahilini izleyerek Niğbolu'ya ulaştı ve iki kol Niğbolu önünde birleşti; Eylül 1396'da Niğbolu Kalesi'ni kuşattı.

Yıldırım Bayezid ise İstanbul kuşatmasında bulunuyordu; Haçlı birliklerinin hareketini öğrenir öğrenmez kuşatmayı kaldırarak hızla Balkanlara hareket etti. Niğbolu Kalesi sarp bir mevkiye bulunması bakımından savunmaya müsait idi. Tarihi kaynaklar, Yıldırım Bayezid'in bu gerçeği bildiği, ayrıca, yetenekli bir asker olan kale komutanı Doğan Bey'in de kaleyi savunacağından emin olduğunu ima eder.

Yıldırım Bayezid'in cepheye geç ulaşmasının Haçlılardaki moral gücünü artırdığı, kale kumandanı Doğan Bey'in çok zor anlar geçirdiği yine kaynaklara yansımıştır. Korkusuz Jan'ın Türk ordusunu yok ettikten sonra ilk Haçlı Seferlerindeki gibi büyük dalgalar halinde Kudüs'e, kutsal topraklara yürümeye hazırlandıkları da yine kaynaklarda nakledilen bilgiler arasındadır.

Hoca Saadettin Efendi'ye ait Tacüt-Tevarih'te geçen rivayete göre Haçlıların kaleyi kuşatmalarından dolayı Türklerin kaleye yaklaşmadığı ve bunun psikolojik zafiyete yol açmasının kaçınılmaz olduğunu anlamakta gecikmeyen Yıldırım Bayezid'in kale ve düşmanın durumu hakkında istihbarat toplamak üzere önce Evrenos Bey'i gönderdiği, ancak gelen istihbaratı yeterli bulmayarak gece karanlığında yalnız şekilde bizzat Niğbolu Kalesi önüne gelerek Doğan Bey'e seslendiği bildirilir.

Bu olay özetle şöyle nakledilir: “Yıldırım Han'ın en ziyade merak ettiği durum, bu sırada Doğan Bey'in ne yaptığı, ne yapmayı düşündüğü idi. Gerçi bu yiğit kumandanına büyük bir güveni var idiyse de, düşmanın ümit edilmeyen kalabalığı ve kendilerinin ona hiçbir haber göndermemiş olmaları karşısında, Doğan Bey'in müdafaadan vaz geçmesinden korkuyordu...”

“İşte bütün bunlardan dolayı Doğan Bey'e mutlaka bir haberci göndermek lazımdı. Lakin, düşman safları arasından sıyrılıp kaleye yaklaşmak hemen hemen imkansızdı. Hünkar, uzun uzun düşündü:bu işi başarabilecek olanları birer birer gözünün önüne getirdi. Fakat, giden bir haber getirinceye kadar beklemeye de sabrı olmadığından, bu tehlikeli vazifeyi bizzat üstüne almaya karar verdi ve bu kararından hiç kimseye bahsetmedi. Zira, kendisine engel olunacağını biliyordu.”

“Bunun üzerine gizlice atına atlayıp gece karanlığından faydalanarak ilerledi. Bildiği geçit noktalarından süzülüp, düşman saflarının arasından geçerek, kalenin karşısına geldi. Ve: -Bire Doğaaaaan” Bire Doğaaaaan! diye seslendi.” Kalede ve tetikte bulunan Doğan Bey, bunu duydu ve Hünkarımın sesini tanıdı. Lakin kulaklarına inanamıyordu. Hünkar burada ne gezerdi? Fakat, ayn ıses yine yükseldi: - Bire Doğaaaaan! Bire Doğaaaaan!“

“Doğan Bey, sevincinden deli gibi, kalenin burcuna fırladı. Günlerdir muhasara altında idi, durumu hakkında haber gönderemediği gibi, Hünkar’dan haber de alamamıştı. Burçtan eğildi. O zaman, gecenin alaca karanlığında, atının üstünde bir zafer heykeli gibi duran Yıldırım Han’ı tanıdı. Heyecanlı sesi, gecenin sükununu yırttı: Buyur saadetli Hünkarım.”

“-Bire Doğan, halin nicedir?”

Doğan Bey halini anlattı Yıldırım Han dinledi ve nihai olarak şu sözleri söyleyerek oradan ayrıldı: - Hele dayanın...İşte biz dahi vardık.

25 Eylül 1396'da sabah saatlerinde Avrupa'nın her yanından derlenmiş büyük Haçlı ordusu ile Osmanlı ordusu karşı karşıya geldi. Türk ordusunun harp nizamı şöyle idi: en ön safta, Sarıca Paşa kumandasındaki hafif piyadeler ve Azaplar, Sağ kanatta Şehzade Mustafa Çelebi ve Anadolu Beylerbeyi Kara Timurtaş Paşa kumandasındaki Anadolu askeri, sol kanatta şehzade Süleyman Çelebi kumandasındaki Rumeli askeri; merkezde padişahı koruyan yeniçeriler yer alıyordu. Tımarlı sipahiler sağ ve sol kanatlara yerleştirilmiş; Rumeli beylerbeyi Firuz Bey, Malkoç Bey, Sadrazam Ali Paşa da sol kanattaki kuvvetler arasında bulunuyordu.

Muharebede Osmanlı kuvvetleri ile Haçlıların taktikleri arasında tam bir zıtlık mevcuttu. Türkler ön tarafa piyadeleri koyarak vurucu hamleyi atlı birlikler üzerinden planlarken, Haçlılar kati neticeye yönelik hareketi yaya birlikleri üzerinden yürütüyordu.

Savaş Fransız birliklerinin saldırısıyla başladı; Alman, İngiliz ve diğer Haçlılar onların arkasından saldırıya geçti. Bu ilk saldırıda ön taraftaki Azaplar zırhlı şövalyelerin kılıçlarıyla büyük kayıplar verdiler. Sağ kanattan Mustafa Çelebi şövalyelere karşı koymaya çalıştı, ancak, Haçlı ilerleyişini durduramadı. Savaş bu safhada Türklerin aleyhine seyreder bir görünüm almıştı. Bundan galeyana gelen Fransızlar Jean kumandasında merkeze ulaşarak padişahı yakalama şerefine ulaşmak istiyordu.

Yıldırım Bayezid'in bu manzara karşısında soğukkanlılığını kaybetmeden her şeye hakim pozisyonda olduğu belirtilir. Azapların arkasındaki ikinci hat birliklerinin yanlara açılmasını ve merkezin yavaş yavaş geri çekilmesi emrini verdi. Fransızlar ise bunu Türk bozgununun hızlandığına yorumlayarak merkeze doğru yürümeye devam ettiler.

Eflak prensi Mirça ve Macar kralı Sigismund bunun bir tuzak olduğunu, Jean'ı tuzağa düşmemesi için uyardılar, ancak, Fransız soylusu Macar kralının Türk padişahını yakalama şerefini Fransızlara bırakmama gayretine yorumlayarak Sigismund'u dinlemedi. Yıldırım Bayezid düşmanın çember içine hızla sokulduğunu görünce uygun anın geldiğine karar vererek üçüncü hattaki birlikleri de muharebeye dahil ederek Haçlıların imha edilmesi emrini verdi. Üçüncü hat birliklerini karşılarında bulan Haçlılar neye uğradığını şaşırarak paniğe kapıldılar. Türk okçuları şövalyelerin önce atlarını yaralayarak savaş dışı bıraktılar.

Üç saat içerisinde şövalyelerin bir kısmı imha edilirken önemli kısmı yakalanarak esir edildiler. Yıldırım Bayezid daha sonra Sigismund'un kuvvetlerine saldırarak onları mağlup etti. Bu aşamada savaşın kaybedildiğini anlayan Hırvat ve Eflak kuvvetleri savaştan çekildiler. Sigismund yenilgiyi kabul ederek canını Venedik gemisiyle kaçarak kurtarabildi.

Bu büyük meydan muharebesinin önemi ve sonuçları Avrupa kaynaklarında layıkıyla ele alınıp ne kadar önemli olduğu vurgulanırken, Türk kaynaklarında yeterli ölçüde yansıma bulmamıştır. Bunun sebeplerini Ankara Savaşı ve bozgununun yarattığı yeni konjonktürde aramak gerekir. Osmanlı tarihçileri ve modern dönem Türk tarihçileri, Niğbolu Savaşı'nın sonuçlarının Ankara bozgunu ve Fetret Devri ile ortadan kalktığı, hatta, bu savaşın tümüyle önemini yetirdiği gibi bir kaniya sahiptir. Oysa durum tamamen tersidir. Niğbolu Savaşı'nın önemi, Ankara Savaşı sonrasında kendini gösterir.

Papa, Avrupa, Macaristan gibi azılı Osmanlı rakiplerinin Osmanlı'nın iç savaş yaşadığı Fetret devri boyunca bunu neden fırsata çevirerek değerlendirmedikleri üzerinde durulması gereken bir sorudur. Türklerin tümünden iç savaş yaşadığı sırada Niğbolu Savaşı zamanındakinin yarısı büyüklükte bir Haçlı seferi hazırlansaydı Osmanlılar Balkanlardan tümüyle atılabilir, hatta Haçlılar Marmara bölgesine kadar sarkabilirdi. Haçlıları durdurabilecek güç mevcut değildi. Haçlılar ve özellikle Macarlar bu fırsatı değerlendiremediler, zira; güçleri Niğbolu meydanında eritilmişti.

Niğbolu Muharebesi'nin önemi budur. Haçlılar yaklaşık elli yıl boyunca bu ayarda bir organizasyon yapma gücünü bulamamışlardır. 1444 Varna ve 1448 II. Kosova organizasyonları 1402'den hemen sonra yapılabilseydi tarihin seyri farklı olurdu. Osmanlılar bir daha toparlanamamak üzere tarih sahnesinden silinebilirdi.

Prof.Dr.Mustafa Uyar

Ankara Üniversitesi

İndus Nehri Muharebesi

24 Kasım 1221

Sultan Muhammed'in ölümü.
(Câmiu't-Tevârih'ten)

Yeke Mongol Ulus (Büyük Moğol Ulusu) ile Harezmşahlar arasındaki mücadele, 1218'deki ünlü Otrar Hadisesi sonrasında başlayan istilayla birlikte ortaya çıkmış ve 1221'de İndus (Sind) Nehri kıyısında Cengiz Han ile Sultan Muhammed Harezmşah'ın büyük oğlu Celaleddin Mengübürti'nin karşı karşıya geldiği muharebeye kadar hız kesmeden sürmüştü.

İslâm tarih yazıcılığında Cengiz Han ve Moğolların son derece menfi bir ün kazanacakları bu süreç için, “hayal kırıklıklarının ve umutsuzluğun” , aynı zamanda da “direnişin ve kurtuluşu arama serüveninin bir tarihidir” denilebilir. İndus Nehri kenarında yaşanan bu hadise, Harezmşahlar ile Moğollar arasındaki mücadelelerin sonuncusu olmasa da Cengiz'in İran seferleri için belirleyici olmuştur. Bahis konusu muharebeden önce Harezmşahlar ve Moğolların durumlarını kısaca hatırlamak önemlidir.

Sultan Sencer'in (öl. 1157) ölümünün ardından dağılan Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun Harezm bölgesindeki en güçlü vârisi konumunda bulunan Harezmşahlar, Horasan ve Afganistan'daki topraklarda söz sahibi olarak, ama aynı zamanda Bağdat'taki Abbasi Halifeliği üzerinde de üstünlük kurarak adeta Selçuklu mirasını canlandırmak niyetindeydiler.

Bu çalışmanın her aşamasında katkıları bulunan doktora öğrencim Sercan Karaarslan'a hassaten teşekkür ederim.

Hatta Sultan Tekiş (öl. 1200) bu uğurda Bağdat yönetimi ile çatışmaya dahi girmişti. Tekiş'in ardından tahta çıkan oğlu Muhammed devrinde de bu mücadele devam edecekti. Öte yandan Afganistan'daki Gurlular ile de Horasan üzerindeki iktidar kavgası iyice kızışmıştı. Sultan Muhammed'in uzun sayılabilecek saltanatı (1200-1220) Abbasiler ve Gurlular ile verdiği mücadeleler ile ünlüdür. Ve her ne kadar Bağdat'ı tamamen dize getirememiş olsa da Gurlu hâkimiyetine son vererek Horasan ve Afganistan üzerinde tek otorite haline gelmiştir.

Moğol devri tarihçilerinden Alaeddin Cüveyni'nin anlatısına göre Sultan Muhammed, kazandığı başarılarından sonra "İskender-i Sâni" (İkinci İskender) adıyla anılmış; ancak o, bunu beğenmeyerek kendisine Sencer denilmesini istemişti. Aynı anlatıya göre Muhammed, Sencer'in saltanatının uzun sürdüğünü ve onun isminin "uğurlu" olacağını belirtmişti.

1215'te Gazne'yi ele geçirip Gurluların gücünü tamamen kıran hükümdar, birkaç sene sonra oğlu Celaleddin'in burada Moğollara karşı bir direniş örgütlemeye çalışacağını, ardından da ordusuyla birlikte Cengiz'in önünde İndus kıyısına kadar kovalanacağını aklının ucundan dahi geçiremezdi.

Artık doğuda giderek güçlenen Sultan Muhammed'in, babası Tekiş'ten miras kalan Bağdat planlarını uygulamak için eline bir fırsat geçmişti. İki odak arasındaki mücadele o denli şiddetliydi ki sultan, kendi otoritesini tanımamakta ısrar eden halifeyi hiçe sayarak "bir seyyidin halifeliğini kabul edeceğini" duyurmuştu. Cüveynî için bu, "Muhammed'e uğursuzluk getirecek türden bir saygısızlıktı". Halife Nasır-Lidinillah (öl. 1225) diplomatik yollarla çözüm arasa da Muhammed ordularını Bağdat üzerine harekete geçirmişti.

İşte tam bu sırada Cengiz Han'ın ticaret kervanının ve ortaklarının yok edilip mallarının ve yatırımlarının yağmalandığı ve kendisinin de bu vesile ile aşağılandığı Otrar Hadisesi meydana geldi. Kış şartlarından dolayı İran içlerine de ilerleyemeyen sultan, kendisini Cengiz'in tüm öfkesini üzerine çekmiş bir halde buldu. Kaynaklar, Sultan Muhammed'in kendisinden emin olduğunu, aynı zamanda da Cengiz'in 1215'te Pekin'i almasından etkilendiğini belirtirken, bazı araştırmacılar ise Harezmsah'ın zamanla sınır komşusu haline gelen Moğol İmparatorluğu'nun topraklarına göz diktiğini bildirmektedir.

Öte yandan Cengiz'in de en azından ilk başta Harezmsah'ın gücünü ürkütücü bulduğu söylenebilir. Oysa 1218 senesine gelindiğinde, doğu cephesindeki kazanımlarını önemli ölçüde sağlama alan Cengiz'in önünde Muhammed'in topraklarına doğru ilerlemesini engelleyecek bir neden bulunmuyordu.

Celaleddin'in İndus'u geçmesini resmeden minyatürler.

1220 yılının başlarında Moğol orduları Türkistan'ın önemli kentlerinden Buhara'ya gelmişlerdi bile. Sonrasında ise Semerkant'ın surları önünde belireceklerdi. Sultan, Moğollarla doğrudan karşılaşmaktan kaçınmış, bunun yerine komutanlarına ve valilerine fermanlar göndererek şehir savunmalarını güçlendirmeleri emrini vermekle yetinmişti. Arttırılan garnizonların ve kazılan hendeklerin büyük şehirlerini koruyabileceği umuduyla, kendisi de umuduyla batıya doğru çekilecekti. Ayrıca savunma için üç defa ardı ardına vergi toplamıştı, ancak tahsil edilen miktar memleketini kurtarmak için kullanılmayacaktı.

Bazı çalışmalar göstermiştir ki bu stratejinin belirlenmesinde, Moğolların Çin'e yönelik saldırılarına dair Muhammed'e gelen raporlar etkiliydi. Buna göre bazı Çin kalelerinin Moğol saldırılarını püskürttüğü, dolayısıyla Moğolların kuşatmalarda başarısız olma ihtimallerinin yüksek olduğu izlenimi hâkimdi. Ancak raporlara dayalı da olsa, planlar işe yaramadı. Harezmşah ordularının harekete geçmemesi, şehirlerin kaderine terk edilmesi ve sultanın yokluğu esnasında Cengiz, Semerkant'ı almış ve Muhammed'in peşinden birlikler göndermişti. Selçuklu sultanı Sencer gibi uzun bir saltanat sürmek isteyen Muhammed, peşinde Cengiz'in generalleri Cebe ile Sübedey olduğu halde Hazar Denizi'ndeki Abeskun adasına sığınmıştı.

Devletin merkezi Gürgenç'i dahi kaybeden sultan için Nesevî, bu adada "bir hükümdardan çok adeta sefil bir şekilde hayatını yitiren Muhammed'in artık kontrolünde olmayan geniş ülkesini hüznle andığını, idaresindeki memleketlerde kendisine mezar olacak bir toprak parçasının dahi bulunmayışından yakındığını" belirtmektedir.

Celaleddin'in İndus'u geçmesini resmeden minyatürler.

Bu sırada Otrar ve Buhara gibi kentler de çoktan Moğolların eline geçmişti. Türkistan'ın önemli şehirlerinden sonra 1221 başlarında Amuderya'yı (Ceyhun Nehri) aşan Moğol askerleri Horasan'ın diğer zengin şehirlerini yağmaladılar. Merv ve Belh gibi kültür ve ticaret merkezleri de istiladan nasiplerini aldı. Direnişler oluyordu ve olacaktı, ancak halkın bu acımasız düşman karşısında, sultanlarının da yokluğu nedeniyle umudunu yitirdiği ve batıya doğru uzun göçlerin yaşandığı bilinmektedir. Cüveynî'ye göre "Cengiz'in iradesine karşı koymak, ölümcül bir zehir ve çaresiz bir dertten başka bir şey değildi".

Sultan Muhammed hastalıktan ve bitkinlikten ölürken, kimi kaynaklara göre büyük oğlu Celaleddin de kendisi ile birlikte adada bulunuyordu. Genelde Celaleddin'in babasından daha farklı mizaca sahip olduğu, Moğollarla birebir savaşmak fikrine de sıcak baktığı kabul edilmektedir. Kardeşleriyle belli anlaşmazlıklara düşen Mengüberti'nin, şimdi ülkesinin ve tahtının kaderini değiştirecek bir strateji belirlemesi gerekiyordu. İndus kenarındaki kader anına kadar Celaleddin'in dikkatleri üzerine çekeceği bu süreç, asker ve levazım tedarigi için Nişabur'a gitmesiyle başladı.

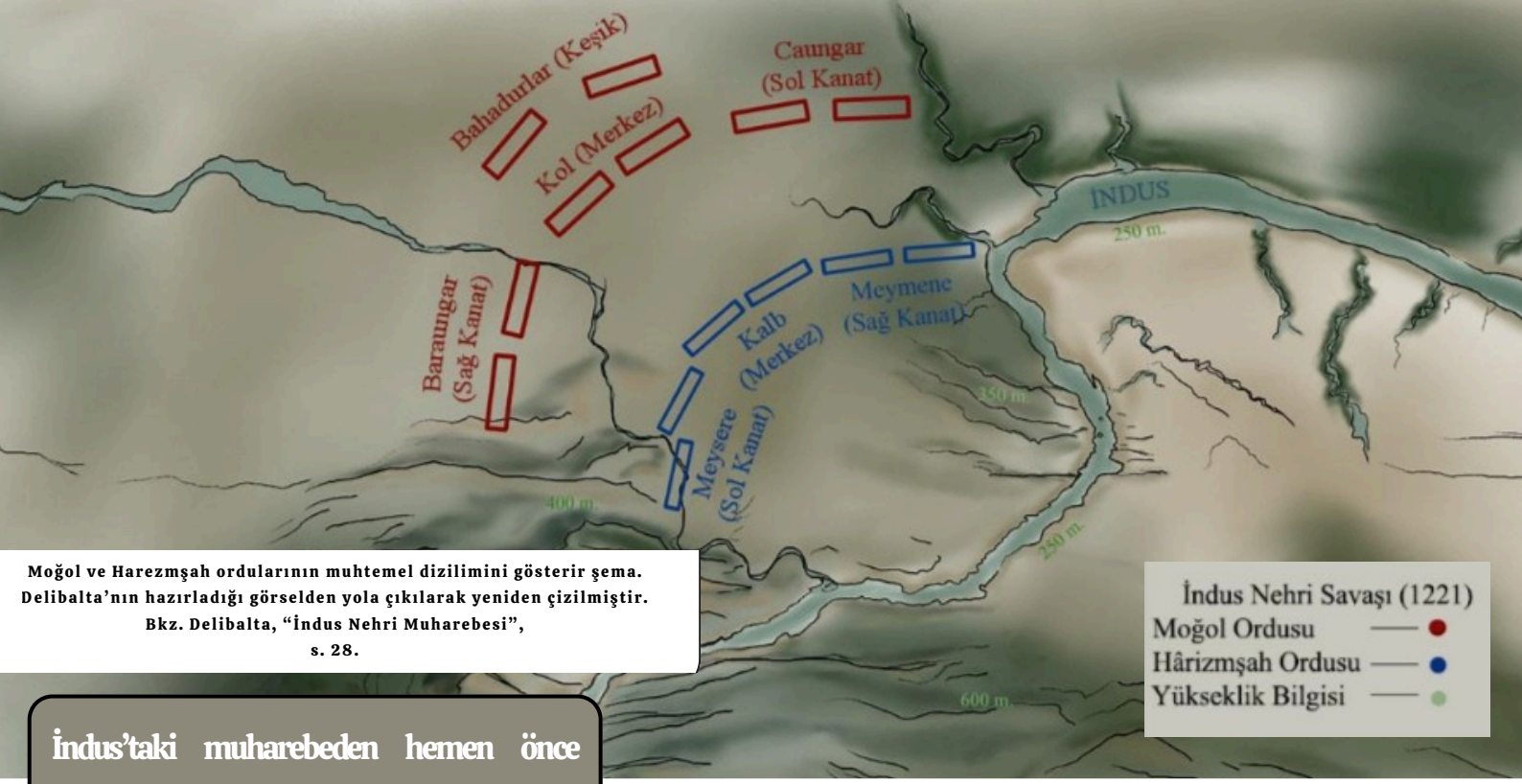
Burada bir ay kadar kalacak, fakat Moğolların yaklaşmakta olduğunu öğrenince Gazne'ye geçecekti. Babasının birkaç sene önce muzaffer bir şekilde girdiği bu şehri Celaleddin, Cengiz'e karşı gerçekleştireceği operasyonların üssü olarak kullanacaktı. Aynı zamanda burada önemli müttefikler edinmeyi ve güçlenmeyi umuyordu.

En güçlülerinden biri Herat hâkimi olan Eminülmülk'tü. Nesevî'ye göre onun yanında tam teçhizatlı on bin Türk askeri bulunmaktaydı. Mengüberti'nin yanında yer alan bir diğer önemli güç de Seyfeddin İğrak adında bir emirdi. Onun, kaynaklardan anlaşıldığına göre en azından birkaç on bin kişiden oluşan kuvvetleri Mengüberti'ye Türklerden, Halaçlardan, Hindulardan, Sistanlılardan vb. gruplardan oluşan büyük bir ordu sağlıyordu. Şimdi Moğollara karşı saldırıya geçebilecek kuvvete sahipti. O zamana kadar genel strateji, savunma harbi yapmakve geri çekilmek üzerineydi.

Celaledin Gazne'deki tahtında askeri gücünü ve otoritesini arttırmaya çalışırken Moğol orduları da Amuderya'nın güneyinde faaliyetlerine devam etmekteydi. Sultan Muhammed'i kovalayan Moğol birlikleri ise Mazenderan'a kadar gelmişlerdi ve hatta oradan da Kafkaslara yöneleceklerdi. Harezmsahların ülkesi Türkistan'dan Hazar'ın batı kıyılarına kadar Moğol atlılarının istilasına karşı karşıyaydı. İndus Muharebesi'ne kadar geçen süreci kaynaklardan takip etmek zordur. Cüveynî'ye göre Cengiz, dördüncü ve en küçük oğlu Toluy'u Horasan'daki seferlerde görevlendirmişti. Kendisi ise Afganistan'daki Talekan bölgesinde aktifti.

Yine Cüveynî'nin anlatısına göre Büyük Han, Celaledin'in peşinden Tekeçük adlı bir kumandanı göndermişti. Ancak Celaledin onu yenmiş, buna çok sinirlenen Cengiz ise Harezmsahların genç lideri ile bizzat kendisinin ilgilenmesi gerektiğini anlamıştı. Cüzcanî'nin anlatısında Celaledin'in Valiyan Hisarı'nı kuşatan Moğollara saldırdığı, onları dağıttıktan sonra Cengiz'in Fiku Noyan'ı düşmanın üzerine gönderdiği, Mengüberti'nin ise onları Pervan'da yendiği belirtilmektedir.

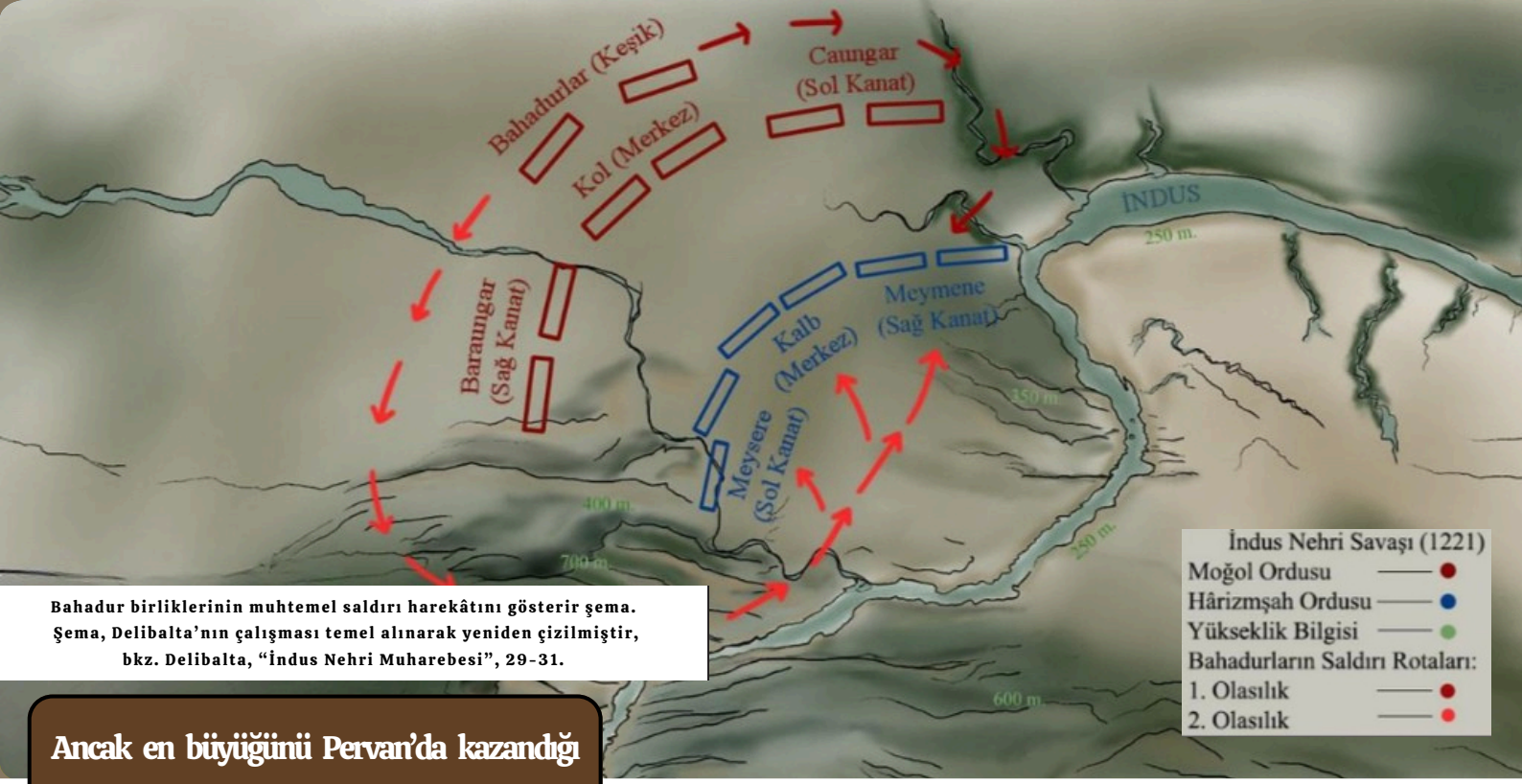

Moğol ve Harezmşah ordularının muhtemel dizilimini gösterir şema. Delibalta'nın hazırladığı görselden yola çıkılarak yeniden çizilmiştir. Bkz. Delibalta, "İndus Nehri Muharebesi", s. 28.

İndus'taki muharebeden hemen önce gerçekleşen bu hadiseler için en önemli Moğol kaynağı olan Gizli Tarih ise daha farklı bir anlatı sunmaktadır. Buna göre Cengiz, Herat hâkimi olan "Han-Melig"’in, yani Eminülmülk’ün şehirlerine dokunulmasını istemiyordu. Fakat komutanlarından Tokuçar şehirleri yağmalayınca Eminülmülk, Celaleddin ile birleşmişti. Bu ittifak Cengiz’in orduları üzerine yürütişe geçince Büyük Han, evlathğı Şigi Kutuku’yu onları durdurması için görevlendirmişti. Harezmşah’ın onu Pervan’da yenmesi üzerine Cengiz, işte o zaman Mengüberti ile kendisinin karşılaşması gerektiğini kabuletti.

Meşhur Rus âlim Barthold’un da belirttiğine göre Moğolların şimdiye kadar aldıkları en ağır yenilgi olan Pervan Muharebesi’nde Şigi Kutuku’nun en az üç tümen (toplamda yaklaşık otuz bin nefer) askeri vardı. Celaleddin ise altmış ya da yetmiş bin kişilik bir orduyu yönetmekteydi. Harezmşah ordusu, ellerine geçen Moğollara, adeta bu zamana kadar uğradıkları katliamların intikamını alırcasına işkence ettiler. Celaleddin’in bu başarısının yankıları, Moğol işgali altındaki şehirlerde duyulmuştu. Pek çok yerleşim yerinde halk, Moğol şihnelerini öldürüp isyan etti.

İlhanlı tarihçilerinden Kazvinî (öl. 1340’dan sonra), Mengüberti’nin Gazne’de ordularını topladığı dönemde Moğollar ile yedi defa harbettğini, her muharebeyi de onun kazandığını belirtmektedir: “Her zaman zaferi o kazandı.” Celaleddin’in ordularının başında hareket etmesi ve Pervan’daki zaferinden sonra prestijinin arttığı ve dikkatleri üzerine çektiği şüphesizdi. Acaba Harezmşahlar için yeni bir umut mu doğuyordu?

Bahadur birliklerinin muhtemel saldırı harekâtını gösterir şema. Şema, Delibalta'nın çalışması temel alınarak yeniden çizilmiştir, bkz. Delibalta, "İndus Nehri Muharebesi", 29-31.

Ancak en büyüğünü Pervan'da kazandığı zaferlerinden hemen sonra Celaleddin'in gücünün aslında ne kadar da kırılgan olduğu ortaya çıkacaktı. Tespit etmesi zor olsa da Celaleddin'in emrinde yüz bin kişiye yakın bir ordu mevcudunun bulunduğu tahmin edilmektedir. Pervan'daki ganimetlerin dağılımı konusunda Eminülmülk ile Seyfeddin İğrak arasında tartışma yaşanmış, tarafları yatıştıramayan Mengübir, Seyfeddin'in desteğini tamamen kaybetmişti. Bazı kaynaklara göre bu, yirmi bin kadar askerin ordudan ayrılması anlamına geliyordu. Araştırmalar ise bu kaybın neredeyse yarı yarıya olabileceğini ortaya koymaktadır.

Celaleddin'in faaliyetlerinin bölgedeki kazanımlarını ciddi biçimde tehlikeye attığını fark eden Cengiz, hızlı bir şekilde düşmanının peşine düşmüştü. Gazne'de savunma yapamayacağını anlayan Celaleddin, İndus'u geçerek Hindistan topraklarında faaliyetlerine devam etmenin en iyi seçenek olduğuna karar vermiş ve yola koyulmuştu. Ne var ki karşı kıyıya geçmenin hayli hazırlık gerektirdiği bir anda Celaleddin, Cengiz'in ordusunu karargâhının önlerinde buldu (24 Kasım 1221). Sayısal üstünlük, yaklaşık altı tünden oluşan kuvveti ile Cengiz'e aitti. Celaleddin'in asker mevcudu ise Cengiz'ininkinin yarısı kadar kalmıştı.

Dar bir alanı tutacak şekilde konuşlanan Celaleddin'in ordusu, sırtını nehre vermişti; sol kanat yüksek bir tepenin yamaçlarına yaslanmıştı. En kuvvetli kanatlar ise Celaleddin'in yönettiği merkez ile Eminülmülk'ün yönettiği sağ kanattı. Moğollar, arazi yapısından dolayı rahat hareket edemiyor ve etkili bir şekilde ok atamıyorlardı.

Bazı kaynaklar biraz detaylı bilgi verirken bazıları ise bu önemli muharebeden çok kısa bahseder. Celaleddin'in tarihçilerinden olan Nesevî'nin anlatısına göre Mengüberti, adamlarının pek çoğunu kaybettiğini gördükten sonra cesurca öne atılıp Cengiz'in merkezine saldırmıştı. O kadar şiddetli bir hücumdu ki bu, Büyük Han atna binip geri çekilmeyi düşünmüştü. Anlatıya göre Celaleddin'in zafer kazanma şansı vardı.

Fakat o an, Cengiz'in en seçme askerleri olarak anlatılan ve muharebe meydanına henüz sürülmemiş on bin kişilik bahadur (Han'ın şahsi muhafızları olan keşik üyeleri, silahşor, kahraman, usta savaşçı) ordusu Harezmşahların sağ kolunu ve merkezini dağıttı. May'e göre bu hamle, Harezmşahların sol kanadında yükselen tepeleri dolanıp Celaleddin'in ordusunu arkadan kuşatması ile gerçekleşmişti.

Cengiz'in yanında oğulları Çağatay ile Ögedey'in de birliklerinin bulunduğunu belirten Cüveynî de Celaleddin'in benzer bir hamlede bulunduğundan bahsetmektedir. Yazarın betimlemesiyle "öfkeli bir aslan gibi saldıran" Mengüberti, ordusunun zayıflaması sonrasında Moğolları aşip atıyla birlikte kendini İndus'un sularına bırakmıştı.

Kaynaklar, kaybedeceğini anlayan Celaleddin'in ailesini de nehre attırıldığını kaydetmektedirler. Yaklaşık yedi yaşındaki bir oğlu ise Cengiz'in eline geçip daha sonra idam edilecekti. Ama bu yeterli değildi, sayıları belli olmamasına karşın perişan bir halde karşıya geçmeyi başaran az sayıdaki Harezmşah askeri ile Celaleddin, Moğollar için bir tehdit olmaya devam edecekti. Bunun bilincinde olan Büyük Han, peşine bir ordu göndermiş, kendisi de Gazne ve Herat gibi önemli şehirleri cezalandırmıştı. Mengübürti'yi kovalayan bu birlik, Hindistan coğrafyası hakkında istihbarat toplamış ancak asıl hedefini gerçekleştirmemişti.

“Gerçekleştirmemişti” diyorum çünkü Cengiz gibi bir savaş dehası, Celaleddin'in batı yönünde varacağı coğrafyalarda nasıl bir tahribata yol açacağını, oraların kaynaklarını nasıl tüketeceğini ve bunun, sonraki Moğol fetihlerine nasıl zemin hazırlayacağını biliyor olmalıydı. Belki de Cengiz bu sebeple Türkistan ve İran'daki faaliyetlerine şimdilik bir son vermiş -ya da buraların tahrip işini Celaleddin'e bırakmış- ve doğudaki ayaklanmaları bastırmak için önce Horasan'a, sonra da Çin'e yönelmişti. Birkaç yıl Hindistan'da kalan Celaleddin ise Moğol istilasının biraz daha hafiflediği dönemde Irak'a geçerek Harezmşah mirasını yeniden canlandırmaya ve yeni üssü olan Azerbaycan bölgesinden itibaren genişleme faaliyetlerini yürütmeye devam edecekti.

Bu stratejisi, kendisine yeni düşmanlar edinmesiyle ve en sonunda babası gibi yalnız ve perişan halde ölmesiyle sonuçlanacaktı. İndus Nehri Muharebesi'nin önemi ise, bir buçuk yıl boyunca ülkelerini işgal eden Moğollara karşı Sultan Muhammed'in döneminde örgütlenemeyen Harezmşahların, belki bir umut olarak gördükleri Mengübürti'nin de gücünün tamamen kırılmasıdır. Sonrasında ülkenin, Moğol valilerinin yönetimine teslimi kaçınılmaz hale gelecekti.

KAYNAKÇA

Alaaddin Ata Melik Cüveynî. Tarih-i Cihan Güşa. Çeviren Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2022.

Asım, Necip. Celâlüttin Harezemşah. İstanbul: Maarif Vekaleti Yayınları, 1934.

Barthold. V. V. Moğol İstilasına Kadar Türkistan. Hazırlayan Hakkı Dursun Yıldız. İstanbul: Kronik Kitap Yayınları, 2017.

Delibalta, Yavuz. “İndus Nehri Muharebesi (24 Kasım 1221)”, Harezm’den Meyyafarikin’e Celaeddin Menguberni. Ed. Oktay Bozan, Mutlu Saylık, Arafat Yaz ve Abdusselam Ertekin. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2024, s. 19-38.

Erdoğan, Coşkun. Harezmsahlar: Anuştegin’den Celâleddin’e. İstanbul: Selenge Yayınları, 2020.

Hamdullah Müstevfî-yi Kazvinî. Târih-i Güzide. Çeviren Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018.

İzgi, Özkan. “Harezmsah ve Moğolların İlk Karşılaşmaları ve Otrar Hâdisesi”, Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları. Hazırlayan Erkin Ekrem ve Serhat Küçük. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2017, s. 55-63.

Minhâc-ı Sîrâc el-Cûzcânî, Tabakât-ı Nâsırî: Moğol İstilasına Dair Kayıtlar, çev. Mustafa Uyar. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016.

May, Timothy. Moğol Savaş Sanatı. Çeviren Mustafa Uyar. İstanbul: Kronik Kitap, 2023.

Moğolların Gizli Tarihi: I, Tercüme. Çeviren Ahmet Temir. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2016.

Morgan, David O. “The Mongols in Iran, 1219-1256”, The Coming of the Mongols. ed. David O. Morgan-Sarah Stewart. London-New York: I. B. Tauris, 2018, pp. 45-53.

Roux, Jean-Paul. Moğol İmparatorluğu Tarihi. Çeviren Aykut Kazancıgil ve Ayşe Bereket. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.

Şebânkâreî, Muhammed b. Ali b. Muhammed-i. Mecma‘u’l-Ensâb (Hanedanlar Târihi). Çeviren Fahri Unan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2021.

Taneri, Aydın. Harezmsahlar. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993

Dr.Öğr.Üyesi Bünyamin Punar
Sakarya Üniversitesi

Preveze Deniz Muharebesi

28 Eylül 1538

Osmanlı tarihinin en büyük zaferlerinden birisi olarak anılagelen Preveze Deniz Muharebesi esasında kuruluş devrinden beri süregelen sürekli genişleme ve etki sahasını arttırmaya yönelik Osmanlı alışkanlıklarının devamını simgeleyen bir harekattır. Kara ordularında merkezi yönetimin geniş çerçeveli ve kati talimatlarından çıkmayan ancak aynı zamanda rahatça inisiyatif kullanan, manevra kabiliyeti yüksek ve hareketli gazi akıncıların deniz versiyonu olan korsan beylerinin II. Bayezid devri itibarıyla etkinliklerini arttırdıkları görülmüştür.

Bu devrin denizci beylerinin söylem ve eylemlerinde gaza, ganimet ve dini yayma vurgusu sürekli ve sürekli. 16. yüzyıl başlarından itibaren bu yarı özerk Müslüman denizciler Akdeniz'in tartışmasız en büyük güçlerinden biri olan İspanyol donanmasının küçük filolarının karşısına çıkabilecek yeterliliğe ulaşmıştır.

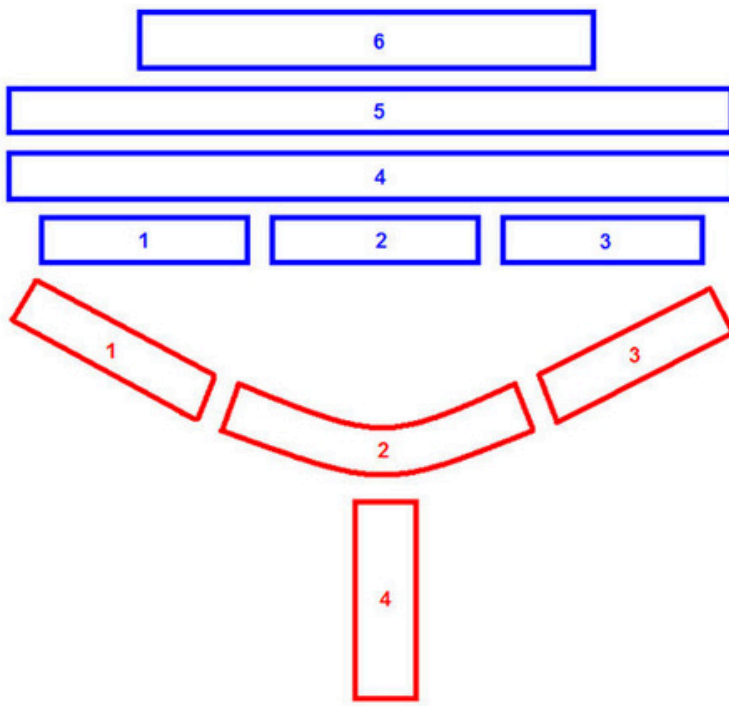
Osmanlı merkezi donanması açısından bakıldığında II. Bayezid devrinde bir uça yardıma muhtaç Endülüslü Müslümanlarına destek için İspanya kıyılarında, diğer uça Haremeyn'i tehdit eden Portekizlilere karşı Memlük Kızıldeniz'inde boy gösteren bir donanma yetkinliği söz konusudur. İşte bu iki büyük deniz gücü (Korsanlar ve Osmanlı Donanması) Hızır Reis'in (Barbaros Hayrettin) Kanuni Sultan Süleyman'ın hizmetine girmesiyle birleşmiştir (1534).

Osmanlı donanmasının disiplin ve ekonomik gücüyle Cezayir'de faaliyet gösteren Türk korsanlarının tecrübesinin birleşmesi doğu Akdeniz'de henüz Osmanlı hakimiyetine girmemiş Venedik üslerine karşı agresif bir Osmanlı genişlemesini beraberinde getirmişti. Birkaç yıl içerisinde onlarca Hristiyan üssü Osmanlı tabiiyetine girdi ve Osmanlı-Korsan filoları Batı Akdeniz'de İber yarımadasına kadar ganimet alır hale geldi.

1526 yılındaki büyük Mohaç zaferiyle Katolik Hristiyanlığın hamiliği iddiası güden Habsburgların kara sınırlarında biten Osmanlı 1534 yılından sonra denizlerdeki atılımıyla hanedanın Sicilya, Napoli ve İspanya'daki deniz sınırlarında da varlık gösterir hale geldi. Bu doğrudan temas ve Barbaros Hayrettin'in 1537'de çıktığı sefer, Müslüman ve Katolik dünyasının denizlerde çarpışmasını kaçınılmaz hale getirdi.

1538 başlarında Papalık liderliğinde, Portekiz, Venedik, Ceneviz, Malta ve Habsburg İmparatorluğu'nun o dönemki merkezi İspanya filolarından oluşan dev bir haçlı donanmasının hazırlandığı haberi yayıldı. Haziran ayına doğru Ceneviz asıllı meşhur Amiral Andrea Doria kumandasındaki büyük haçlı donanmasının İskenderiye'den İstanbul'a mal taşıyan Osmanlı ticaret filosunu ele geçirmek üzere Girit'te pusulandığı istihbaratı alındı.

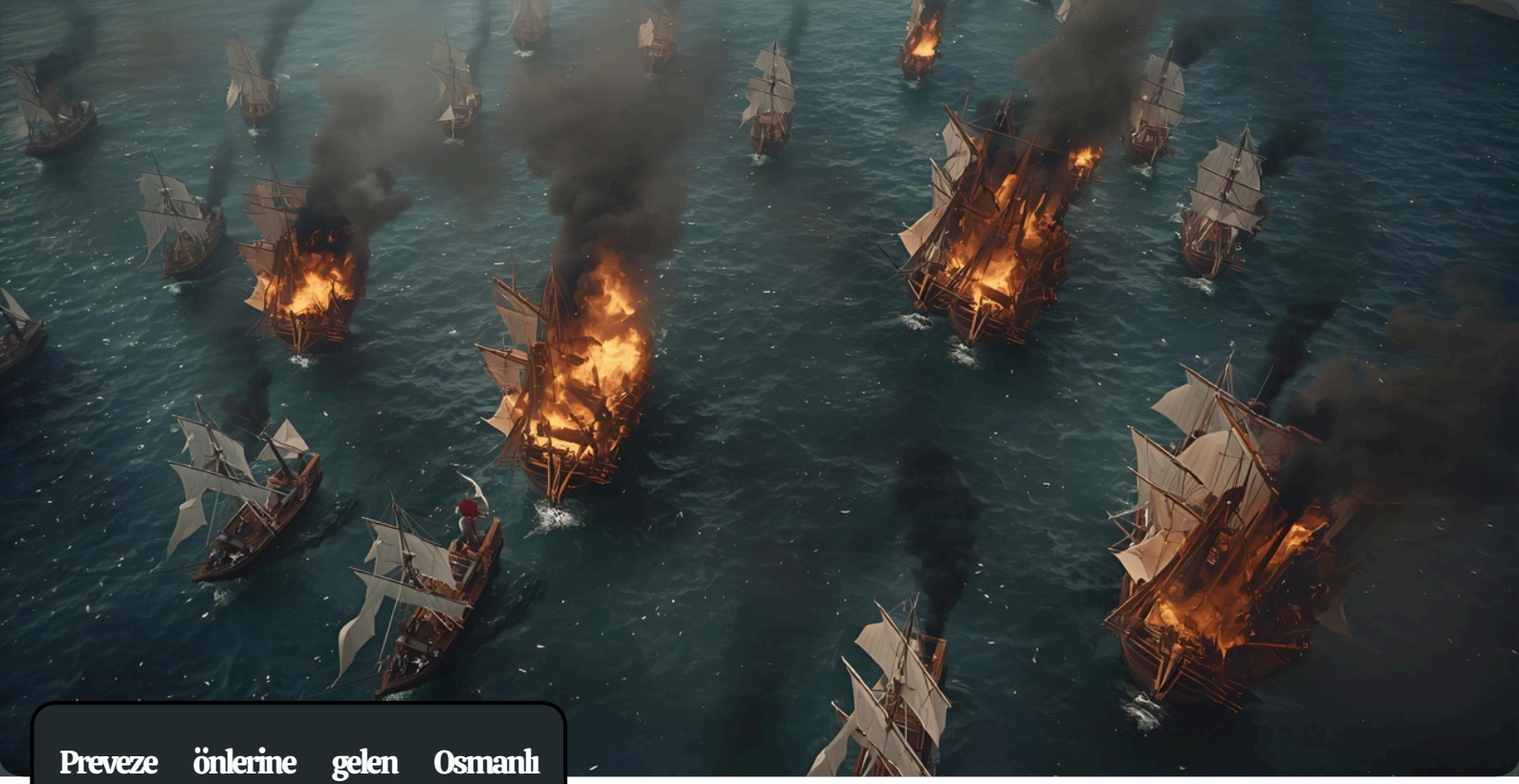
1. MALTESE KNIGHTS
2. GIOVANNI ANDREA DORIA
3. FERRANTE GONZAGA
4. ANDREA DORIA
5. MARCO GRIMANI, VINCENZO CAPELLO
6. ALESSANDRO CONDALMIERO (BONDUMIER), FRANCESCO DORIA

1. SEYDİ ALİ REİS
2. BARBAROSSA HAYREDDİN PAŞA, HASAN REİS, SİNAN REİS, CAFER REİS, ŞABAN REİS
3. SALİH REİS
4. TURGUT REİS, MURAT REİS, GÜZELCE MEHMET REİS, SADIK REİS

Barbaros Hayrettin Paşa donanmanın tamamının hazırlanmasını beklemeden Haziran başlarında 40 kadırgayla İstanbul'dan hareket etti. İstanbul'da ikmal ve teçhizatı tamamlanan 90 parçalık ve Mısır'dan gelen 20 parçalık filoyla sonradan birleşerek Girit önlerini yağmaladı ve en büyük iki ada ve Sakız haricindeki tüm Doğu Akdeniz adalarını ele geçirdi.

Yaz boyu hazırlıklarını sürdüren Haçlı donanması Eylül başlarında Venedik Denizi'nin (bugünkü adıyla Adriyatik) Akdeniz'e açılan kadim üssü Korfu önlerinde toplanmıştı. Haçlı donanması 7 Eylül 1538'de Osmanlı'nın önemli deniz üslerinden Preveze kalesine saldırdı. Bunu haber alan Barbaros Hayrettin Paşa, Turgut Reis komutasında 20 gemilik öncü filoyu Preveze'ye gönderip kendisi de Eğriboz'daki ana donanmayı toplayarak harekete geçti. Turgut Reis komutasındaki öncü filo Zenta adası civarında 40 parçalık Haçlı karakol filosuyla karşılaştı ve Moton'a erişen donanmaya haber yolladı.

Aynı şekilde Haçlı öncüleri de Preveze'yi kuşatan Haçlı donanmasına haber yollamıştı. Haberin gelişini Haçlıların kuşatmayı kaldırıp Korfu'ya çekilmesine yetti. Haçlıların kuşatmayı kaldırması ardındaki ana neden Preveze yolundaki Osmanlı donanmasını tam mevcuduyla ve hazırlıklı bir şekilde karşılama isteği olmalıdır.

Preveze önlerine gelen Osmanlı donanması kalenin kuşatmadan zarar gören kısımlarını tamir ve tahkim ederek, kalenin tahribatına karşılık Venedik elindeki Kefalonya adasını yağmaladı. 24 Eylül'de Preveze kalesinin koruduğu Narda (bugünkü adıyla Arta) körfezinde hazır vaziyette beklemeye koyuldu. Haçlı donanmasının büyüklüğü Preveze kalesinin top menzili içindeki körfezin dar girişinde pek bir mana ifade etmiyordu. Bu yüzden karşı manevra olarak haçlılar körfezde demirli Osmanlı donanmasını açığa çekmek üzere bütün varlığıyla Preveze açıklarında arızı endam eyledi.

Haçlı donanmasının büyüklüğü hakkında tam sayılar vermek güç olsa da 140 kalyon, 160 kadirga ve daha ufak çapta birçok destek gemilerinden oluşan 55.000 kişilik dev bir deniz gücü olduğu söylenilebilir. Buna karşın Osmanlı donanması 122 kadirgadan müteşekkil 20.000 kişilik daha mütevazı bir kuvvet olarak anlatılır. Ancak taraflar arasındaki bu nicel dengesizlik tarafların gücünü mukayese ederken yanıltıcı olabilir. Zira haçlı donanması İtalyanca, Portekizce, İspanyolca, Fransızca ve Almanca konuşan ve en az 7 farklı krallığın armasını taşıyan karma bir donanmadır.

Derinlemesine bir odaklanma ve koordinasyon gerektiren donanma manevraları sırasında farklı dil, kültür, lider ve milli çıkarlara sahip kaptan ve mürettebatın kalabalıklığı; ikmal, iâşe, haberleşme, komuta ve disiplin noktasında avantajdan çok sorundur. Savaş sonrası Hristiyan anlatılarında da bu noktalar öne çıkarılacaktır.

Haçlı donanması açıkta beklerken körfezdeki Osmanlı donanmasında toplanan savaş meclisinin çoğunluğu Preveze kalesinin top desteği ve körfez girişinin darlığından faydalanmak üzere körfezde kalma taraftaydı. Sinan Reis liderliğindeki bir grup Preveze kalesinin karaya birlik çıkararak savunulması taraftaydı. Ancak Barbaros Hayrettin Paşa haçlı donanmasının top menziline giren kara kuvvetlerinin kırma uğrayacağını, dolayısıyla haçlılarla açıkta mücadele edilmesi gerektiğini düşünüyordu. Haçlıların savaş meclisinde de çoğunluk karaya asker çıkararak Preveze'nin alınması ve Osmanlı donanmasını körfezde sıkıştırılmasını savunuyordu.

Bu görüş doğrultusunda haçlı donanması üç gün art arda Preveze'ye yüklendi ancak saldırıların hepsi de Osmanlı kuvvetleri tarafından savuşturuldu (24-26 Eylül). 27 Eylül'de Osmanlı tarafında nihayet Barbaros Hayrettin Paşa'nın görüşü ağır bastı ve donanma körfezin dışına çıkarak savaş düzeni aldı. Kırk kadar kadırga ayrılarak haçlı donanmasını yarmak üzere atıldı ancak haçlı tarafının şaşkınlık ve telaşla Korfu önlerine dümen kırması ve havanın kararmasıyla Osmanlı donanması Preveze önlerine, ancak bu kez körfeze girmeksizin deniz tarafına demirledi.

28 Eylül sabahı haçlı donanması Andrea Doria'nın aleyhteki görüşüne karşın çoğunluk fikriyle savaşmak üzere tekrar Preveze'ye doğru yelken açtı. Osmanlı donanması tekrar saldırı düzeni aldı. Donanmalar karşılıklı manevralarını tamamlarken güneyden esen rüzgâr haçlı donanmasındaki yelkenle müteharrik kalyonların lehineydi.

Ancak çarpışmanın başladığı saatlerde rüzgârın kesilmesi haçlı donanmasının önünde bir siper gibi yükselen kalyonları Osmanlı'nın manevra kabiliyeti yüksek kürekli kadırgaları karşısında hareketsiz hedefler haline getirdi. Haçlı donanmasının savaş düzeninde kalyonlar önde bir sıra, kadırgalar ortada ikinci bir sıra daha küçük çaptaki gemiler en arka sırayı teşkil ediyordu. Rüzgârsız havada öndeki kalyonların hareketsiz kalması arkadaki gemilerin hareketine de mâni oldu. En öndeki kalyonların yüksek bordalarından atılan toplar üzerlerine gelen Osmanlı kadırgalarına yetişemezken Osmanlı kadırgalarının ön kısmında yer alan toplar kalyonlara erişti.

Haçlı donanmasının orta sırası büyük hasar alan ön sırayı kurtarmak ve Osmanlı donanmasını çevirmek için manevra yapsa da Turgut Reis komutasındaki kolun karşı manevrasıyla akim kaldı. Bu sırada Barbaros Hayrettin Paşa yönetimindeki ana kol haçlı saflarını yarmaya başlamış, Turgut Reis'in geriden yaptığı manevra bir çevirme harekâtına dönüşmüştü. Vaziyetin tehlikeli bir hal aldığını gören Andrea Doria elinde kalan gemileri kurtarmak için geri çekilme emri verdi. Beş saat kadar süren çarpışmada haçlı donanması 122 gemi kaybetmiş, Osmanlı donanmasına birçok esir ve ganimet bırakmıştı.

İki saat kadar düşman donanmasını takip eden Osmanlı donanması havanın bozulması ve kararması sebebiyle kandillerini söndürmüş vaziyette geri çekilen haçlıları kaybetti. Savaş ve takip sırasında Osmanlı herhangi bir gemi kaybı yaşamazken 400 şehit ve 800 civarında yaralı vermişti. Haçlılar ise 128 batık ve esir geminin yanında, 3.000'den fazla esir vermişti.

Zafer haberini Barbaros Hayrettin Paşa'nın evlatlığı Hasan Reis (sonradan paşa olacaktır) Yanbolu'da ordugahta bulunan Padişah'a götürdü. Fetihname vezirler ayaktaiken okundu. Yenik haçlı donanması geri çekilirken Hersek'te bir kaleyi ele geçirse de ertesi sene Barbaros Hayrettin Paşa bu kaleyi geri aldı. Zaferin kazanılmasında Osmanlı'nın korsan tecrübesine sahip kaptan ve amirallerinin yanında top tekniklerinin rakiplerinden ileri olmasının etkisi vardır.

Zira alçak güverteli kadırgaların burun kısmına yerleştirilen toplar rakip kalyonların yüksek güvertesinden atılan toplardan daha uzun menzillidir. Ayrıca çok uluslu bir yapı ve çok çeşitli gemi yelpazesine sahip haçlılar karşısında Osmanlı donanmasının ağırlıklı olarak tek dil konuşan ve tek tip gemiye sahip oluşu da önemlidir.

Savaşın sıcak anlarında Osmanlı donanma gemileri birbirleriyle çok iyi anlaşırken haçlı donanmasının ağır kaldığı hatta manevralarına Osmanlı donanmasından üç saat sonra başladığı anlatılmaktadır.

Preveze haddizâtında önemli bir zafer olmasından öte Osmanlı'nın askeri, ekonomik ve organizasyonel gücünün eriştiği noktaları göstermesi açısından da dikkate şayandır.

Savaşın gerçekleştiği 1538 yılında Kanuni merkez ordusuyla Boğdan'a sefer yapmış, Mısır Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa Hint Okyanusu'nun son asırda gördüğü en büyük donanmayla Portekizlilere karşı sefere çıkmıştır. İmparatorluğun kara ordusu ve padişahı savaş halindeyken, Akdeniz'in gördüğü en büyük donanmalardan birini yenecek ve Hint Okyanusu'nun en büyük donanmalarından birini çıkaracak askeri, teknik, ekonomik ve organizasyonel kaynağın ne kadar büyük olduğu ayrı bir yazı kaleme almayı gerektirecek kadar teferruath bir mevzudur. Zaferin ardından kısa ve uzun vadede yaşanan gelişmeler işaret edilen gerçekliği ayan beyan göstermektedir.

Kuzey Afrika'da tutunmaya çalışan İspanya uzunca bir süre saldırılarından tatminkâr bir sonuç elde edemeyecek, Osmanlı'nın kadim düşmanı Venedik donanması Osmanlı karşısında bundan sonra eskisi gibi bir varlık gösteremeyecek, takip eden yıllarda elindeki en büyük adalar olan Kıbrıs ve Girit'i Osmanlı'ya terk edecektir. Avrupa zihnindeki yenilmez Türk anlayışı denizlerde de 1571 yılındaki İnebahtı yenilgisine dek devam edecektir. Savaşın muzaffer kadrosu Osmanlı denizciliğinin örnek şahsiyetleri olarak anılacaktır.

Osmanlı donanma yapısında Preveze zaferini kazanan donanma ideal bir tip olarak zihinlere kazınacak; kürekle hareket eden, düşük bordalı ve su çekimli kadırgalar ve korsanlık tecrübesi nesiller boyunca korunmaya çalışılacaktır. Korunan bu unsurlar aniden rüzgârsız kalabilen Akdeniz'de ve sığ sularında Osmanlı'yı rahatlıkla bir asır daha taşıyacaktır.

Sehriye Şahin

Tarihçi / Yazar / Doktorant

Pön Savaşları

MÖ 264 – 146

Pön Savaşları (MÖ 264–146), Roma Cumhuriyeti ile Kartaca arasındaki üç aşamalı çatışma dizisi olarak Antik Akdeniz'in siyasi, askerî ve toplumsal tarihini belirleyen dönüm noktalarından biridir. Bu savaşlar, Roma'nın bir İtalyan kent-devletinden, tüm Akdeniz havzasını denetleyen bir hegemonik güce dönüşümünü sağlamış; aynı zamanda Kartaca gibi köklü bir ticaret ve deniz imparatorluğunun tarih sahnesinden silinmesine neden olmuştur.

Antik yazarlar Polybios savaşların detaylı anlatımını sunarken; modern tarihçiler bu sürecin Roma'nın kurumsal yapısı üzerindeki etkilerine dikkat çekmişlerdir. Dolayısıyla Pön Savaşları yalnızca askerî mücadelelerin değil, siyasal kültürün, ekonomik ilişkilerin ve ideolojik söylemlerin de incelenmesi gereken bir bütünü ifade eder.

Birinci Pön Savaşı (MÖ 264–241), Sicilya üzerindeki hâkimiyet mücadelesi etrafında şekillenmiştir. Sicilya, Akdeniz'in en zengin tahıl üretim merkezlerinden biri olarak hem Roma hem de Kartaca için stratejik bir öneme sahipti. Roma başlangıçta denizcilikte yetersizdi; ancak savaşın seyri boyunca inşa edilen donanma ve "corvus" adlı gemi köprüsü, kara savaşındaki üstünlüğün denize aktarılmasını sağlamıştır.

Uzun yıllar süren mücadele sonucunda Kartaca Sicilya'dan çekilmek zorunda kalmış ve ada Roma'nın ilk eyaleti haline gelmiştir. Bu gelişme, Roma'nın sınır ötesi yayılımının başlangıcı olarak yorumlanır. Ayrıca Roma, bir kara gücü olmaktan çıkıp denizlerde de varlık gösterebilecek bir siyasî aktör hâline gelmiştir.

İkinci Pön Savaşı (MÖ 218–201), gerek stratejik manevraları gerekse Hannibal Barca'nın Alp Dağları'nı fillerle aşarak İtalya'ya girmesi gibi dramatik sahneleriyle Antik Çağ'ın en dikkat çekici askerî mücadelelerinden biridir. Hannibal'ın Ticinus, Trebia ve özellikle Cannae'de (MÖ 216) Roma'ya karşı kazandığı zaferler, Roma ordusunun tarihsel olarak yaşadığı en büyük kayıplardan biri olarak kayda geçmiştir.

Ancak Roma'nın gücü, askerî dayanıklılıktan ziyade toplumsal ve siyasî yapısındaki esneklikten kaynaklanmıştır. Hannibal'ın İtalya'daki zaferleri, Roma'nın müttefik ağını bütünüyle çözmeyi başaramamış; Latin ve İtalyan topluluklarının çoğu, ağır kayıplara rağmen Roma'ya bağlı kalmıştır. Bu durum, Roma'nın federal yapısının sağlamlığını ortaya koyar.

Roma, stratejik uyum kapasitesi sayesinde savaşın yönünü değiştirmiştir. Fabius Maximus'un "cunctatio" olarak adlandırılan geciktirme taktiği, Hannibal'ın doğrudan meydan savaş tekliflerini reddederek zamana oynaması, Roma'nın toparlanmasına imkân tanımıştır. Aynı dönemde Hispania'da yürütülen operasyonlar, Publius Cornelius Scipio Africanus'un komutasında Kartaca'yı ağır kayıplara uğratmış ve savaşın ağırlık merkezini İtalya'dan Kuzey Afrika'ya kaydırmıştır. Nihayetinde MÖ 202'de Zama Savaşı'nda Scipio'nun Hannibal'ı mağlup etmesiyle Kartaca askerî varlığını büyük ölçüde yitirmiştir. Roma açısından bu zafer, yalnızca bir düşmanın bertaraf edilmesi değil, Akdeniz'de tartışmasız bir siyasî güç olma sürecinin teyidi anlamına gelir.

Üçüncü Pön Savaşı (MÖ 149–146), Roma'nın Kartaca'yı artık potansiyel bir tehdit olarak dahi görmek istememesiyle başlamıştır. Kartaca'nın ekonomik toparlanması Roma için bir tehdit algısı yaratmış, senatoda özellikle Cato Maior'un sürekli dile getirdiği "Carthago delenda est" ("Kartaca yıkılmalıdır") söylemi siyasî bir propaganda haline gelmiştir. Roma ordusu uzun süren kuşatma neticesinde Kartaca'yı ele geçirerek şehri tamamen tahrip etmiş; antik gelenekte aktarıldığı üzere, topraklarının tuzla lanetlendiği rivayeti, bu yok edilişin sembolik boyutunu ifade etmektedir.

Kartaca'nın düşüşü, Roma'nın Afrika'da "Africa Proconsularis" adıyla ilk eyaletini kurmasına yol açmıştır. Böylelikle Roma, Akdeniz'deki hegemonik konumunu kurumsallaştırmış ve imparatorluk modeline giden süreci hızlandırmıştır.

Pön Savaşlarının sonuçları yalnızca askerî ve siyasî düzlemle sınırlı değildir; Roma toplumunun sosyal ve ekonomik yapısında da köklü dönüşümlere neden olmuştur. Uzun süren savaşlar, vatandaş-çiftçi asker modelinin sürdürülebilirliğini zayıflatmış; küçük çiftçilerin uzun süreli seferler nedeniyle topraklarını kaybetmeleri, latifundia sisteminin yükselişini tetiklemiştir.

Köle emeğinin artışı, hem ekonomik üretim biçimlerini hem de toplumsal sınıflar arasındaki dengesizlikleri derinleştirmiştir. Bunun yanı sıra, zafer kazanmış generallerin (özellikle Scipio ailesi) siyasî prestiji artmış, Cumhuriyet kurumları giderek bireysel karizma ve askerî başarı üzerinden şekillenen bir siyasî kültüre yönelmiştir. Bu süreç, Cumhuriyet'in geç döneminde görülen iç savaşların ve imparatorluk düzenine geçişin zeminini hazırlamıştır.

Kültürel ve ideolojik düzlemde ise savaşlar, Roma'nın kendisini "Akdeniz'in meşru hâkimi" olarak konumlandırmasına katkıda bulunmuştur. Polybios, bu süreci "tüm bilinen dünyanın Roma egemenliğine girişi" olarak tanımlar. Hannibal tehdidine karşı gösterilen toplumsal direnç, Roma yurttaşlık kimliğini pekiştirmiştir.

Kartaca'nın yok edilmesi ise Roma tarafından yalnızca askerî bir zafer olarak değil, aynı zamanda uygarlığın barbarlığa üstün gelişi şeklinde ideolojik bir çerçevede yorumlanmıştır. Bu bakımdan Pön Savaşları, Roma'nın yalnızca siyasî ve askerî değil, kültürel hegemonyasını da tesis eden bir süreçtir.

Sonuç itibarıyla, Pön Savaşları Roma tarihinin en kritik dönemeçlerinden birini oluşturur. Birinci savaş, deniz aşırı yayılımın başlangıcı; ikinci savaş, Roma'nın stratejik esnekliğinin ve müttefik ağının dayanıklılığının kanıtı; üçüncü savaş ise Roma'nın mutlak hegemonya kurma iradesinin göstergesidir. Bu savaşların toplam etkisi, Roma Cumhuriyeti'nin içsel toplumsal yapısını dönüştürmüş, siyasî kurumlarını yeniden şekillendirmiş ve imparatorluk yolunu açmıştır.

Modern literatür savaşların yalnızca askerî cephede değil, aynı zamanda ekonomik ve ideolojik düzeyde de analiz edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Pön Savaşları, Antik Akdeniz'de güç dengelerinin yeniden tanımlandığı, Roma'nın dünya tarihine yön verdiği bir süreç olarak değerlendirilmelidir.